

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

**PROJEKT PRAVOSUĐE PROTIV KORUPCIJE
U BOSNI I HERCEGOVINI**

JAVNI ISTUPI NOSILACA PRAVOSUDNE FUNKCIJE I KORIŠTENJE DRUŠTVENIH MREŽA – ANALIZA I PREPORUKE

Juni 2022. godine

JAVNI ISTUPI NOSILACA PRAVOSUDNE FUNKCIJE I KORIŠTENJE DRUŠTVENIH MREŽA – ANALIZA I PREPORUKE

Juni 2022. godine

Izjava o ograničenju od odgovornosti

Mišljenja i stavovi izneseni u ovom dokumentu ne odražavaju nužno mišljenja i stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Sadržaj

Uvod.....	5
Sloboda izražavanja nosioca pravosudne funkcije u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i slobodama i praksom Evropskog suda za ljudska prava	7
Praksa koja pokreće pitanje primjene člana 10. EK	8
Praksa koja pokreće pitanje primjene čl. 6. i 10. EK.....	11
Praksa koja pokreće pitanje primjene člana 6. EK.....	13
Praksa koja pokreće pitanje primjene čl. 9. i 10. EK.....	15
Praksa koja pokreće pitanje istupa advokata u kontekstu člana 10. EK.....	15
Zaključci pregleda prakse ESLJP	16
Nivo i obuhvat zaštite slobode izražavanja javnih službenika.....	16
Izjave nosilaca pravosudne funkcije	16
Obaveza diskrecije i Suzdržavanja nosioca pravosudne funkcije	17
Pravo stranaka na nepristrasan sud.....	17
Vrste javnih istupa nosilaca pravosudne funkcije i uslovi i ograničenja kojima podliježu.....	19
Komentarisanje postupaka koji su u toku i završenih predmeta.....	20
Komunikacija ex parte.....	24
Učešće u stručnim raspravama o pravu, pravnom sistemu i pravosuđu.....	29
Pisanje, predavanje, podučavanje i učestvovanje u konferencijama i seminarima.....	34
Učešće u raspravama o aktuelnim političkim i drugim kontroverznim pitanjima	37
Rizici za dignitet pravosudne funkcije i povjerenje u nepristrasnost pravosuđa u drugim vrstama istupanja u javnosti	42

Izazovi vezani za korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije – privatno vs. javno	51
Standardi za korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije.....	53
Primjer uputstava za korištenje društvenih medija za sudije: Ujedinjeno Kraljevstvo, Vodič za sudijsko postupanje	56
Primjer uputstava za korištenje društvenih medija za sudije: Francuska, etički kodeks i zbirka etičkih obaveza sudija	57
Primjer uputstava za korištenje društvenih medija za sudije: Kanada, Etički kodeks za sudije	59
Praksa Sjedinjenih Američkih Država vezana za korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije	60
Globalna mreža UNODC za integritet pravosuđa - „Neobavezujuće smjernice sudijama u korištenju društvenih mreža“	69
Institut CEELI - „Praktične smjernice za korištenje društvenih medija namijenjene sudijama: Centralna i Istočna Evropa“	70
Preporuke za VSTV BiH i nosioce pravosudne funkcije prilikom istupanja u javnosti	71

Uvod

Javni istupi sudija i tužilaca i korištenje društvenih mreža izazivaju polemiku u pravosuđu u Bosni i Hercegovini (BiH) posljednjih godina. Komunikacija u javnom prostoru bez pridržavanja visokih standarda sudijske i tužilačke etike može izrazito naškoditi integritetu pravosuđa i povjerenju javnosti u nezavisan, nepristrasan i profesionalan rad nosilaca pravosudne funkcije i pravosuđa kao cjeline. Iz ovog razloga postoji potreba analize rizika javnih istupa nosilaca pravosudne funkcije koji mogu negativno uticati na nezavisnost i nepristrasnost pravosuđa i utvrđivanje standarda komunikacije, naročito prilikom korištenja društvenih medija, ali i u svim drugim prilikama, kako u privatnom tako i javnom životu sudije odnosno tužioca.

Sudije i tužioci predstavljaju posebnu kategoriju nosilaca javne funkcije u društvu kojoj je povjerena vrlo delikatna vlast. Imperativ vladavine prava je ne dozvoliti da se pravosudna vlast nađe u posjedu bilo kojeg nosioca pravosudne funkcije čije su poštenje, sposobnost ili integritet pod znakom pitanja. Ne postoji niti jedna druga stručna zajednica od koje se traži da ispuni ovako visoke standarde i očekivanja, koji se primjenjuju kod imenovanja nosilaca pravosudne funkcije, njihove edukacije, ocjenjivanja njihovog rada i utvrđivanja disciplinske odgovornosti, a uz niz ograničenja na aktivnosti, uključujući i javne istupe sudije i tužioca mimo obavljanja pravosudne dužnosti, koja prema međunarodnim i domaćim profesionalnim i etičkim standardima ima prednost nad svim drugim aktivnostima sudije odnosno tužioca. Ipak, niti jednoj drugoj profesiji nisu data ovlaštenja kao sudijama i tužiocima. Njihovo pravo i odgovornost je da građanima, u skladu sa zakonom, mogu uskratiti slobodu ili lišiti ih imovine, odnosno vratiti privremeno oduzetu slobodu ili imovinu, te da mogu presuđivati u najdiskretnijim privatnim i poslovnim sferama pojedinca. Ne bi trebalo biti dileme o tome da ovakva javna ovlaštenja u društvu imaju svoju cijenu koju svaki sudija i tužilac treba da razumije i prihvati. Stoga je neophodno, radi kontinuiteta povjerenja javnosti u pravosudnu vlast, da postoje i primjenjuju se jasni standardi sudijskog i tužilačkog ponašanja unutar i van pravosudne institucije, koji su kreirani da kod građana osiguraju ova očekivanja bez obzira da li će se ikada naći pred sudijom odnosno tužiocem ili ne.

Ova analiza ima za cilj da usmjeri stručnu diskusiju unutar pravosudne zajednice u BiH ka razmatranju ključnih pitanja vezanih za jedan od posebnih aspekata primjene etičkih principa koji se odnose na nosioce pravosudne funkcije, a to je javno istupanje sudija odnosno tužilaca. Analiza takođe ima za cilj da sagleda potrebu da se pitanja javnih istupa sudija odnosno tužilaca dodatno uredi određenim uputstvima, odnosno smjernicama ili preporukama za postupanje.

Prilikom provođenja analize i davanja preporuka za komunikaciju nosilaca pravosudne funkcije, nezaobilazan je pregled međunarodnih standarda sudijskog i tužilačkog ponašanja, kako unutar tako i van pravosudne institucije. Ovi standardi predstavljaju model za utvrđivanje pravila ponašanja kao pregled preovladavajućih nastojanja za potpuno osiguranje vladavine prava i dostizanje ciljeva formalne i praktične nezavisnosti pravosuđa i povjerenja javnosti u njegov rad. Pored međunarodnih standarda, kao okvira za

kreiranje unutrašnjih propisa i pravila svake demokratske države, domaći pravni okvir je ključan za osiguranje dosljedne primjene propisa, kao i utvrđivanje odgovornosti za eventualna kršenja. Ova analiza posmatra međunarodne standarde sudijskog i tužilačkog ponašanja, a takođe i domaće propise kojima se uređuje ponašanje nosilaca pravosudne funkcije, kao polazne osnove za svako razmatranje pitanja javnih istupa nosilaca pravosudne funkcije. Ono što se, međutim, očekuje da bude dodatna vrijednost ove analize, a radi usmjeravanja stručne rasprave ka ključnim pitanjima i definisanja adekvatnih i primjerenih standarda ponašanja prilikom javnih istupa, jeste iskustveni pristup izazovima nosilaca pravosudne funkcije kada istupaju u javnosti, analiza ključnih etičkih dilema sa kojima se tada suočavaju te sagledavanje posljedica javnih istupa. U ovu svrhu, analiza će se referisati na relevantnu sudsku i disciplinsku praksu.

Prvo pitanje koje obrađuje analiza jeste pitanje slobode izražavanja nosioca pravosudne funkcije i koji je adekvatan balans između zagarantovane slobode govora svakog lica odnosno ljudskog prava na izražavanje vlastitih stajališta i mišljenja, s jedne strane, i ograničenja koja nameće obavljanje pravosudne funkcije, s druge strane. Ovo pitanje se prvenstveno posmatra sa aspekta Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (u daljem tekstu: Konvencija, EK) i prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: Sud, ESLJP).

Analiza takođe klasifikuje vrste javnih istupa nosilaca pravosudnih funkcija i rizike koje oni nose. Ova pitanja se posmatraju najvećim dijelom sa aspekta Bangalorških principa sudijskog ponašanja (koji se u kontekstu BiH odnose i na tužioce), mišljenja Konsultativnog vijeća evropskih sudija (engl. Consultative Council of European Judges – CCJE), domaćeg normativnog okvira (Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH, Kodeks sudijske etike, Kodeks tužilačke etike, Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu) koji se odnosi na slobodu izražavanja i javne istupe nosilaca pravosudne funkcije, kao i sa aspekta disciplinske prakse.

Posebna pažnja se posvećuje analizi korištenja društvenih medija te mjeri do koje se opšti etički principi ponašanja nosilaca pravosudne funkcije odnose i na ove vrste javnih istupa. Ovo pitanje se posmatra sa aspekta postojanja granice između javnog i privatnog prostora te da li su nosioci pravosudne funkcije javne ličnosti, kao i potrebe normiranja upotrebe društvenih medija. Za ova razmatranja koriste se kako inostrana normativna rješenja i etička i disciplinska praksa (Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Kanada, te opširnije Sjedinjene Američke Države – SAD) tako i relevantni dokumenti UNODC-a (engl. United Nations Office on Drugs and Crime) i Instituta CEELI (engl. Central and Eastern European Law Initiative) kao vrijedni izvori praktičnih smjernica za korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije.

Cilj analize je da rezultira nizom preporuka kako za mjerodavna tijela i organizacije u pravosuđu tako i za nosioce pravosudnih funkcija vezano za istupanje u javnosti, imajući u vidu identifikovane vrste javnih nastupa i prepoznate rizike te postojeći normativni okvir i relevantne međunarodne, evropske i domaće standarde, smjernice i disciplinsku i etičku praksu. Ove preporuke mogu i trebaju biti predmetom dalje stručne debate, s obzirom na to da se radi o materiji koja se kontinuirano razvija i koju je potrebno pažljivo i redovno pratiti, te uputstva za ponašanje prilagođavati umjesto donošenja konačnih zaključaka i normi ponašanja.

Sloboda izražavanja nosioca pravosudne funkcije u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i slobodama i praksom Evropskog suda za ljudska prava

Sloboda izražavanja svakog pojedinca je temeljno pravo utvrđeno Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Prema članu 10. stav 1. Konvencije, „Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice“. Prema istom članu Konvencije, stav 2., korištenje slobode mišljenja i izražavanja „povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva“.

Sudije i tužioci uživaju slobodu izražavanja pod određenim okolnostima i u skladu sa određenim ograničenjima koja se odnose prije svega na osiguranje nezavisnosti, integriteta i nepristrasnosti suda, čime se ova sloboda dovodi u direktnu vezu i može biti u sukobu sa drugim pravima zaštićenih Konvencijom, prvenstveno sa pravom na pravično suđenje te pravom na poštovanje privatnog života. Prema **Ustavnom sudu BiH**, „Sloboda izražavanja nije apsolutna i ima svoja ograničenja. U demokratskim i pravnim državama, naime, gotovo nijedno ljudsko pravo i sloboda, ma koliko bili primarni ili značajni, nisu i ne mogu biti apsolutni i neograničeni... Stoga je ključna uloga i zadaća neovisnog sudstva da u svakom pojedinačnom slučaju jasno utvrdi granicu između opravdanih i potrebnih, te neopravdanih i nepotrebnih ograničenja, koja neko načelo potvrđuju kao pravilo ili ga negiraju kao puku deklaraciju“.¹

Primjena člana 10. Konvencije na nosioce pravosudne funkcije je dvostruka odnosno dvostrana. Nosioci pravosudne funkcije su uživaoci prava na slobodu izražavanja, uz ograničenja koja se odnose na njihove dužnosti i odgovornosti, a takođe mogu biti i predmet izražavanja drugih lica, u kojem slučaju imaju pravo na zaštitu, naročito u smislu zaštite autoriteta i nepristrasnosti sudstva.² Praksa **Evropskog suda za**

¹ Preuzeto sa web-stranice Ustavnog suda BiH: <https://www.ustavnisud.ba/bs/sloboda-izrazavanja>

² European Court of Human Rights, Superior Courts Network, Research and Library Division (2019). Short Research Item. The Rights and Duties of Judges under Article 10 of the European Convention on Human Rights. Dostupno na: https://www.venice.coe.int/files/un_social_media/ech.pdf, str. 3.

Ljudska prava obuhvata oba pitanja i daje upućujuće odgovore za primjenu Konvencije u ovom smislu. Imajući u vidu visoke zahtjeve autoriteta i nepristrasnosti Suda, u skladu sa članom 6. Konvencije (Pravo na pravično suđenje) i inherentne testove nepristrasnosti koji se primjenjuju u odlučivanju ESLJP-a, praksa Suda je ključna za utvrđivanje balansa između zahtjeva nezavisnosti i nepristrasnosti nosioca pravosudne funkcije i temeljnih prava nosilaca pravosudne funkcije.³ U nastavku slijedi pregled odabrane prakse ESLJP-a koja pokreće pitanja primjene relevantnih članova Konvencije.

Praksa koja pokreće pitanje primjene člana 10. EK

Simić protiv Bosne i Hercegovine⁴

Sud je aplikaciju koju je podnio razriješeni sudija Ustavnog suda BiH proglasio nedopuštenom. Aplikant se, između ostalih, žalio i na povredu člana 10. EK, te da je zbog svojih izjava u javnosti razriješen sa funkcije. Sud je ponovio svoje utvrđene stavove da je član 10. EK primjenjiv i u odnosu na radno mjesto, odnosno da državni službenici⁵ poput aplikanta uživaju pravo na slobodu izražavanja. Istovremeno, imao je u vidu činjenicu da su uposlenici dužni biti lojalni, suzdržani i diskretni u odnosu prema poslodavcu. Stoga otkrivanje informacija čak i kada je u pitanju javni interes treba razmatrati u svjetlu ove njihove dužnosti. Pitanja o radu pravosuđa spadaju svakako u pitanja od javnog interesa, ali njegova posebna uloga u društvu je takve prirode da mora ulijevati povjerenje javnosti kako bi moglo vršiti svoju dužnost. Stoga se može pokazati neophodnim da se to povjerenje zaštiti od, u biti, neosnovanih destruktivnih napada, posebno imajući u vidu činjenicu da su sudije koje su predmet kritike obavezane na diskreciju koja ih sprečava da odgovore na njih.

Sud pravi razliku ovog slučaja u odnosu na predmete *Baka protiv Mađarske* i *Kudeškina protiv Rusije* u kojima su sudije takođe razriješene dužnosti zbog javnih istupa, a gdje je utvrđena povreda prava na slobodu izražavanja. Naime, iz činjenica slučaja, Sud smatra da je aplikant razriješen dužnosti zbog privatnog pisma (upućenog predsjedniku jedne političke stranke koji je istovremeno i visoki funkcioner u vlasti, u kojem je iznosio negativne kritike na rad suda te nudio svoju pomoć), odnosno da je razriješen zbog nanošenja štete ugledu Ustavnog suda i sudija, čime je propustio da izvrši svoju obavezu suzdržanosti u svim slučajevima kada se autoritet pravosuđa i nepristrasnost suda dovode u pitanje, tj. obavezu čuvanja ugleda suda i drugih sudija. Takođe, sporno pismo dovodi u pitanje aplikantovu nepristrasnost, odnosno

³ Naime, sam tekst Konvencije se ne može čitati niti primjenjivati bez uzimanja u obzir sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava koja funkcioniše po sistemu precedentnog prava. Prema Priručniku za pravnike koji je izradilo Vijeće Evrope, „Presude Suda objašnjavaju i tumače tekst Konvencije. One su obavezujući presedani koji imaju pravni status imperativnih pravnih normi“. Dominika Bychawska-Siniarska (2017). Zaštita prava na slobodu izražavanja po Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. Priručnik za pravnike. Savjet Evrope. Dostupno na: <https://rm.coe.int/5-mne-protecting-the-right-to-foe-under-european-convention-on-human-r/16809691b1>, str. 11.

⁴ Odluka po predstavi br. 75255/10 od 6. 12. 2010. godine.

⁵ Pojam „državni službenik“ se koristi u konvencijskom smislu.

dovodi je u opravdanu sumnju. Iz svega navedenog proizilazi neosnovanost ove aplikacije, koja je odbačena kao nedopuštena.

Di Giovanni protiv Italije⁶

Podnositeljka predstavke, predsjednica suda u Napulju, izjavila je u novinskom intervjuu da je jedan član konkursne komisije iskoristio uticaj da bi pomogao rođaku na javnom konkursu raspisanom za nove sudije i javne tužioce. U to vrijeme pokrenuta je istraga protiv jednog člana konkursne komisije osumnjičenog da je falsifikovao rezultate konkursa kako bi pomogao određenom kandidatu. Bili su objavljeni i drugi članci u kojima je povezano ime jednog sudije iz Napulja s navodnim malverzacijama u sprovođenju konkursa. Disciplinski odbor Nacionalnog savjeta sudstva proglasio je podnositeljku predstavke djelimično krivom zbog toga što, kako je navedeno, nije ispunila svoju dužnost u pogledu poštovanja i diskrecije prema članovima tog tijela i jednom od njenih kolega koji je mogao da se prepozna u intervjuu koji je dala novinama. Ukorena je. Sud je podsjetio da je sudija dužan da poštuje diskreciju i zaključio da je miješanje u pravo na slobodu izražavanja podnositeljke predstavke bilo srazmjerno. Naime, za glasine koje je podnositeljka predstavke u tom intervjuu ponovila o kolegi sudiji koji se mogao prepoznati, a da pritom u samom intervjuu nije dopustila mogućnost da te tvrdnje ne budu tačne, nadalje se ispostavilo da su bile potpuno neosnovane. Takođe, i vrsta kazne je bila bitna činjenica za odluku Suda, jer je u pitanju bio samo ukor. Prema tome, Sud je zaključio da u datom slučaju nije bio prekršen član 10 EK.

Baka protiv Mađarske⁷

Sudija Baka je 2009. godine izabran za predsjednika Vrhovnog suda na mandat od šest godina. Ujedno je bio i predsjednik Vijeća za pravosuđe, u okviru kojeg je imao dužnost i davanja mišljenja na zakone koji su se odnosili na sudstvo, te je kritikovao reforme posebno vezano za promjenu dobi za penzionisanje sa 70 godina života na 62 godine i druge reformske zakone. U ustavnim reformama Mađarske došlo je do usvajanja odredbi prema kojim je Kúria, kao istorijski naziv za najviši sud, označena kao sljednik Vrhovnog suda te je utvrđeno da mandat predsjednika prestaje stupanjem na snagu novog ustava.

U konkretnom slučaju, a u odnosu na ukazanu povredu, između ostalih i člana 10. EK, Sud je na osnovu činjenica slučaja utvrdio uzročno-posljedičnu vezu između prava podnosioca predstavke na slobodu izražavanja i prijevremenog prestanka njegovog mandata. Razmatrajući opravdanost takvog miješanja u pravo na slobodu izražavanja, Sud je zaključio da isto nije imalo za cilj očuvanje nezavisnosti sudstva, nego upravo suprotno, dakle nije bilo u skladu sa legitimnim ciljem. Pritom je Sud utvrdio da prestanak na ovakav način sudskog mandata zbog iznošenja kritika na račun rješenja vezanih za funkcionisanje sudstva djeluje obeshrabrujuće i na ostale sudije i predsjednike sudova prilikom iznošenja stavova koji se odnose

⁶ Odluka po predstavci br. 51160/06, od 9. 7. 2013. godine.

⁷ Odluka po predstavci br. 20261/12 iz 2016. godine.

na reformu pravosuđa u kontekstu njegove nezavisnosti. Naposljetku, ovo miješanje u slobodu izražavanja nije bilo nužno u demokratskom društvu.

Wille protiv Lihtenštajna⁸

Podnosilac je u svom podnesku naveo da je zbog pogleda koje je on iznio tokom javnog predavanja o ustavnom pravu na Lihtenštajnskom institutu 16. februara 1995. godine, monarh Lihtenštajna, njegovo veličanstvo knez Hans-Adam II, u pismu upućenom njemu, najavio svoju namjeru da podnosioca predstavke više ne imenuje na javne funkcije. Sud je zaključio da se jedan državni organ umiješao u pravo izražavanja podnosioca predstavke. Do mjere na koju se podnosilac predstavke žali došlo je u sredini njegovog mandata na mjestu predsjednika Upravnog suda; ona nije bila povezana s bilo kojim konkretnim postupkom angažovanja koji uključuje procjenu ličnih kvalifikacija. Na osnovu terminologije pisma od 27. februara 1995. djeluje da je knez donio odluku u vezi sa svojim budućim ponašanjem prema podnosiocu predstavke, što se odnosi na jedno od njegovih suverenih moći, odnosno njegovu moć da postavlja državne funkcionere. Dalje, pomenuto pismo bilo je izričito adresirano na podnosioca predstavke kao predsjednika Upravnog suda iako je poslato na njegovo mjesto stanovanja. Stoga je spornu mjeru preduzeo organ koji je nadležan i čije radnje čine Lihtenštajn kao državu odgovornom na osnovu Konvencije. U pravo podnosioca predstavke da uživa slobodu izražavanja miješalo se čim je knez, kritikujući sadržaj govora podnosioca predstavke, najavio namjeru da sankcioniše podnosioca predstavke zbog toga što je ovaj slobodno izrazio svoje mišljenje. Kneževa najava da podnosioca predstavke ne namjerava da ponovo postavi na javnu funkciju predstavlja prijekor podnosiocu predstavke za prethodnu primjenu slobode izražavanja, a pored toga je imala negativan efekat (*chilling effect*) na primjenu slobode izražavanja podnosioca predstavke, pošto je bilo vjerovatno da će ga odvratiti od davanja takvih izjava u budućnosti. Slijedi da je došlo do miješanja u primjenu prava na slobodu izražavanja podnosioca predstavke, kako je zajamčeno članom 10 stav 1.

Sud prihvata da je predavanje podnosioca predstavke, pošto se bavilo pitanjima ustavnog prava i, konkretnije, pitanjem da li jedan od suverena države podliježe nadležnosti Ustavnog suda, neizbježno imalo političke implikacije. Sud smatra da pitanja ustavnog prava, samom svojom prirodom, imaju političke implikacije. Sud, međutim, ne može da zaključi da bi samo ovaj element trebalo da spriječi podnosioca predstavke da daje izjave o ovom pitanju. Sud dalje konstatuje da je u kontekstu donošenja zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Ustavnom sudu 1991. godine, lihtenštajnska vlada u svojim komentarima tog zakona imala slično gledište, kome se suprotstavio knez, ali s kojim se složio lihtenštajnski parlament, iako samo manjinom... Mišljenje koje je izrazio podnosilac predstavke ne može se smatrati neodrživim prijedlogom pošto ga dijeli znatan broj lica u Lihtenštajnu. Pored toga, nema dokaza za zaključak da je predavanje podnosioca predstavke sadržavalo ikakve napomene u vezi s tekućim predmetima, žestoku kritiku ljudi ili javnih institucija, ili uvrede visokih zvaničnika ili kneza.

⁸ Odluka po predstavci br. 28396/95 iz 1999. godine.

Kozan protiv Turske⁹

Ovo je novija presuda u kojoj je utvrđena povreda člana 10. i člana 13. u vezi sa članom 10. načinjena na štetu sudije, koji je u privatnoj Facebook grupi ograničenoj na članove pravosuđa podijelio novinski članak pod naslovom: „Sudska rehabilitacija za osobu koja je zatvorila istragu o 17. decembru, razrješenje za onog ko je vodio istragu“, a da pritom nije sam komentarisao članak koji je kritikovao neke odluke Visokog vijeća sudija i tužilaca i dovodio u sumnju nezavisnost te institucije od izvršne vlasti. Prema stavu Suda, članak je bio dio rasprave od posebnog interesa za članove pravosuđa, te činjenica da ga je sudija podijelio sa članovima zajednice uz dopuštenje da ga komentarišu spadala je u njegovu slobodu davanja i pružanja informacija o ključnim aspektima profesionalnog života. Vijeće (tijelo koje je provelo disciplinski postupak) nije izvagalo aplikantovu slobodu izražavanja, sa jedne strane, i njegovu dužnost diskrecije kao sudije, sa druge, bilo je nesudsko i postupak nije pružao zaštitne mjere sudske revizije, te aplikantu nije bio dostupan pravni lijek, a disciplinska mjera (ukor) nije zadovoljila nikakvu hitnu društvenu potrebu i nije bila nužna u demokratskom društvu.

Praksa koja pokreće pitanje primjene čl. 6. i 10. EK

Kudeškina protiv Rusije¹⁰

Sud je utvrdio povredu prava na slobodu izražavanja sudije moskovskog suda, aplikantkinje Kudeškine. Odlukom nadležnog tijela sudija je razriješena sa dužnosti zbog javnog istupa, intervjua u kojem je iskazala sumnju u postojanje nezavisnog sudstva u Moskvi. Intervjuu su prethodili prepiska i neslaganje između aplikantkinje i predsjednice suda prilikom suđenja u predmetu visoke korupcije, kada je odlukom predsjednice suda izuzeta iz daljeg suđenja sa obrazloženjem koje se svodilo na to da se sumnja u njenu nepristrasnost i način vođenja postupka. Aplikantkinja je uputila pritužbe na izuzeće. Naime, 2003. godine je imenovana da učestvuje u krivičnom predmetu u vezi sa zloupotrebom ovlaštenja od strane policijskog istražitelja, koji je optužen da je vršio nezakonite pretrese dok je istraživao slučaj velike carinske i finansijske prevare u koju je umiješano više kompanija i, navodno, pojedini visoki državni zvaničnici. Sud, sastavljen od podnositeljke predstavke kao sudije i dva porotnika, počeo je da ispituje slučaj i pozvao javnog tužioca da iznese dokaze. Tužilac je odgovorio da sud nije obezbijedio dolazak svjedoka optužbe i prigovorio je načinu na koji se postupak vodi, nadalje, osporio je podnositeljku predstavke kao sudiju na osnovu pristrasnosti koju je ona navodno pokazala prilikom ispitivanja jednog od oštećenih. Ostale strane u postupku, uključujući i predmetnu oštećenu, usprotivile su se prigovoru. Istog dana sudije-porotnici su odbacili prigovor, nakon čega je javni tužilac osporio oba porotnika. Stranke u postupku uložile su prigovore na osporavanje i isti su odbijeni. Istog dana tužilac je podnio još jedan prigovor na porotnike po osnovu pristrasnosti, koji je podnositeljka predstavke takođe odmah odbacila. Nakon toga, oba

⁹ Odluka po predstavci br. 16695/19 od 1. 3. 2022. godine.

¹⁰ Odluka po predstavci br. 29492/05 od 26. 2. 2009. godine.

porotnika su podnijela zahtjev za povlačenje iz postupka, a javni tužilac je izjavio da se zapisnik o postupku vodi pogrešno i zatražio uvid u spise. Sud je odbio njegov prijedlog, uz obrazloženje da se zapisniku može pristupiti u roku od tri dana od njegovog završetka. Podnositeljka predstavke je dozvolila povlačenje oba porotnika, utvrdivši da su porotnici izjavili da se povlače iz postupka, s obrazloženjem da nisu mogli da učestvuju u ispitivanju predmeta zbog pristrasnog i neljubaznog ponašanja [državnog tužioca] prema njima i zbog takvog okruženja na ročištu, za koje je odgovoran i zbog kojeg su oboljeli. Nadalje, prema navodima podnositeljke predstavke, predsjednica Moskovskog gradskog suda je tada tokom postupka pozvala podnositeljku predstavke u njenu kancelariju i pitala je o detaljima postupka, postavljajući određena pitanja u vezi sa vođenjem suđenja i odlukama, te je udaljila sa suđenja dan nakon povlačenja porotnika. Prema zastupniku replikanta (zemlje tužene), predmet je ostao kod podnositeljke predstavke još jedan period, kada ga je od nje povukao predsjednik Moskovskog gradskog suda na osnovu toga što je, kako navode, aplikantkinja odugovlačila sa formiranjem novog sudskog vijeća i da je postojala opasnost od daljeg odlaganja.

U oktobru iste godine, podnositeljka predstavke je podnijela svoju kandidaturu na opštim izborima za Državnu dumu Ruske Federacije. Njena izborna kampanja uključivala je program reforme pravosuđa. Dobila je odobrenje nadležnog tijela. U kampanji je dala intervju, izjavivši na upit medija vezano za pritiske na sudećeg sudiju: „Godine rada u Moskovskom gradskom sudu dovele su me do sumnje u postojanje nezavisnih sudova u Moskvi. Pritisci na sud da donese određenu odluku nisu tako rijetki, ne samo u slučajevima od velikog javnog interesa već i u onima koji zadiru u interese određenih pojedinaca ili pojedinih grupa.“ U drugom intervjuu je iskazala stav da se pravo striktno primjenjuje u odnosu na „obične“ građane, što nije slučaj u predmetima u kojima stranke zauzimaju visoke pozicije. Takođe, rekla je da sumnja da bi bilo koji provincijski sud postupao na način kao moskovski, i tome slične konstatacije.

U ovom predmetu Sud je utvrdio da se tokom disciplinskog postupka nije raspravilo značajno pitanje i načina njenog izuzimanja iz rada na predmetu visoke korupcije, što je između ostalog razlog za opravdan strah aplikantkinje od pristrasnosti u konkretnom slučaju. Debata koju je pokrenula je od javnog interesa i odnosi se na njeno lično iskustvo. To je ocijenjeno kao ozbiljan proceduralni propust. Nadalje, Sud je utvrdio da izrečena sankcija nije odgovarala težini prekršaja koji se aplikantkinji spočitavao. Sud je otišao korak dalje, ustvrdivši da su posljedice razrješenja od sudijske dužnosti i šire od onih direktnih na samu aplikantkinju, jer takva sankcija može imati obeshrabrujuće dejstvo na druge sudije da u budućnosti istupaju kritikujući određene pojave, institucije i pravosudne politike (tzv. „chilling effect“).

Eminagaoglu protiv Turske¹¹

U ovom slučaju, u kojem je državni tužilac koji je kasnije izabran i za sudiju disciplinski kažnjen premještajem u drugi grad zbog izjava datih u svojstvu predsjednika udruženja sudija i tužilaca zbog „ugrožavanja dostojanstva i časti profesije“, Sud je utvrdio kršenje čl. 6, 8. i 10. EK. Sud je naglasio da debata o pitanjima funkcionisanja pravosuđa spada u sferu javnog interesa, koji u principu uživa visok

¹¹ Odluka po predstavi br. 76521/12 od 9. 3. 2021. godine.

stepen zaštite po članu 10. EK. Ako pitanje koje je predmet debate ima i političke implikacije, opet to samo po sebi nije dovoljno da spriječi sudiju da o tome iznese stav. Teme koje uključuju podjelu vlasti u državi mogu da uključe vrlo važna pitanja o kojima javnost u demokratskom društvu ima legitiman interes da bude obaviještena i koja uživaju zaštitu političke debate. Konkretno je posebno uzeto u obzir da je aplikant davao izjave u svojstvu predsjednika nevladine organizacije (NVO) čiji je cilj zalaganje za vladavinu prava i prava sudija i tužilaca. To znači da kada NVO privlači pažnju na pitanja od javnog interesa, onda NVO nastupa u ulozi njegovog čuvara na sličan način kao i mediji, te značajno doprinosi raspravi o javnim pitanjima. Nadalje, Sud je zaključio da je aplikant imao ne samo pravo nego i dužnost, kao predsjednik udruženja, da objavi stav o pitanjima koja su se ticala funkcionisanja pravosuđa. S druge strane, opet je potcrtano da su sudije dužne da se suzdrže od komentara predmeta u kojima postupaju i kritikovanja rada drugih sudija i tužilaca da bi održale utisak o njima kao nepristrasnim djeliocima pravde. Konkretno, ovaj aplikant je postupao u dobroj vjeri kada je kritikovao (preispitivao) rad policije i njene određene mjere (držanje u pritvoru starijeg i bolesnog novinara) i uticaj izvršne vlasti na predmet pokrenut protiv pripadnika jedne organizacije optužene, a zatim oslobođene, za državni udar. Druge kritike su se odnosile na odredbu Krivičnog zakona za koju je Sud već ranije utvrdio da ne zadovoljava kriterije kvaliteta zakona. Takođe, treća grupa izjava se odnosila na predsjednika republike, izjave u vezi s vjeronaukom i ustavnom reformom, uz stav o nošenju marame od strane supruge predsjednika republike, odnosno pitanja sekularne države, te je Sud zaključio da se nije radilo o nikakvom ličnom napadu, a samo manji broj izjava se nije ticao neposredno pravosuđa, te Visoko sudsko i tužilačko vijeće nije dalo dovoljne razloge za doneseni zaključak o povredi dostojanstva i časti sudijske i tužilačke funkcije. Utvrđena je i povreda člana 6. EK, posebno jer nije disciplinsku odluku preispitivao drugo nezavisno tijelo sa sudskim nadležnostima ili redovni sud, a i član 8. jer su u disciplinskom postupku korišteni podaci prikupljeni posebnim istražnim radnjama koje su bile određene za potrebe drugog predmeta u kojem je istraga obustavljena. Korištenje takvih podataka izvan svrhe za koju su prikupljeni nije u skladu sa domaćim zakonom, pa je po tom osnovu utvrđena povreda člana 8. EK.

Praksa koja pokreće pitanje primjene člana 6. EK

Olujčić protiv Hrvatske¹²

U ovom predmetu je Sud ispitivao garancije nezavisnosti i nepristrasnosti suda u konvencijskom smislu. Naime, predmet postupka je disciplinski postupak vođen pred Državnim sudbenim vijećem (DSV) čiji je ishod razrješenje sudije. Sud je prihvatio nadležnost i posmatrao DSV kao organ koji je vršio sudske ovlasti. Smjernice iz citirane presude jasno ukazuju na elemente ispitivanja institucionalne nezavisnosti suda, kao što su način imenovanja njegovih članova i njihov mandat, imunitet i uslovi za razrješenje, osigurana sredstva za rad, kao i druge garancije protiv vanjskih pritisaka.

¹² Odluka po predstavi br. 22330/05 od 5. 2. 2009. godine.

Kada je u pitanju načelo nepristrasnosti, Sud je ispitivao činjenice slučaja vezano za učesće tri člana tog tijela, te utvrdio povredu prava na pravično suđenje u odnosu na nepristrasnost pojedinih članova DSV-a: „Glede V.M., Sud bilježi da je intervju s njim objavljen u nacionalnim dnevnim novinama dana 10. veljače 1997. godine, kad je postupak u predmetu bio u tijeku pred Županijskim domom. Tada je Državno sudbeno vijeće već bilo donijelo odluku protiv podnositelja zahtjeva o nekima od prvotnih navoda protiv njega. Međutim, budući je podnositelj zahtjeva podnio zahtjev za zaštitu, predmet nije bio pravomoćno okončan. Sud nadalje bilježi da je sam V.M. u intervjuu izjavio kako se pridružio zahtjevu podnositelja zahtjeva za svojim izuzećem iz predmeta, budući da je javno glasovao protiv imenovanja podnositelja zahtjeva za predsjednika Vrhovnog suda i da je on sam bio spominjan kao mogući kandidat za to mjesto istovremeno kad i podnositelj zahtjeva. On je i komentirao rezultate postupka izjavivši kako su optužbe za koje je dr. Olujčić utvrđen krivim činjenično jasne. V.M. je nadalje izrazio negativna mišljenja o obrani podnositelja zahtjeva u postupku. Sud stavlja snažan naglasak na činjenicu da je sam V.M. smatrao da ga treba izuzeti iz predmeta i da je dao uvjerljive razloge za to mišljenje. Ostavljajući po strani pitanje subjektivne pristrasnosti V.M.-a, Sud ponavlja kako u pogledu pitanja objektivne nepristrasnosti čak i vanjski dojam može biti od izvjesne važnosti, ili, drugim riječima, 'nije dovoljno samo izvršiti pravdu, nego se treba i vidjeti da je izvršena'. Činjenica da je V.M. javno otkrio kako je glasovao protiv imenovanja podnositelja zahtjeva, uzeta zajedno sa činjenicom da je on sam bio mogući kandidat za isto mjesto u isto vrijeme kad je podnositelj zahtjeva imenovan, stvorila je, po mišljenju Suda, situaciju koja je mogla dovesti do razumnih dvojbi glede V.M.-ove nepristrasnosti.

Glede A.P., tadašnjega predsjednika DSV-a, Sud bilježi da je intervju s njim objavljen u istim dnevnim novinama, dana 28. ožujka 1997. godine, kada je postupak bio u tijeku pred Ustavnim sudom, te stoga još nije bio pravomoćno okončan. On je u tom intervjuu izjavio da je podnositelj zahtjeva izvršio nedolične aktivnosti na način da je iskoristio svoj osobni utjecaj i kontakte kako bi zaštitio interese i dobitke dvije osobe s kriminalnom prošalošću. Također je komentirao kako su netočni navodi obrane da je predmet politički motiviran. Sud smatra kako to što je predsjednik DSV-a javno koristio izraze koji su podrazumijevali da je već formirao nepovoljno mišljenje o predmetu podnositelja zahtjeva prije nego je predmet pravomoćno okončan, i kojima je kritizirao izjave obrane, izgleda jasno nespojivo s njegovim daljnjim sudjelovanjem u obnovljenom postupku, a nakon što je Ustavni sud ukinuo prvotnu odluku DSV-a. Izjave koje je dao predsjednik DSV-a su takve da objektivno opravdavaju strahove podnositelja zahtjeva glede njegove nepristrasnosti.

Glede M.H., Sud bilježi da je intervju s njim objavljen u jednim drugim dnevnim novinama dana 22. rujna 1997. godine, kad je postupak u predmetu bio u tijeku pred Ustavnim sudom, te tako još nije bio pravomoćno okončan. On je u intervjuu izjavio da podnositelja zahtjeva i njegove izjave o nepostojanju njegove (M.H.-ove) neovisnosti smatra komičnima. Opisao je podnositelja zahtjeva kao osobu kojoj nedostaju iskustvo i znanje, te kao corpus alienum (strano tijelo) u hrvatskom pravosuđu. Sud smatra da su izrazi koje je koristio M.H. jasno pokazali njegovu nesklonost u odnosu na podnositelja zahtjeva te da je stoga njegovo daljnje sudjelovanje u postupku nakon objave intervjua o kojemu je riječ bilo nespojivo sa zahtjevom nepristrasnosti na temelju članka 6., stavka 1. EK.“

Praksa koja pokreće pitanje primjene čl. 9. i 10. EK

Pitkevič protiv Rusije¹³

Aplikantkinja je bila sudija i pripadala je crkvi u savezu ruskih evangelističkih crkvi. Učestvovala je u izbornoj kampanji za gradonačelnika, dok je pobjednik te kampanje inicirao, a društvo sudija pokrenulo disciplinski postupak protiv nje zbog „sektašenja“. Pritom su svjedočila brojna lica koja su se žalila na način odlučivanja podnositeljke predstavke. Razriješena je jer je narušila ugled sudijske funkcije i koristila je kako bi sprovela vjerske aktivnosti u interesu crkve, između ostalog tako što je nekoliko službenika suda preobratala u svoju vjeru. Prema pokrenutim pitanjima u odnosu na čl. 9. i 10. EK, Sud je našao da sudija koji se izjašnjava o moralnosti stranke u postupku može odati utisak pristrasnosti izuzev ako to nije bilo nužno u kontekstu rješavanja predmeta. Podnositeljka se između ostalog otvoreno molila tokom rasprava i određenim stranama u postupku obećavala povoljniji ishod ako se preobrate. Takvo ponašanje nije saglasno zahtjevima sudijske funkcije i dovelo je do razrješenja. Dakle, razrješenje je imalo legitiman cilj i srazmjerno je ostvarenju kojem se težilo takvom odlukom. Stoga su navodi o povredi člana 10. EK očigledno neprihvatljivi, a člana 9. očigledno neosnovani.

Praksa koja pokreće pitanje istupa advokata u kontekstu člana 10. EK

Morice protiv Francuske¹⁴

Podnosilac aplikacije je advokat koji je zastupao sutkinju i udovicu francuskog sudije Borella, čiji leš je pronađen 1995. u Džibutiju. U odnosu na ovaj slučaj, aplikant je između ostalih podnio predstavku zbog kršenja njegovog prava na slobodu izražavanja jer je osuđen za saučesništvo u djelu klevete. Naime, zajedno sa kolegom je poslao dopis ministarstvu pravde sa žalbom na činjenice koje je konstatovao sudija, navodeći da je postupanje istražnih sudija bilo u potpunosti suprotno načelima objektivnosti i nepristrasnosti. Odlomci dopisa su se pojavili u štampi zajedno sa izjavama podnosioca predstavke.

Prema mišljenju Suda, kada je riječ o statusu i slobodi izražavanja advokata prilikom odbrane njihovih klijenata, potrebno je razdvojiti riječi koje su uputili u sudnici i izvan nje. Mora postojati visok stepen tolerancije prema kritičkim opaskama iznesenim unutar sudnice, dok, kada se radi o konstatacijama izgovorenim van nje, advokati moraju izbjegavati one koje se svode na bezrazložan lični napad bez neposredne veze sa činjenicama predmeta. Podnosilac predstavke je imao pravo na komentarisanje. Državni organi, u kontekstu obavještanja javnosti o propustima u krivičnom postupku koji je u toku jer je to pitanje od javnog interesa, imaju usko polje procjene u smislu ograničavanja prava advokata na slobodu izražavanja. Primjedbe koje je podnosilac predstavke uputio nisu se mogle svesti na puko

¹³ Odluka po predstavi br. 47936/99 od 8. 2. 2001. godine.

¹⁴ Presuda Velikog vijeća, predstavka br. 29369/10 od 23. 4. 2015. godine.

ispoljavanje ličnog animoziteta prema sudiji jer su date u širem kontekstu. Iako su imale zaista negativnu konotaciju, ticale su se navodnih propusta u sudskoj istrazi, što je pitanje na koje bi inače advokat trebao da skreće pažnju javnosti. Takođe, javni istupi nisu doveli do otežavanja sudskog postupka, te je presuda podnosiocu predstavke za klevetu u ovom slučaju predstavljala nesrazmjerno zadiranje u njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Zaključci pregleda prakse ESLJP

Analiza prakse ESLJP-a je rezultirala sljedećom kategorizacijom zaključaka koji se odnose na slobodu izražavanja nosilaca pravosudne funkcije i njena ograničenja:¹⁵

Nivo i obuhvat zaštite slobode izražavanja javnih službenika

Bez obzira na obavezu diskrecije, javni službenici, uključujući nosioce pravosudne funkcije, kvalifikuju se za zaštitu sloboda iz člana 10. Konvencije. Uopšteno se osigurava visok nivo zaštite vezano za izjave o pitanjima od javnog interesa, uključujući pitanja funkcionisanja pravosuđa. Ipak, Sud odlučuje prema činjenicama predmeta u svakom pojedinačnom slučaju da li je osiguran pošten balans između temeljnog prava pojedinca na slobodu izražavanja i legitimnog interesa demokratske države da javna služba postupi pravilno u svrhu ciljeva iz člana 10. stav 2. Konvencije.

Izjave nosilaca pravosudne funkcije

Zbog važnosti podjele vlasti i zaštite nezavisnosti pravosuđa, zadiranje u slobodu izražavanja nosioca pravosudne funkcije zahtijeva preispitivanje od strane Suda. Pitanja vezana za funkcionisanje pravosudnog sistema potpadaju pod rasprave od javnog interesa te uopšteno uživaju visok nivo zaštite u smislu člana 10. Konvencije. Prilikom razmatranja srazmjernosti, Sud uzima u obzir okolnosti pod kojima su date izjave te posmatra sporno zadiranje u prava u odnosu na poziciju lica, njegove izjave, kontekst u kojem su date i reakcije koje su uslijedile, te da li je uslijedio pošten postupak sa potrebnim proceduralnim garancijama. Da bi se otvorilo pitanje povrede člana 10., mora postojati uzročno-posljedična veza između ostvarivanja slobode izražavanja sudije i sankcije koja mu je izrečena. Izrečene sankcije se razmatraju i u kontekstu obeshrabrivanja stručne zajednice da učestvuje u raspravama o funkcionisanju pravosuđa i drugim stručnim pitanjima.

¹⁵ Također u: European Court of Human Rights, Superior Courts Network, Research and Library Division (2019). Short Research Item. The Rights and Duties of Judges under Article 10 of the European Convention on Human Rights. Dostupno na: https://www.venice.coe.int/files/un_social_media/ech.pdf; Aire Centre (2021). Nezavisnost i nepristrasnost pravosuđa. Pregled relevantne prakse Evropskog suda za ljudska prava. Dostupno na: <https://www.rolplatform.org/wp-content/uploads/2021/09/independence-and-impartiality-of-judiciary-bcms.pdf>.

Obaveza diskrecije i Suzdržavanja nosioca pravosudne funkcije

Sud smatra da je obaveza nosilaca pravosudne funkcije da pokažu suzdržanost u ostvarivanju slobode izražavanja u svim slučajevima kada bi autoritet i nepristrasnost pravosuđa mogli biti dovedeni u pitanje. Izjave nosilaca pravosudne funkcije ostavljaju utisak ne samo ličnih izjava već i utisak da predstavljaju stavove čitavog pravosuđa. Provjerava se da li se izražavanje o kojem je riječ odnosi na činjenice ili predstavlja vrijednosne sudove i, ako su u pitanju vrijednosni sudovi, procjenjuje se da li postoji dovoljan činjenični osnov koji ih potkrepljuje ili se izražavanje odnosi na neosnovane glasine ili nepotkrijepljenu kritiku.¹⁶ Prema Sudu, čak i prenošenje tačnih informacija zahtijeva umjerenost i doličnost. S druge strane, nije vjerovatno da će bezrazložni lični napad na kolegu sudiju uživati zaštitu. Takođe, nosioci pravosudne funkcije imaju obavezu suzdržanosti koja ih izuzima od demantija, zbog čega je neophodno zaštititi pravosuđe od neutemeljenih i nekonstruktivnih (destruktivnih napada).

Pravo stranaka na nepristrasan sud

Propuštanje nosioca pravosudne funkcije da pokaže diskreciju i suzdržanost može uticati na pravo aplikanata na nepristrasan sud. Obaveza diskrecije bi ih trebala obeshrabriti da pribjegavaju izjavama u javnosti, čak i u slučaju provokacija. Ova dužnost se nameće imajući u vidu visoke zahtjeve od sudstva i uzvišenu prirodu pravosudne funkcije.

¹⁶ Aire Centre (2021), str. 107.

Vrste javnih istupa nosilaca pravosudne funkcije i uslovi i ograničenja kojima podliježu

Sloboda izražavanja kao jedno od osnovnih ljudskih prava u demokratskim društvima je zagantovana i pripadnicima pravosuđa.¹⁷ Međutim, korištenje ove slobode podrazumijeva dužnosti i odgovornosti i može biti podvrgnuto formalnostima, ograničenjima i kaznama neophodnim u društvu radi, između ostalog, očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.¹⁸ Ponašanje sudija i tužilaca, u sudnici i van nje, od pojačanog je interesa javnosti, pri čemu su javni istupi sudija i tužilaca, bilo putem tradicionalnih medija, bilo putem korištenja društvenih mreža, posebno osjetljivo pitanje. Naime, zavisno od sadržine istupa i komentarisanja, javni istupi mogu posljedično ugroziti integritet konkretnog sudskog postupka (pravo na pravično i pošteno suđenje, posebno u svjetlu načela nepristrasnosti sudstva i poštivanja prezumpcije nevinosti u krivičnom postupku), kao i rezultirati urušavanjem integriteta sudske vlasti i kreirati negativnu percepciju o radu pravosuđa.

Iz ovog razloga su ustanovljena određena okvirna pravila koja propisuju opseg i način ostvarivanja prava na slobodu izražavanja nosilaca pravosudne funkcije. Ova pravila se crpe iz međunarodnih izvora standarda sudijskog ponašanja, standarda ponašanja sudija koje promiču relevantne evropske organizacije i tijela (a koja se u bh. pravosudnom sistemu odnose i na tužioce), domaćih izvora prava koji se odnose na status nosilaca pravosudne funkcije, a naročito iz relevantne domaće i inostrane disciplinske prakse i prakse etičkih tijela. Posmatrajući ove izvore, formalnosti, uslovi, ograničenja i sankcije u odnosu na slobodu izražavanja nosilaca pravosudne funkcije se nameću za sljedeće vrste javnih istupa sudija odnosno tužilaca:

- Komentarisanje predmeta koji su u toku i završenih predmeta
- Komunikacija *ex parte*
- Učešće u stručnim raspravama o pravu, pravnom sistemu i pravosuđu
- Pisanje, predavanje, podučavanje i učestvovanje u konferencijama i seminarima
- Učešće u raspravama o aktuelnim političkim i drugim kontroverznim pitanjima.

Pored ovako klasifikovanih vrsta javnih istupa, predmetom određenih uslova i ograničenja su i drugi istupi u javnom prostoru koji nisu neophodno vezani za obavljanje pravosudne funkcije, ali mogu uticati na dignitet pravosudne funkcije i poštovanje prema pravosuđu, imajući u vidu osnovni princip da pravosudna

¹⁷ Član 10. stav 1. EK.

¹⁸ Član 10. stav 2. EK.

dužnost ima prioritet nad svim drugim aktivnostima sudije odnosno tužioca te da nosioci pravosudne funkcije, u skladu sa etičkim principima, voljno prihvataju ograničenja koja im nameće funkcija koju obavljaju.

Komentarisanje postupaka koji su u toku i završenih predmeta

Izričita je i univerzalno prepoznata zabrana komentarisanja postupaka koji su u toku. Javno komentarisanje aktuelnih predmeta je moguće dovesti u vezu ne samo sa činjenicama konkretnog aktuelnog slučaja nego i u vezu sa iskazivanjem stavova o predmetu, biću djela, njegovim zakonskim i drugim obilježjima, te strankama u postupku, kao i o oštećenom. Stoga je komentarisanje predmeta koji su u toku podložno zabrani, kojom se štite povjerljivost i integritet postupka. S druge strane, ne postoji opšti konsenzus o komentarisanju odluka u završenim predmetima. Prema **Bangalorškim principima sudijskog ponašanja**,¹⁹

„2.4 Sudija neće svjesno, u toku postupanja, ili mogućeg budućeg postupanja u predmetu, davati komentare za koje bi se moglo opravdano pretpostaviti da mogu uticati na ishod takvih postupaka ili ugroziti manifestovanu pravičnost postupka. Sudija neće davati bilo kakve izjave, javno ili na drugi način koje mogu uticati na pravičnost suđenja bilo kojoj osobi ili o bilo kom pitanju.“

Komentar na Bangalorške principe²⁰ daje konkretan primjer mogućeg javnog istupa sudije koji bi bio neprihvatljiv sa stanovišta etike sudijskog ponašanja, te bi kao takav mogao biti razlog za izuzeće. Naprimjer, prema ovom komentaru, *„Izjava sudija da su se složili da izriču kaznu zatvora za sve prestupnike koji su osuđeni za određeno krivično djelo (bez razlike da li se radi o prvom ili ponovljenom činjenju), bi, zavisno od okolnosti, mogla dati za pravo optuženom da zatraži izuzeće sudije na osnovu njegovog ili njenog izjavljenog utvrđenog mišljenja o odgovarajućoj kazni za djelo za koje se optuženi tereti.“*²¹ Komentar, međutim, karakteriše kao dozvoljene izjave *„koje se daju u toku obavljanja sudijskih službenih dužnosti, radi objašnjavanja sudskih postupaka, ili u sklopu akademskih prezentacija u svrhu pružanja pravnog obrazovanja.“*²²

Nadalje, vezano za princip 2.4., Komentar na Bangalorške principe daje objašnjenja koja se konkretno odnose na postupanje sa medijima, iako se mediji kao takvi ne spominju u ovoj odredbi Bangalorških

¹⁹ Bangalorški nacrt Kodeksa ponašanja sudija iz 2001. godine usvojen od strane Sudske grupe za jačanje pravosudnog integriteta i revidiran na Okruglom stolu predsjednika sudova koji je održan u Palati mira u Hagu 25. i 26. novembra 2002.

²⁰ UNODC (2007). Commentary on The Bangalore Principles of Judicial Conduct. Dostupno na: https://www.unodc.org/documents/nigeria/publications/Otherpublications/Commentry_on_the_Bangalore_principles_of_Judicial_Conduct.pdf. Svi citirani dijelovi Komentara su prevedeni od strane autora.

²¹ UNODC (2007.), str. 65.

²² Ibid.

principa. Komentar upućuje da je korištenje medija (u i izvan pravosudne institucije) radi promocije javnog imidža i karijere sudije, ili zbog zabrinutosti sudije o reakciji medija na neku njegovu odluku, neprimjereno. Komentar pritom navodi mogućnost davanja izjava za medije od strane sudije izvan suda, u kojem slučaju sudija takođe ne bi smio komentarisati postupke koji su u toku. Treća mogućnost je davanje komentara o sudskim odlukama u stručnim radovima. Iako prepoznaje da ne postoji konsenzus o ovom pitanju, Komentar na Bangalorške principe sugerira da se sudija treba suzdržati od nepotrebnih rasprava o kontroverznim pitanjima koja proizilaze iz prethodnih odluka.

U kontekstu komunikacije sa medijima, Komentar na Bangalorške principe upućuje na ulogu lica zaposlenih u pravosudnoj instituciji koja su zadužena za komuniciranje sa medijima, te naglašava njihovu primarnu ulogu u davanju izjava o postupcima koji se vode pred tom pravosudnom institucijom, u skladu sa opštim pravilima komentarisanja postupaka koji su u toku. Nadalje, uloga ovih lica je naglašena i u smislu odgovaranja na pogrešno medijsko izvještavanje. Prema Komentarom, za sudije važi pravilo da „*Ako mediji ili zainteresovani članovi javnosti kritikuju neku odluku, sudija bi se trebao suzdržati od odgovaranja na ove kritike pišući novinama ili dajući usputne komentare u sudnici. Sudija treba da govori samo kroz obrazložena odluka u predmetima u kojima postupa. Uopšteno, neprimjereno je da sudija javno brani sudske razloge.*“²³

Postoji opšti trend u pravcu veće koncentracije medijske pažnje na poslove pravosuđa. Uzimajući u obzir veze koje mogu biti uspostavljene između sudija i medija, postoji opasnost da novinari mogu uticati na način ponašanja sudija. Prema **Mišljenju CCJE-a broj 1. iz 2001. godine**, iako je sloboda štampe princip od prioritetne važnosti, sudski proces mora biti zaštićen od neprikladnog spoljnog uticaja. U skladu sa tim, sudije moraju da pokažu oprez u svojim odnosima sa medijima i biti u stanju da očuvaju svoju nezavisnost i nepristrasnost, suzdržavajući se od svakog privatnog korištenja bilo kog odnosa sa novinarima i od bilo kakvog neopravdanog komentarisanja predmeta na kojima rade. Pravo javnosti da bude informisana je ipak osnovni princip koji proizilazi iz člana 10. EK. Ono implicira da sudija treba da odgovori na legitimna očekivanja građana donošenjem jasno motivisanih odluka. Sudijama takođe treba dati slobodu da pripreme sažetak ili informaciju kojom se predstavlja opšti smisao ili objašnjava značaj koji njihova presuda ima za javnost. **Mišljenje CCJE-a broj 7. iz 2005. godine** koje analizira odnos sudova i javnosti, uz poseban osvrt na ulogu sudova u demokratiji, podrazumijeva da odgovarajuće informacije o funkcijama sudstva i njegove uloge, koja je potpuno nezavisna od drugih grana vlasti, mogu na djelotvoran način doprinijeti boljem razumijevanju uloge sudova kao temelja demokratskih ustavnih sistema i boljem razumijevanju ograničenja njihovog djelovanja. Naglašava se važnost uspostavljanja neposrednih odnosa između sudova i šire javnosti, odnosno otvaranja sudova prema društvu, a razumijevanje načina na koji sudski sistem funkcioniše nesumnjivo ima obrazovni značaj i trebalo bi da pomogne jačanju povjerenja javnosti. Bitno je istaći da kada su rad sudije ili suda predmet osporavanja ili napada od strane medija, sudija, u pogledu obaveze sudijske suzdržanosti, treba da se suzdrži od lične reakcije putem istih sredstava,

²³ UNODC (2007), str. 66.

a bilo bi poželjno da nadležni organi (primjera radi, udruženja sudija ili sudski savjeti) brzo i efikasno odgovore na takve izazove.

Prema **Preporuci Komiteta ministara Vijeća Evrope Rec (2003)13 o pružanju informacija preko medija vezano za krivične postupke**, koja sadrži određena opšta načela informisanja javnosti putem medija, pretpostavke nevinosti, istinitosti informacija, do zaštite od pristrasnog uticaja, negativnog publiciteta prije sudskog procesa i dr., sugerise se izbalansiran pristup koji, sa jedne strane, odgovara zahtjevima javnosti da bude informisana o stvarima koje su od javnog interesa te, sa druge strane, ističe potrebu da se načinom izvještavanja ne povrijede elementarna načela, posebno u odnosu na relevantne članove Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i sloboda (EK, čl. 6., 8. i 10.).

Prema članu 87. **Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH**²⁴ (u daljem tekstu: Zakon o VSTV-u BiH), sudija odnosno tužilac ima imunitet za „mišljenja koja daje ili za odluke koje donese u okviru svojih službenih dužnosti.“ Druge odredbe Zakona o VSTV-u BiH se ne odnose konkretno na javne istupe sudija i tužilaca, osim u dijelu disciplinskih prekršaja, gdje je propisan disciplinski prekršaj koji se može povezati sa javnim istupanjem, a odnosi se na komentarisanje predmeta koji su u toku: „**davanje bilo kakvih komentara, dok se predmet ne riješi na sudu, za koje se opravdano može očekivati da mogu ometati ili štetiti pravičnom postupku ili suđenju, ili nepoduzimanje odgovarajućih koraka kako bi se osiguralo da se njemu podređeni uposlenici suda [tužilaštva] takođe suzdrže od davanja komentara**“ (član 56. stav (1) tačka 15. i član 57. stav (1) tačka 14. Zakona o VSTV-u BiH)

Međutim, u dosadašnjoj disciplinskoj praksi nije evidentiran predmet utvrđivanja disciplinske odgovornosti sudije odnosno tužioca za ovaj disciplinski prekršaj.

Kodeks sudijske etike/Kodeks tužilačke etike²⁵ u ovom kontekstu, a po uzoru na Bangalorške principe sudijskog ponašanja, reguliše:

„2.4 Sudija ne daje bilo kakav komentar u javnosti ili privatno, kako u vezi predmeta u kojem postupa, tako i predmeta u kojem bi mogao postupati, a koji bi opravdano mogao izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost.“

²⁴ Integralni tekst sadrži tekst Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 25/04), koji je stupio na snagu 1. 6. 2004. godine, Zakona o izmjenama Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 93/05), koji je stupio na snagu 7. 1. 2006. godine i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 15/08) proglašenog Odlukom visokog predstavnika od 15. 6. 2007. godine („Službeni glasnik BiH“, broj 48/07), koji je stupio na snagu 3. 7. 2007. godine. Integralni tekst je dostupan na: <https://vstv.pravosudje.ba/vstvfo/B/141/article/8236>.

²⁵ „Službeni glasnik BiH“, br. 13/06, 24/15 i 94/18. Kodeks tužilačke etike („Službeni glasnik BiH“, br. 13/06, 32/15 i 94/18. najvećim dijelom sadrži istovjetne odredbe kao i Kodeks sudijske etike.

„2.4 Tužilac ne daje bilo kakav komentar u javnosti ili privatno, kako u vezi predmeta u kojem postupa ili u kojem bi mogao postupati, tako ni u predmetima drugog tužioca, a koji bi opravdano mogao izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost ili bi mogao predstavljati neprimjeren uticaj.”

Takođe, **Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu**²⁶, koje je 2016. godine usvojio VSTV BiH, apostrofiraju opšte pravilo da sudija odnosno tužilac ni pod kojim okolnostima, uključujući obrazovne i stručne aktivnosti, ne smije komentarisati učesnike u predmetima koji se nalaze pred pravosuđem:

„Nosilac pravosudne funkcije može kroz obrazovne i stručne aktivnosti raditi na unapređenju znanja i vještina pravnika. Prilikom provođenja ove aktivnosti nosilac pravosudne funkcije ne treba odavati informacije o pojedinačnim strankama i postupajućim nosiocima pravosudne funkcije u pojedinačnim predmetima.“²⁷

Ovim se ilustruje postojanje drugih situacija, pored konkretnih istupa u javnosti o pojedinačnim predmetima, u kojima je moguće otkriti informacije o predmetima ili ih komentarisati. Tako Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu skreću pažnju i na izazov komentaranja predmeta i učesnika u predmetima i u privatnoj sferi:

„Nosilac pravosudne funkcije bi trebao voditi računa da ni u privatnim razgovorima ne daje neprimjerene izjave, odnosno izjave kojima se može dovesti u pitanje njegova nepristrasnost ili dignitet pravosudne funkcije. Ovo uključuje i iznošenje podataka o karakteristikama drugih nosilaca pravosudnih funkcija jer bi moglo uticati na pravičnost postupka.“²⁸

Ovo objašnjenje je veoma važno sa aspekta razgraničenja ponašanja lica kao nosioca pravosudne funkcije i privatnog lica, odnosno nemogućnosti ovog razgraničenja. Takođe, ponašanje i davanje izjava u javnoj ili privatnoj sferi, ili onome što se može činiti kao privatna sfera, imajući u vidu da je linija tanka, takođe je indicirano kao rizik.

Naprimjer, prema savjetodavnim mišljenjima etičkih tijela iz SAD-a, objave na Facebooku nisu privatne, kada se radi o komentaranju predmeta koji su u toku, zbog mogućnosti velikog širenja.²⁹ Neki kodeksi sudijske etike u SAD-u zabranjuju samo javne komentare za koje se objektivno može očekivati da će uticati na ishod ili ugroziti pravičnost predmeta koji je u toku ili koji će se vjerovatno pojaviti u bilo kojem sudu, dok drugi zabranjuju bilo kakav javni komentar o postupku koji je u toku na bilo kojem sudu. Čini

²⁶ Dostupne na <https://pravosudje.ba/vstvfo/B/200/kategorije-vijesti/116313/116596>.

²⁷ Smjernica A.2.6.

²⁸ Smjernica D.3.3.

²⁹ Savjetodavno mišljenje iz Arizone 2014-1; Savjetodavno mišljenje Udruženja sudija u Kaliforniji 66 [2010].

se da je ekspanzivnost svojstvena komunikacijama na društvenim mrežama navela neke etičke odbore da obeshrabre sve komentare na društvenim mrežama o bilo kakvim predmetima koji su u toku.³⁰ Nadalje, javni komentari o predmetima koji su u toku su neprimjereni čak i ako sudija izričito ne spominje naziv predmeta.³¹ „Lajkovanje“ tuđih komentara o predmetu takođe predstavlja neprimjereni javni komentar sudije.³² Ilustrativan je sljedeći primjer iz disciplinske prakse SAD-a:

Sudiji je izrečena javna opomena zbog nedoličnog ponašanja na društvenim mrežama, uključujući objavljivanje komentara na njegovoj ličnoj Facebook stranici o oslobođanju optuženog u čijem predmetu je sudija upravo završio s prethodnim postupkom (predmet nije identifikovan), dovodeći u vezu članove zakona koji su bili ključni za određivanje privremenog puštanja na slobodu uz jemstvo u drugim predmetima i komentarišući jedan od tih predmeta. (U predmetu Schmidt, Odluka, Državna komisija za sudijsku etiku u New Yorku, 3. novembar 2020)

Dok etički kodeksi načelno dozvoljavaju nosiocima pravosudne funkcije da komentarišu zakon i pravni sistem te da pojasne sudske procedure, savjetodavni odbori u SAD-u savjetuju sudijama da ne objavljuju komentare na društvenim mrežama koji „*nadilaze puke činjenične izjave o događajima koji se dešavaju u sudnici*“, „*skreću pažnju na određene činjenice ili dokaze*“, „*dodaju subjektivno tumačenje ovih događaja od strane sudije u vrijeme kada su se desili ili oko tog vremena*“ ili „*otkrivaju njegova ili njena razmišljanja u pogledu donošenja bilo kakve presude*“.³³

Komunikacija *ex parte*

Komunikacija *ex parte* se obično u analizama pravnog postupanja posmatra kao striktno pravni pojam odnosno komunikacija u vezi sa predmetom sa jednom stranom u postupku bez prisustva druge strane. Prema **Priručniku za primjenu kodeksa sudijske etike i kodeksa tužilačke etike**,³⁴ „*Nosilac pravosudne funkcije treba biti svjestan nerazumijevanja koje vlada u široj javnosti u pogledu pravosuđa. Sudije, tužioci i stručni saradnici će se neminovno u društvu susretati sa osobama čije predmete rješavaju. Prirodno je da će te osobe poželjeti da s njima razgovaraju o svojim predmetima, međutim, nosilac pravosudne funkcije mora okončati razgovor čim shvati da je riječ o komunikaciji *ex parte*, čak i ako bi tim činom ostavio utisak da je neljubazan.*“ Ovo se odnosi na komunikaciju *ex parte* sa advokatima i drugim nosiocima pravosudne funkcije, kao i sa drugim licima. Uzimajući u obzir širok pojam javnosti, i ova komunikacija, naročito kada

³⁰ Formalno mišljenje Američke advokatske komore 462 [2013].

³¹ Vidjeti u predmetu Johns, 793 S.E.2d 296 [Južna Karolina 2016].

³² Vidjeti u predmetu Whitmarsh, Odluka [Državna komisija za sudijsku etiku u New Yorku, 28. decembar 2016].

³³ U predmetu Slaughter, 480 S.W.3d 842 [Specijalni revizijski sud u Teksasu 2015].

³⁴ USAID-ov Projekt pravosuđa, VSTV BiH (2019). Priručnik za primjenu kodeksa sudijske etike i kodeksa tužilačke etike. Dostupno na: <https://vstv.pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/51816>, str. 122.

se poveže sa prethodnom analiziranom vrstom javnog istupa, a to je komentarisanje postupaka koji su u toku, predstavlja javni istup nosioca pravosudne funkcije.

Bangalorški principi sudijskog ponašanja se ne referišu eksplicitno na zabranu komunikacije *ex parte*, ali Komentar na Bangalorške principe ističe, u odnosu na pravilo 2.2. („2.2 Sudija će osigurati da njegovo ili njeno ponašanje, u sudu i van suda, održava i jača povjerenje javnosti, pravne profesije i stranaka u nepristrasnost sudije i sudstva“), da se „Komunikacija *ex parte* mora izbjegavati“. Tako se navodi: „Princip nepristrasnosti uopšteno zabranjuje privatnu komunikaciju između sudije i bilo koje od stranaka ili njihovih pravnih zastupnika, svjedoka ili porotnika. Ukoliko sud primi takvu privatnu komunikaciju, važno je osigurati da su druge uključene strane u potpunosti i hitno informisane i da je sačinjena adekvatna sudska zabilješka o tome.“³⁵ Može biti interesantno da Komentar na Bangalorške principe koristi termin „privatna“ komunikacija između sudije i bilo koje od stranaka, imajući u vidu sve tanju liniju između privatnih i javnih izjava. Međutim, jasno je da se ovdje misli na komunikaciju sa jednom stranom bez prisustva druge strane u postupku.

Kodeks sudijske etike se takođe ne osvrće posebno na pitanje komunikacije *ex parte*, međutim, **Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu** sadrže poseban odjeljak koji se tiče ovakve komunikacije.

„Nosilac pravosudne funkcije bi trebao voditi računa da njegova komunikacija sa stranama u postupku i drugim licima ne dovodi u sumnju njegovu nezavisnost i nepristrasnost.

Nosilac pravosudne funkcije bi morao odbaciti svaki pokušaj strana u postupku da sa njim *ex parte* komunicira, vodeći računa o ovoj zabrani čak i kada se čini da je *ex parte* komunikacija efikasnija i praktičnija.“³⁶

Komunikacija *ex parte* je dozvoljena **Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu** u slučaju hitnosti, administrativnih pitanja i pitanja zakazivanja radnji u postupku, bez adresiranja suštinskih pitanja, ali samo ako nosilac pravosudne funkcije razumno prosudi da niti jedna od strana u postupku neće imati proceduralne, suštinske ili taktičke koristi od ove komunikacije, te ako nosilac pravosudne funkcije odmah obavijesti sve strane o komunikaciji *ex parte* i da im mogućnost da se o tome izjasne.

Zakon o VSTV-u BiH ne reguliše komunikaciju *ex parte* eksplicitno, ali je disciplinska praksa ukazala na to da se ovakva komunikacija može kao zabranjeno ponašanje podvesti pod nekoliko disciplinskih prekršaja, uključujući „očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema strankama u postupku, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima, ili drugim osobama“ (član 56. stav (1) tačka 3.) odnosno „očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema sudiji u postupku, strankama, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima, ili drugim osobama“ (član 57. stav (1) tačka 3.) te „upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom“ (član 57. stav

³⁵ UNODC (2007), str. 62.

³⁶ Smjernice D.2.1. i D.2.2.

(1) tačka 11.) odnosno „**upuštanje u neprimjerene kontakte sa sudijom ili strankama u postupku**“ (član 57. stav (1) tačka 10.).

Sljedeća disciplinska praksa ukazuje na primjere komunikacije *ex parte* sa nosiocima pravosudne funkcije, advokatima i drugim licima:

Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaje iz člana 56. tačka 3. „očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema strankama u postupku, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima, ili drugim osobama“, tačka 11. „upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom“, tačka 18. „propuštanje da odgovori na upit u vezi s nekom disciplinskom stvari, osim ukoliko je do propusta došlo iz opravdanih razloga“ i tačka 22. „ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske funkcije“, Zakona o VSTV-u BiH, jer je na vlastitu inicijativu došla na razgovor u tužilaštvo i insistirala da nije u redu da se protiv nje vodi predmet, te je uputila prijetnje osobi u zgradi suda vezano za njeno potencijalno optuženje. Sudija je takođe kažnjena što je telefonirala punomoćniku tužioca u jednom predmetu da razgovara o tom predmetu, kao i što je nazvala svjedoka na njegov mobilni telefon i od njega zahtijevala da povuče zahtjev za njeno izuzeće, krivičnu prijavu i prijavu disciplinskom tužiocu. (VSTV-02-1026-04062007)

Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 56. tačka 11. „upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom“, Zakona o VSTV-u BiH, jer je u ugostiteljskom objektu razgovarao sa odvjetnikom optuženih u krivičnom predmetu u kojem je sudija tada bio predsjedavajući sudskog vijeća, a u vrijeme dok sudski postupak u pomenutom predmetu nije bio završen. (04-07-6603-4/09 DCHK)

Tužilac je oglašen odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 57. tačka 22. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena mu je disciplinska mjera smanjenje plate za 20% na period od godinu dana jer je obavljajući funkciju tužioca, dan nakon objavljivanja presude u jednom predmetu, u ugostiteljskom objektu stupio u neprimjereni kontakt sa ocem optuženog razgovarajući s njim o nepravosnažno okončanom krivičnom predmetu. Pored toga je tom prilikom putem mobilnog telefona razgovarao i sa majkom optuženog, rekavši joj „ej, ono smo završili sve, ostalo je još ovo samo, pa ćemo ovo“. (04-02-178-8/2012)

Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaje iz člana 56. tačke 3., 9., 11., 15. i 23. jer je primao punomoćnike i zastupnike jedne strane u sudnicu prije početka rasprave, odnosno ove iste nije prozivao kao druge stranke u postupku, što predstavlja neprimjerene kontakte sa strankama u postupku ili njihovim zastupnicima. Sudija je takođe strankama u predmetima upućivao komentare na tužbene zahtjeve i ishode postupka prije završetka predmeta na sudu. (Broj: DŽHP sudije 7/2007)

Pored primjera iz domaće disciplinske prakse, ilustrativni su i primjeri iz drugih jurisdikcija, naprimjer SAD-a:

Sudiji koji je odbacio optužbu za prekoračenje brzine protiv svog advokata, a zatim pozvao tužioca ex parte i tražio od njega da potpiše zapisnik o poništavanju, izrečena je disciplinska sankcija. (Disciplinski tužilac protiv Halea, 141 Ohio St.3d 518, 26 N.E.3d 785, 2014-Ohio-5053)

Sudiji su izrečene disciplinske sankcije zbog obraćanja IT konsultantima i stručnjacima u vezi sa tehničkim pitanjima koja se odnose na odštetu, pri čemu nije uključio stranke u sporu niti njihove punomoćnike. (Upit u vezi sa predmetom Baker, 813 So.2d 36; Florida 2002)

Prethodno predočena domaća i inostrana disciplinska praksa ukazuje na vrste istupanja u javnosti nosilaca pravosudne funkcije koji predstavljaju komunikaciju *ex parte* prema različitim adresatima.

Disciplinska praksa iz SAD-a ukazuje i na druge različite manifestacije komunikacije *ex parte* i to putem korištenja društvenih mreža. Prvi predmet u SAD-u u kojem je sudija disciplinski kažnjen zbog ponašanja na društvenim mrežama uključivao je komunikaciju *ex parte* između sudije i advokata u predmetu koji je bio u toku pred sudijom, pored drugih povreda sudijske dužnosti.³⁷ Sudije ne smiju učestvovati u komunikaciji *ex parte* na online forumima ništa više nego što to mogu licem u lice i trebalo bi da „*preduzmu korake da se zaštite od takve komunikacije*“.³⁸ Ovaj rizik je veći kada se koriste pseudonimi, jer sudija ne može znati da li je osoba koja odgovara na objavu možda uključena u predmet pred sudijom ili sudom u kojem radi taj sudija.³⁹ Iz tog razloga, u najmanje jednoj jurisdikciji se preporučuje da bi „*bilo razborito izbjegavati svaku takvu komunikaciju u vezi sa poslom na društvenim mrežama jer to povećava mogućnost neprimjerene razmjene ex parte*“.⁴⁰

Ako sudija nesvjesno učestvuje u komunikaciji *ex parte* na društvenim mrežama, on mora objelodaniti tu komunikaciju drugim strankama i pružiti im priliku da odgovore.⁴¹ Ako je komunikacija *ex parte* došla od

³⁷ Javna opomena Terryju, Komisija za standard pravosuđa u Sjevernoj Karolini, 1. april 2009.

³⁸ Savjetodavno mišljenje iz Arizone 2014-1.

³⁹ Godišnji izvještaj Državne komisije za sudijsku etiku u New Yorku za 2016.

⁴⁰ Savjetodavno mišljenje iz Ohija 2010-7.

⁴¹ Savjetodavno mišljenje iz Ohija 2010-7.

advokata, sudija će možda morati da prekine vezu sa njim na društvenim mrežama.⁴² Najmanje jedan savjetodavni odbor preporučuje da sudija mora blokirati advokata ako se advokat uključi u komunikaciju *ex parte* sa sudijom na Twitteru.⁴³

*U Ohiju, Vrhovni sud je suspendirao sudiju na šest mjeseci bez plate zbog komunikacije sa strankom na Facebook Messengeru i putem telefona o više postupaka u toku pred sudijom. Sudija je bio probacijski službenik te stranke prije više godina, kada je radio kao probacijski službenik. Sudija je vodio krivični postupak protiv te stranke. Nakon toga, sudija se upustio u komunikaciju *ex parte* sa strankom o krivičnom predmetu koji se odnosio na osobu koja je prodala drogu kćerki stranke, o postupku za određivanje starateljstva u kojem je učestvovala strana u postupku i njegova bivša supruga kada je stranki izrečena zabrana prilaska i o krivičnoj stvari u kojoj je stranka bila žrtva. Vrhovni sud je odložio šestomjesečnu suspenziju pod uslovom da sudija prođe najmanje tri sata kontinuirane edukacije o komunikaciji *ex parte* ili odgovarajućem korištenju društvenih mreža od strane nosilaca pravosudnih funkcija, te da se suzdržava od daljih povreda dužnosti. (Disciplinski tužilac protiv Wintersa, Vrhovni sud u Ohiju, 18. avgust 2021)*

Zabrana komunikacije *ex parte* takođe obuhvata zabranu sudijama da samostalno istražuju činjenice u predmetu, jer su sudije dužne da odlučuju o predmetima samo na osnovu dokaza podnesenih u postupku. Zabrana sudiji da istražuje činjenice u predmetu proteže se na informacije dostupne u svim medijima, uključujući elektronske.⁴⁴ Savjetodavni odbori u SAD-u preporučuju nosiocima pravosudnih funkcija da savjesno izbjegavaju korištenje elektronskih i društvenih medija za istraživanje ne samo činjenica već i stranaka, advokata i svjedoka u predmetima koji su pred njima.⁴⁵

⁴² Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1.

⁴³ Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1.

⁴⁴ Kodeks sudijske etike Američke advokatske komore, pravilo 2.9 *Ex parte* komunikacija, komentar [6].

⁴⁵ Savjetodavno mišljenje iz Arizone 2014-1; Savjetodavno mišljenje iz Ohija 2010-7.

Učešće u stručnim raspravama o pravu, pravnom sistemu i pravosuđu

Jasno je da nema pozvanijih lica da javno izražavaju relevantne stavove o zakonima vezanim za provođenje pravde u sudovima i sudskim postupcima, statusu ove grane vlasti i sl., od samih nosilaca pravosudne funkcije. Pored principa kojima se nosioci pravosudne funkcije upućuju na suzdržanost od komentarisanja predmeta koji su u toku, pa čak i prethodnih sudskih ili tužilačkih odluka u određenim kontekstima, **Bangalorški principi sudijskog ponašanja** odobravaju, pa i promovišu, učešće sudija u aktivnostima koje imaju za cilj unapređenje zakona i pravosudnog sistema. Prema **Komentaru na Bangalorške principe**, „Sudija je u jedinstvenoj poziciji da doprinese unapređenju zakona, pravnog sistema, te upravljanju pravosudnim sistemom, i unutar i van njegove jurisdikcije. Ovaj doprinos sudija može dati u obliku govora, pisanja, predavanja ili učešća u drugim nepravosudnim aktivnostima.“⁴⁶ Prema ovom komentaru, sudije bi trebalo ohrabrivati da učestvuju u ovakvim aktivnostima, u skladu sa standardnim ograničenjima koja su vezana za pravosudne dužnosti i radno vrijeme sudije.

Slično kao i u Bangalorškim principima, prema **Mišljenju CCJE-a broj 3. iz 2002. godine**, pravosudni sistem može adekvatno funkcionisati samo ako sudije nisu izolovane od društva u kojem žive. Stoga je potrebno postići razuman balans između nivoa učešća sudija u društvu i potrebe da se njih vidi kao nezavisne i nepristrasne u obavljanju svojih dužnosti.⁴⁷ Prema ovom mišljenju, sudijama treba da bude dozvoljeno da učestvuju u određenim debatama koje se tiču pravosudne politike. Treba im pružiti mogućnost da daju svoje mišljenje i uzmu aktivno učešće u pripremi zakonske regulative koja se tiče zakona o njima i, u širem smislu, funkcionisanja pravosudnog sistema. **Mišljenje CCJE-a broj 18. iz 2015. godine** analizira položaj sudstva i odnos sa drugim državnim organima u modernoj demokratiji, te, između ostalih zaključaka, navodi: „U pogledu odnosa između triju državnih vlasti: prvo, suci baš kao i svi ostali građani imaju pravo sudjelovati u javnoj raspravi ako je u skladu s održavanjem njihove neovisnosti i nepristranosti“.⁴⁸ Potreba za ograničenjima je detaljno analizirana u poglavlju koje se odnosi na suzdržanost sudske vlasti, pri čemu je, između ostalih stavova, naznačeno da je najbolji interes javnosti osnovna briga i sudske vlasti, pri čemu se mora paziti da se ne izađe izvan okvira (zakonitog područja) za izvršavanje sudske vlasti, mora se izbjeći utisak da sudstvo štiti samo vlastite interese i prenaplašava razloge za zabrinutost, ali ako je nezavisnost ili sposobnost sudstva da odgovori na svoju ulogu ugrožena ili napadnuta, mora braniti svoj stav bez ikakvog straha. Kritike upućene drugim vlastima moraju se upućivati u svjetlu uzajamnog poštovanja. Istovremeno i druge grane vlasti moraju pokazati jednak stepen odgovornosti i suzdržanosti. **Mišljenje CCJE-a broj 23. iz 2020. godine** naglašava ulogu udruženja sudija u interakciji sa društvenom zajednicom. Prema ovom mišljenju, udruženja sudija su u naročito dobroj poziciji kada je riječ o informisanju medija i šire javnosti o radu i prioritetima pravosuđa, uključujući dužnosti i ovlasti sudija, kao

⁴⁶ UNODC (2007), str. 105.

⁴⁷ Stavke 27. i 28.

⁴⁸ Zaključak broj 10.

i ulozi pravosuđa i drugih vlasti u demokratskoj državi kojom se upravlja na principu vladavine prava. Takođe, ovo mišljenje naglašava funkciju udruženja sudija u edukativnim programima, informativnim materijalima, javnim raspravama, proaktivnim politikama izvještavanja medija te saradnji sa nevladinim organizacijama u postizanju određenih ciljeva.

Analizom prethodno predočenih standarda ponašanja, može se zaključiti da se od nosioca pravosudne funkcije očekuje prvenstveno da se ponaša u skladu sa visokim standardima sudijskog i tužilačkog ponašanja, a u cilju očuvanja nezavisnosti i jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe, te da je ovo prevashodna obaveza nosioca pravosudne funkcije u svim njegovim aktivnostima i osnovna pretpostavka za sve aktivnosti, uključujući i one koje nisu vezane za obavljanje pravosudne dužnosti. Principi sudijskog i tužilačkog ponašanja se primjenjuju na ponašanje nosioca pravosudne funkcije u i izvan pravosudnih institucija, što dodatno afirmiše poziciju da je sudija uvijek sudija, odnosno tužilac je uvijek tužilac, u svakom društvenom kontekstu, izuzimajući diskreciju duboko privatne sfere. Nužno je imati u vidu da javni nastupi sudija, pa i pozitivno motivisani, o generalnim temama u pravosuđu, ukoliko ne pružaju modalitete i rješenja za prevazilaženje problema na koje se ukazuje, posljedično mogu rezultirati neželjenim efektom – ozbiljnim gubitkom povjerenja javnosti u pravosuđe. Takvi istupi sudija i tužilaca nerijetko dovode u pitanje integritet sudija i tužilaca te osnažuju nepovjerenje u sudski sistem i vladavinu prava u društvu, a ni na koji način ne doprinose prevazilaženju teškoća, te se mogu dovesti u negativno motivisan kontekst samopromocije i samoreklamerstva.

Prema Zakonu o VSTV-u BiH, disciplinski prekršaj predstavljaju i „ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske funkcije“ (član 56. stav (1) tačka 22.) odnosno „ponašanje u sudu ili tužilaštvu i izvan suda ili tužilaštva koje šteti ugledu tužilačke funkcije“ (član 57. stav (1) tačka 22.) i „bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva“ (član 56. stav (1) tačka 23.) odnosno „bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet tužilaštva“ (član 57. stav (1) tačka 23.).

Kodeks sudijske etike i Kodeks tužilačke etike u BiH, uopšteno, a po uzoru na Bangalorške principe sudijskog ponašanja, nalažu:

„2.1 Sudija se ponaša u sudu i van suda na način da održava i unapređuje povjerenje javnosti i stranaka u nepristrasnost tog sudije i pravosuđa u cjelini.

2.2 Sudija se ponaša, u svojim privatnim ili službenim poslovima, na takav način da prilike u kojima bi bilo neophodno izuzeti ga iz sudskog postupka svede na najmanju moguću mjeru.“

“2.1 Tužilac se ponaša u tužilaštvu i van tužilaštva na način da održava i unapređuje povjerenje javnosti i ostalih učesnika u postupku u njegovu nepristrasnost, kao i pravosuđa u cjelini.

2.2 Tužilac se ponaša, u svojim privatnim i službenim poslovima, na takav način da prilike koje bi iziskivale njegovo izuzeće svede na najmanju moguću mjeru.”

Ovim odredbama naglašava se da se sudijsko odnosno tužilačko ponašanje kao nosioca pravosudne funkcije i ponašanje kao privatnog lica duboko prepliću te da ih je u očima razumnog posmatrača koji cijeni nepristrasnost i nezavisnost nosioca pravosudne funkcije gotovo nemoguće odvojiti. Stoga, pravosudna dužnost ima prednost nad svim ostalim aktivnostima sudije odnosno tužioca. **Komentar na Bangalorške principe** kaže da, čak i van suda, sudija treba da izbjegava namjerno korištenje riječi ili ponašanje koje može dovesti do percepcije o njegovoj pristrasnosti: „Svaka aktivnost – od udruženja sudija ili poslovnih interesa, do izjava koje sudija može smatrati bezopasnom šalom – može umanjiti percipiranu sudijsku nepristrasnost.“⁴⁹

U vezi sa javnim istupima sudija i tužilaca konkretnije, kodeksi sudijske i tužilačke etike u BiH se referišu na pitanja javnog iznošenja stavova i mišljenja i učešća u javnim diskusijama i afirmišu pravo sudije i tužioca da javno iznosi svoje stavove i mišljenja u svrhu unapređenja prava i pravnog sistema, te da komentariše društvene pojave, vodeći računa o principima nepristrasnosti i nezavisnosti pravosudne funkcije.⁵⁰

„2.2.2. Sudija [Tužilac] se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama ili učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost sudije i pravosuđe uopšte [tužilaca].“

„2.4.a. Sudija [Tužilac] može javno iznositi svoje stavove i mišljenja u svrhu unapređenja prava i pravnog sistema, te komentirati društvene pojave, ali vodeći računa o principima nepristrasnosti i nezavisnosti pravosudne funkcije te, prilikom donošenja odluke da li da nastupa u javnosti, sudija [tužilac] treba uzeti u obzir sljedeće faktore:

- a) da li se pitanja o kojima će govoriti tiču prava, pravnog sistema i pravosuđa;
- b) da li će javnim nastupom doprinijeti edukaciji ili boljoj informisanosti javnosti o ovoj oblasti;
- c) da li su to pitanja koja se tiču profesionalne zajednice ili samo njega pojedinačno; i
- d) da li je bolje o tim pitanjima oglasiti se putem strukovnih udruženja.“

Disciplinska praksa VSTV-a BiH ukazuje na karakteristična ponašanja vezana za javne istupe za koja su sudije i tužioci disciplinski gonjeni i oglasavani disciplinski odgovornim, a koja se mogu povezati sa učešćem

⁴⁹ UNODC (2007), str. 62.

⁵⁰ Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu sadrže istovjetne odredbe.

u stručnim raspravama o temama koje se tiču prava, pravnog sistema i pravosuđa, odnosno stručnim raspravama koje nisu provedene na adekvatan način te imajući u vidu gore nevedene preporučene faktore koje treba uzeti u obzir prilikom donošenja odluke da nastupa u javnosti. Ilustrativni su sljedeći primjeri iz disciplinske prakse:

Sudija je oglašen odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 56. tačka 22. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena mu je disciplinska mjera javna opomena jer je poslao e-mail svim sudijama i tužiocima koji se komunikacijski nalaze na domenu pravosudje.ba, sa priloženim podneskom, u kojem je, povodom njegove neuspješne aplikacije za upražnjenu pravosudnu funkciju, iznio neutemeljene tvrdnje o procesu imenovanja nosilaca pravosudnih funkcija. U tom e-mailu je naveo da pojedini članovi Vijeća „lobiraju i mute“, a drugi „gledaju i ćute“, nazvavši proces imenovanja „Arizonom“ i optužujući predsjednika Vijeća za eliminisanje predstavnika određenih nacionalnih skupina sa rukovodećih pozicija u pravosuđu. (04-07-6-1954-7/2016)

Tužilac je oglašen odgovornim za disciplinske prekršaje iz člana 57. tačke 22. i 23. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena mu je disciplinska mjera smanjenje plate za iznos od 10% na period od šest mjeseci jer je nakon saslušanja svjedoka naredio istražiocu tužilaštva da u prisustvu tog lica uništi potpisani zapisnik o saslušanju svjedoka, što je istražilac istog dana i učinio ispred zgrade tužilaštva u prisustvu svjedoka, njegovog branioca i još jednog lica. Dodatno, tuženi tužilac je sačinio dokument pod nazivom: „Opšte uputstvo“ u kojem je glavnog tužioca tužilaštva naveo kao donosioca ovog dokumenta, koristeći se službenim memorandumom tužilaštva sa e-mail adrese uvredljivog imena, elektronskim putem poslao na adrese većeg broja tužilaca i uposlenika tužilaštva, od kojih je većina uposlenika primila i pročitala navedeni e-mail. Na navedeni način, tuženi tužilac je zloupotrijebio službeni memorandum tužilaštva te zloupotrijebio ime i prezime glavnog tužioca. Tuženi je ovaj dopis neprimjerenog sadržaja dostavio i upravi policije, na ruke direktora. (04-02-2928-5/2012)

Sudija je oglašen odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 56. tačka 22. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena mu je disciplinska mjera smanjenje plate za 15% na period od tri mjeseca jer je suprotno odredbama Zakona o krivičnom postupku odbio da potpiše zapisnik o vijećanju i glasanju, nakon čega je odbio da izradi sudsku odluku i obratio se Ministarstvu pravde iznoseći neistine o spornom predmetu odnosno nastaloj situaciji između članova vijeća. (VSTV-02-0921-14052008)

Učešće u stručnim raspravama podliježe istim principima ponašanja nosioca pravosudne funkcije u svim sferama društva i javnog prostora odnosno putem bilo kojeg medija. Preporuka je **Priručnika za primjenu kodeksa sudijske etike i kodeksa tužilačke etike** da se nosioci pravosudnih funkcija „*trebaju informisati o posljedicama izloženosti u cyber prostoru, te restriktivno i odgovorno koristiti društvene mreže, pri*

tome izbjegavajući u potpunosti diskusije na društvenim mrežama u kojima se pozivaju na svoje profesionalne stavove. Ukoliko koriste internet-platforme za stručnu diskusiju, ova aktivnost se mora odvijati u okvirima akademskog zastupanja određenih rješenja, a nikako u pogledu bilo kojeg pojedinačnog slučaja iz prakse ili određene osobe“.⁵¹

U kontekstu korištenja društvenih mreža, prema praksi iz SAD-a, nosioci pravosudne funkcije mogu koristiti društvene medije za davanje izjava koje se tiču zakona, pravnog sistema ili primjene propisa u sklopu opšte dozvole kodeksa da se bave aktivnostima u vezi s tim pitanjima. Na virtuelnim, kao i na tradicionalnim forumima, vjerovatnije je da će izjave o sudskim pitanjima potpasti u sigurnu zaštitu zakona, pravnog sistema ili primjene propisa nego opšte izjave koje se odnose na politiku koje nisu direktno povezane sa sudovima.⁵² Nosioci pravosudne funkcije bi trebalo da budu oprezni sa izjavama o zakonu i stručnim pitanjima na društvenim mrežama, kao i u stvarnom životu. Takođe, prema mišljenjima nekih savjetodavnih odbora, nosilac pravosudne funkcije može objavljivati komentare i sadržaje o pravnim temama „osim ako ti komentari pokazuju pristrasnost prema pitanju koje bi se moglo pojaviti pred sudom u kojem radi taj sudija“.⁵³ Naime, sudije bi trebalo da izbjegavaju učešće ili da budu povezani sa raspravama o pitanjima koja spadaju u nadležnost njihovih sudova, uključujući „objave drugih osoba u vezi sa predmetima visokog profila ili pravnim pitanjima koja bi se mogla pojaviti pred sudom“.⁵⁴ Ilustrativan je i primjer iz domaće disciplinske prakse:

Zamjenik glavnog tužioca je oglašen odgovornim za disciplinske prekršaje iz člana 57. tačke 8. i 23. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena mu je disciplinska mjera premještanje sa mjesta zamjenika glavnog tužioca na mjesto tužioca i javna opomena zbog donošenja odluke kojim je izvršena prekvalifikacija radnji osumnjičenog bez navođenja novih činjenica ili osumnjičenih lica, korištenja službenog auta za odlazak do suda u dane kada nije zakazana rasprava te zbog propuštanja pristupanja glavnim pretresima u više predmeta koji su uredno zakazivani. Pored toga, tuženi je oglašen odgovornim za iznošenje stavova putem društvenih mreža odnosno zbog učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost tužilaca, čime je propustio da očuva dignitet tužilačke funkcije, nepristrasnost i nezavisnost pravosuđa. Naime, tuženi je, suprotno etičkim obavezama, na društvenoj mreži Facebook javno objavio da se proizvod koji je naručio, tj. posteljina, dostavi na adresu tužilaštva te tako narušio ugled pravosudne institucije u javnom prostoru. Takođe, tuženi je na društvenoj mreži Facebook davao komentar i označio sa „sviđa mi se“ komentar kojim se diskredituje rad pravosudnih institucija u Bosni i Hercegovini. (11-07-6-1365-36/2021)

⁵¹ USAID-ov Projekt pravosuđa, VSTV BiH (2019), str. 74.

⁵² Ubrzano mišljenje iz Kalifornije 2021-42.

⁵³ Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1.

⁵⁴ Savjetodavno mišljenje iz Arizone 2014-1.

Pisanje, predavanje, podučavanje i učestvovanje u konferencijama i seminarima

Nosioci pravosudne funkcije su izvor znanja kada se radi o primjeni zakona putem pravosudnog sistema, funkcionisanju pravosudnog sistema i drugim srodnim pitanjima te kao takvi predstavljaju nezaobilazan resurs za edukovanje javnosti i posebnih grupa (drugi nosioci pravosudne funkcije, policija, advokati, studenti, nevladine organizacije, itd.). Iz ovog razloga, principi sudijskog i tužilačkog ponašanja prepoznaju važnost ove vrste istupanja u javnosti nosilaca pravosudne funkcije, uz ograničenja koja su neophodna radi očuvanja nezavisnosti, nepristrasnosti i integriteta pravosudne funkcije.

Bangalorški principi sudijskog ponašanja ističu:

„4.11 Pod uslovom da primjereno obavlja sudijske dužnosti, sudija se može baviti aktivnostima kao što su:

4.11.1 Pisanje, predavanje, podučavanje i učestvovanje u aktivnostima u vezi sa pravom, pravnim sistemom, primjenom prava ili srodnim oblastima;

4.11.2 Pojavljivanje na javnoj raspravi pred zvaničnim organom u vezi sa pitanjima koja se tiču prava, pravnog sistema, primjene prava ili srodnih oblasti;

4.11.3 Članstvo u zvaničnom organu ili drugoj vladinoj komisiji, komitetu ili savjetodavnom tijelu, ukoliko takvo članstvo nije u neskladu sa percipiranom nepristrasnošću i političkom neutralnošću sudije;

4.11.4 Učestvovanje u ostalim aktivnostima ukoliko te aktivnosti ne narušavaju dignitet sudijske funkcije ili na drugi način utiču na obavljanje sudijske dužnosti“.

Takođe, prema **Komentar**u na **Bangalorške principe**, „Sudija može doprinijeti pravnom i stručnom obrazovanju držanjem predavanja, učešćem u konferencijama i seminarima, ocjenjivanjem edukativnih ročišta studenata i postupajući kao ispitivač. Sudija također može dati doprinos pravnoj literaturi kao autor ili urednik. Ovakve stručne aktivnosti su u javnom interesu i treba ih ohrabrivati.“⁵⁵ Međutim, napominje se da bi sudija uvijek trebao, tamo gdje je potrebno, naglasiti u edukativnim aktivnostima da njegova izlaganja i izjave nemaju funkciju pravnih mišljenja niti demonstraciju pravnih stavova koje bi zauzeo u postupcima, jer sudija ne može davati mišljenja ili savjete o pitanjima koja se ne nalaze pred sudom.

Mišljenje CCJE-a broj 6. iz 2004. godine preporučuje set mjera u kontekstu boljeg razumijevanja sudskog sistema i jačanja povjerenja. U najkraćem, sudovi se i samoicijativno trebaju pozabaviti edukacijom javnosti u pogledu dosega i ograničenja sudskog sistema u društvu. Neposredna uloga sudija je od ključne važnosti, jer je djelotvorniji rezultat ukoliko su oni koji rade u sistemu neposredno uključeni u ove obrazovne aktivnosti. One mogu biti na fonu organizovanja posjeta učenika, studenata ili bilo koje

⁵⁵ UNODC (2007), str. 105.

grupe zainteresovane za sudske aktivnosti, a sami sudovi putem publikacija, interneta ili na drugi pogodan način mogu u ove svrhe pružati specifične informacije (karakter sudskih postupaka, troškovi, značajne sudske prakse itd.). Sudije bi trebale proći specijalizovanu obuku o komunikaciji i sa medijima i javnosti uopšte. Nezaobilazan je i angažman države na tom polju. Školski programi uz učešće sudija treba da sadrže i opis sudskog sistema, posjete sudovima, aktivnu nastavu o sudskim postupcima (igra uloga u sudskom postupku i sl.). U tom pravcu, sudovi i strukovna udruženja sudija mogu da saraduju sa školama i univerzitetima. Takođe, sudovi treba da učestvuju, ali i pokrenu inicijative u opštim programima organizovanim od strane državnih institucija.

Po uzoru na Bangalorške principe, **Kodeks sudijske etike i Kodeks tužilačke etike u BiH** takođe dozvoljavaju učešće nosilaca pravosudne funkcije u stručnim i edukativnim aktivnostima.

„4.9 Sudija [Tužilac] može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem sudijske [tužilačke] funkcije ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom, kao naprimjer:

- (a) pisati, predavati, podučavati i učestvovati u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima vezanim za pravo, pravni sistem, te sprovođenje pravde;*
- (b) učestvovati na javnim raspravama koje se odnose na pravo, pravni sistem i sprovođenje pravde;*
- (c) biti član vladinih komisija, odbora i savjetodavnih tijela, ako takvo članstvo nije u suprotnosti sa javnim utiskom o nepristrasnosti i političkoj neutralnosti sudije [tužioca].“*

Takođe, **Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu** apostrofiraju već utvrđeno opšte pravilo da sudija odnosno tužilac ni pod kojim okolnostima ne smije komentarisati učesnike u predmetima koji se nalaze pred pravosuđem:

„Nosilac pravosudne funkcije može kroz obrazovne i stručne aktivnosti raditi na unapređenju znanja i vještina pravnik. Prilikom provođenja ove aktivnosti nosilac pravosudne funkcije ne treba odavati informacije o pojedinačnim strankama i postupajućim nosiocima pravosudne funkcije u pojedinačnim predmetima.“⁵⁶

Uslovi pod kojima se mogu obavljati obrazovne i stručne aktivnosti, između ostalih, definisani su **Zakonom o VSTV-u BiH** u dijelu koji se odnosi na vršenje drugih dužnosti (čl. 83. – 86.) te Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu.

Potrebni su posebna suzdržanost i oprez prilikom obavljanja stručnih i obrazovnih aktivnosti radi izbjegavanja komentarisanja postupaka koji su u toku, komentarisanja sudskih odluka na način da se time

⁵⁶ Smjernica A.2.6.

dovode u pitanje legitimitet i integritet ovih odluka, te radi izbjegavanja davanja pravnih savjeta. Inače je **Kodeksom sudijske etike i Kodeksom tužilačke etike**, u kontekstu građanskih, dobrotvornih i vjerskih aktivnosti, upozoreno da davanje pravnih savjeta nije među dozvoljenim aktivnostima nosilaca pravosudne funkcije.

„2.2.1. Sudija [Tužilac] može učestvovati u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima pod sljedećim uslovima:

- (a) da izbjegava svaku aktivnost ili vezu koja bi se mogla nepovoljno odraziti na njegovu nepristrasnost ili bi ga mogla omesti u vršenju sudijske [tužilačke] funkcije;
- (b) da ne koristi prestiž svog položaja za prikupljanje sredstava, osim u sudske [tužilačke] ili dobrotvorne svrhe;
- (c) da izbjegava svako učešće u aktivnostima koje bi mogle rezultirati sudskim sporovima; [nije obuhvaćeno Kodeksom tužilačke etike]
- (d) da ne daje pravne, niti savjete u vezi finansijskih ulaganja.“

Praksa iz SAD-a potvrđuje ovo pravilo vezano za davanje pravnih savjeta od strane sudije.

Sudiji je naređeno da „prestane i odustane“ od prakse redovnog pružanja pravnih savjeta i pomoći pripadnicima društvene zajednice, što je radio bez naknade ili bilo kakve koristi za njega. (U predmetu *Schwermann*, 408 N.Y.S.2d 187 [NY 1978])

Slični izazovi se mogu pojaviti i prilikom korištenja društvenih mreža. U tom kontekstu je i Američka advokatska komora dala svoje mišljenje, s obzirom da se sudije i tužioci ne bave advokaturom, da sudija ne može odgovoriti na zahtjeve drugih lica, čak ni neformalno, kada se radi o davanju pravnog savjeta na društvenim mrežama.⁵⁷ Takođe, jedno savjetodavno mišljenje iz SAD-a sugeriše da sudije moraju biti oprezne prilikom postavljanja opštih objava o zakonu kako bi onemogućili da se te objave tumače kao pravni savjet. Naime, iako sudija može objavljivati „čisto edukativne tvitove“, savjetujući advokate o sudskoj praksi, u objavama se ne smiju davati pravni savjeti, već samo praktične napomene.⁵⁸ Sljedeći primjer iz prakse SAD-a je ilustrativan u ovom kontekstu:

Sudiji je izrečena javna opomena zato što je na Facebooku dao „pravni savjet dana“ kao što je „kada je potajna krađa ključna“ i „zapamtite da je cilj kriminalnog i lošeg ponašanja da se izvučete“, pored drugih povreda sudijske dužnosti. Ove objave su takođe ocijenjene kao nedolične. (Odbor za sudijsku etiku u Tennesseeju, 5. novembar 2021)

⁵⁷ Formalno mišljenje Američke advokatske komore 462 [2013].

⁵⁸ Mišljenje iz Massachusettsa 2016.1.

Učešće u raspravama o aktuelnim političkim i drugim kontroverznim pitanjima

Prema Bangalorškim principima sudijskog ponašanja:

„4.6. Sudija, kao i svaki drugi građanin, ima pravo na slobodu govora, mišljenja, udruživanja i okupljanja, ali u korištenju ovih prava sudija uvijek mora da se ponaša tako da sačuva dignitet sudijske funkcije i nezavisnost i nepristrasnost sudstva.“

Prema **Komentaru na Bangalorške principe**, „neophodna je suzdržanost da bi se održalo povjerenje javnosti u nepristrasnost i nezavisnost pravosuđa. U određivanju primjerenog nivoa učešća pravosuđa u javnoj debati, dva temeljna pitanja treba uzeti u obzir. Prvo je da li učešće sudije može, razumno gledajući, umanjiti povjerenje u njegovu ili njenu nepristrasnost. Drugo pitanje je da li takvo učešće može nepotrebno izložiti sudiju političkim napadima ili biti neusklađeno sa dignitetom sudijske funkcije. U bilo kojem od ova dva slučaja, sudija bi trebao izbjeći takvo učešće“.⁵⁹ Komentar je takođe jasan što se tiče učešća sudija u kontroverznim diskusijama: „Sudija ne bi trebao učestvovati na neprimjeren način u kontroverznim javnim pitanjima. Razlog je očigledan. Sama suština sudijske pozicije je mogućnost da posmatra učesnike u sporu na objektivni i sudski način“.⁶⁰ Prema ovom komentaru, važno je da javnost vidi sudiju kao distancirano lice, koje je otvorenog uma, bez predrasuda, predubjeđenja i nepristrasno, te koje ima jednak pristup prema svim učesnicima, što karakteriše sudijsku poziciju. Nadalje, „Sudija neće biti percipiran kao nepristrasan ako odlučuje o sporovima o kojima je izrazio javno mišljenje; i možda važnije, da li će se on posmatrati kao nepristrasan kada se javne ličnosti ili organi vlasti koje je sudija prethodno javno kritikovao pojave kao stranke, parničari ili čak svjedoci u predmetima u kojima on ili ona moraju odlučivati.“⁶¹

Mišljenje CCJE-a broj 3. iz 2002. godine ukazuje na potrebu uspostavljanja balansa između sudijske slobode mišljenja i izražavanja i zahtjeva neutralnosti. Prema ovom mišljenju, neophodno je da se sudije suzdržavaju od bilo kakve političke aktivnosti za koju postoji vjerovatnoća da će nanijeti štetu njihovoj nezavisnosti ili ugroziti utisak njihove nepristrasnosti. Sudijama treba da bude dozvoljeno da učestvuju u određenim debatama koje se tiču nacionalne pravosudne politike. Treba im pružiti mogućnost da daju svoje mišljenje i uzmu aktivno učešće u pripremi zakonske regulative koja se tiče zakona o njima i, u širem smislu, funkcionisanja pravosudnog sistema.

Ovo opšte načelo koje se odnosi na nosioce pravosudne funkcije u BiH je definisano članom 82. stav (1) **Zakona o VSTV-u BiH**, te je dalje razrađeno u istom članu i konkretnim zabranama kojima se sudija svojevrijem podvrgava, tako da u cilju zaštite digniteta sudske vlasti sudija ne smije: biti član političke

⁵⁹ UNODC (2007), str. 105.

⁶⁰ UNODC (2007), str. 95.

⁶¹ UNODC (2007), str. 96.

partije, niti obavljati bilo kakvu dužnost u organima političkih partija, odnosno udruženjima ili fondacijama povezanim sa političkim partijama.

U vezi sa javnim istupima sudija i tužilaca konkretnije, **Kodeks sudijske etike i Kodeks tužilačke etike** se referišu, između ostalog, na pitanja javnog iznošenja stavova i mišljenja, javnog učestvovanja u kontroverznim političkim diskusijama, prisustvovanja političkim skupovima i manifestacijama, potpisivanja peticija koje bi mogle imati uticaja na neku političku odluku te medijskih istupa.

„2.2.2. Sudija [Tužilac] se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama ili učestvuje u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost sudije i pravosuđe uopšte [tužilaca].

2.2.3. Sudija [Tužilac] neće:

- (a) biti član političkih stranaka;*
- (b) prisustvovati političkim skupovima i manifestacijama;*
- (c) davati priloge političkim strankama ili kampanjama;*
- (d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada sudova, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde;*
- e) potpisivati peticije koje bi mogle imati uticaja na neku političku odluku.“*

Disciplinska praksa u BiH ne obiluje disciplinskim prekršajima koji se odnose konkretnije na učešće u političkim ili drugim kontroverznim diskusijama od strane nosilaca pravosudne funkcije. Jedan predmet je ilustrativan.

Tužilac je oglašen odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 57. tačka 22. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena mu je mjera smanjenja plate za iznos od 10% na period od devet mjeseci jer je početkom septembra 2011. godine, na redovnom sastanku tužilaca tužilaštva u kojem je vršio dužnost tužioca, iznosio nedolične izjave rječnikom neprimjerenim nosiocu tužilačke funkcije u prostorijama tužilaštva u vezi jedne političke stranke i njenog predsjednika. Tuženi je nakon toga nedoličnim psovkaama ispoljio negativan odnos prema izjavama članova navedene stranke, emitovanim u programu televizije, a povodom postupanja u krivičnom predmetu koji se odnosi na krivično djelo ubistva potpredsjednika te stranke, u kojem predmetu je tuženi, kao tužilac okružnog tužilaštva, podigao i zastupao optužnicu. (04-02-427-6/2012)

Priručnik za primjenu kodeksa sudijske etike i kodeksa tužilačke etike naglašava da kodeksi zabranjuju učestvovanje u kontroverznim političkim diskusijama. Potpisivanje peticija koje bi mogle imati uticaja na određenu političku odluku je takođe zabranjeno. Ova zabrana se, u analogiji, može proširiti i na peticije čija bi tema ili ishod mogli biti predmetom postupanja tužioca ili sudskog postupka. Ipak, sudija odnosno tužilac može potpisati peticiju ako se radi o pitanju koje se direktno odnosi na pravosuđe.

Političke aktivnosti i učešće u političkim raspravama mogu naći svoje mjesto i na društvenim mrežama, ali se isti principi sudijskog i tužilačkog ponašanja primjenjuju. Sudije ne bi trebalo da koriste društvene mreže „radi izražavanja podrške ili protivljenja aktuelnim političkim pitanjima“ uključujući „potvrđivanje, odobravanje ili lajkovanje osobe, slike ili tuđe izjave, čak i ako ne koriste sudijsku titulu.”⁶² Budući da se zabrana podržavanja političkih stranaka i kandidata odnosi i na online aktivnosti, sudijama se u SAD-u izriču disciplinske mjere za kršenja tog pravila na društvenim mrežama. Ilustrativan je sljedeći primjer:

Sudiji je izrečena disciplinska mjera zbog toga što je podržavao kandidate za javne funkcije na Facebooku i objavljivao njihove materijale za kampanju. (U predmetu Romero, Vrhovni sud u Novom Meksiku, 13. februar 2015)

Savjetodavni odbori u SAD-u tumače zabranu političkog podržavanja na način da podrazumijeva „lajkovanje“ i druge znake podrške ili odobravanja. Odbori upozoravaju sudije da ne „lajkuju“ i ne postaju „prijatelji“ ili „fanovi“ političkog pokreta, organizacije ili kandidata ili njihove Facebook stranice.⁶³ Napominjući da su sudije u stvarnom svijetu često prijatelji s javnim službenicima i osobama koje se kandiduju za funkcije, jedan odbor dozvoljava sudijama da postanu „prijatelji“ sa izabranim zvaničnicima ili kandidatima sve dok komentari sudija na stranicama tih pojedinaca ne stvaraju dojam podrške i sve dok sudija nije prijatelj sa kandidatom na Facebook stranici koja je posvećena promociji kandidature pojedinca.⁶⁴

Izbjegavanje političkih aktivnosti na društvenim mrežama podrazumijeva da se ne kreiraju linkovi na web-stranice političkih organizacija,⁶⁵ da se ne postavljaju slike koje povezuju sudiju s političkom strankom ili stranačkim političkim kandidatom⁶⁶ i da se ne objavljuje materijal za kampanju. Ilustrativna su sljedeća dva primjera iz disciplinske prakse SAD-a:

Sudiji je izrečena javna opomena zbog toga što je podržavao ili se protivio kandidatima za javne funkcije na svojoj Facebook stranici tako što je, naprimjer, „lajkovao“ Facebook stranicu Donalda Trampa i objave na stranici te objavljivao snimke zaslona novinskih fotografija na kojima upravlja brodicom na Trumpovoj paradi brodica. (U predmetu Quinn, javna opomena, Odbor za standarde pravosuđa iz Minnesote, 9. mart 2021)

⁶² Savjetodavno mišljenje iz Colorada 2020-2.

⁶³ Savjetodavno mišljenje za SAD 112 [2014]; Neformalno mišljenje iz Connecticuta 2013-6; Savjetodavno mišljenje iz New Yorka 2015-121]. Neki su odbori proširili zabranu i na „praćenje“ političkih naloga političkih stranaka ili kandidata na javnim Facebook ili Twitter nalogima. Savjetodavno mišljenje iz Massachusettsa 2016-1; Savjetodavno mišljenje iz Massachusettsa 2016-9.

⁶⁴ Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1; vidjeti i Savjetodavno mišljenje iz Arizone 2014-1.

⁶⁵ Savjetodavno mišljenje Udruženja sudija iz Kalifornije 66 [2010]; Neformalno mišljenje iz Connecticuta 2013-6.

⁶⁶ Savjetodavno mišljenje za SAD 112 [2014].

Sudiji je izrečena javna opomena zbog održavanja Facebook stranice na kojoj su se pojavili materijali koji podržavaju kampanju njegove supruge za javnu funkciju. (Javna opomena Alvarezu i nalog za dodatnu edukaciju, Državna komisija za sudijsku etiku u Teksasu, 29. oktobar 2021)

Nadalje, standardi ponašanja nosilaca pravosudne funkcije ne ograničavaju nosiocima pravosudne funkcije mogućnost javnog iznošenja mišljenja i zastupanje stavova u temama od širokog javnog interesa. Ipak, kod iznošenja ovih stavova, oni trebaju voditi računa o temama diskusije ocjenjujući da li bi iznesena mišljenja mogla ostaviti utisak na njegovu pristrasnost u eventualnom predmetu koji se tiče kontroverzne teme. Neke od kontroverznih tema su npr. eutanazija, istospolni brakovi, opšta zabrana pušenja, legalizacija narkotika, medicinski potpomognuta oplodnja i sl.

Sudiji je izrečena javna opomena zato što je na Facebooku „dijelio“ stranačke objave o pitanjima kao što je kredibilitet određenih saveznih agencija; profesionalnim sportistima koji kleče za vrijeme himne; uticaju koji neevidentirani imigranti imaju na ekonomiju; platformi Demokratske stranke; podršci ili protivljenju predsjedničkim kandidatima; pokretu Black Lives Matter; ubistvima koja su počinili policajci; antidžihadističkom raspoloženju; transrodnim toaletima u školama; glasanju neevidentiranih imigranata. (Lammey, Odbor za sudijsku etiku u Tennesseeju, 15. novembar 2019)

Potrebno je imati na umu ključno načelo nepristrasnosti u obavljanju pravosudne funkcije te sljedeću odredbu **Bangalorških principa sudijskog ponašanja**.

„2.3. Sudija će, koliko god je to razumno moguće, nastojati da se ponaša tako da izbjegne situacije zbog kojih može biti neophodno njegovo ili njeno izuzeće od razmatranja ili odlučivanja u predmetima.“

Komentar na Bangalorške principe ne navodi primjer davanja izjava u javnosti kao mogući razlog za izuzeće. Umjesto toga, Komentar uopšteno posmatra sukob između privatnog i javnog interesa kao rizik za nepristrasno postupanje. U ovom smislu se navodi i uloga razumnog posmatrača: *„Sudijska nepristrasnost se tiče i faktične nepristrasnosti i percepcije razumnog posmatrača o nepristrasnosti. U sudskim pitanjima, test sukoba interesa mora uključivati i stvarne sukobe između sudijinih vlastitih interesa i dužnosti nepristrasnog presuđivanja kao i okolnosti koje bi razumni posmatrač razumno shvatio ili mogao shvatiti kao sukob interesa.“*⁶⁷ Tako, izjave koje daje nosilac pravosudne funkcije, a koje demonstriraju njegove određene stavove i predubjeđenja, mogu imati karakteristike vlastitih interesa i narušiti povjerenje razumnog posmatrača u nepristrasnost sudije.

Kodeks sudijske etike i Kodeks tužilačke etike u BiH, uopšteno, po uzoru na Bangalorške principe sudijskog ponašanja, nalažu da se nosilac pravosudne funkcije ponaša u sudu i van suda na način da održava

⁶⁷ UNODC (2007), str. 63.

i unapređuje povjerenje javnosti i stranaka u nepristrasnost tog sudije i pravosuđa u cjelini, te da se, u svojim privatnim ili službenim poslovima, ponaša na takav način da prilike u kojima bi bilo neophodno izuzeti ga iz sudskog postupka svede na najmanju moguću mjeru. Ovim odredbama naglašava se da se sudijsko odnosno tužilačko ponašanje kao nosioca pravosudne funkcije i kao privatnog lica duboko prepliće te da ih gotovo nije moguće odvojiti u očima razumnog posmatrača koji cijeni nepristrasnost i nezavisnost nosioca pravosudne funkcije. Ilustrativan je jedan predmet iz domaće prakse koji ukazuje na iskazivanje predubjeđenja u javnim istupima:

Sudija je oglašen odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 56. tačka 22. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena mu je disciplinska mjera smanjenja plate u iznosu od 50% na period od 12 mjeseci jer je, svjestan značaja poštivanja različitosti u društvu i obaveze dostojanstvenog ponašanja u skladu s dignitetom funkcije koju obavlja, na javnom mjestu drugim licima uputio krajnje pogrdne i uvredljive izjave na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, čime je na naročito drzak, bezobziran i nedoličan način ispoljio nacionalnu i vjersku netrpeljivost i govor mržnje, pokazao intimne dijelove tijela, odnosno ispoljio ponašanje nedostojno funkcije koju obavlja, čime je naštetio svom ugledu i ugledu sudijske funkcije. (04-07-6-602-17/2018)

Prema **Priručniku za primjenu kodeksa sudijske etike i kodeksa tužilačke etike**, sudija odnosno tužilac može imati svoje stavove o pravnim ili društvenim pitanjima, ali bez kreiranja ličnog animoziteta prema strankama, zastupnicima ili svjedocima. Ovo, međutim, ne znači da sudija odnosno tužilac neće tokom rada na predmetu formirati svoje mišljenje o učesnicima u postupku, ali je neprihvatljivo da okolnosti van predmeta utiču na njegovu nepristrasnost. Stoga, pravosudna dužnost ima prednost nad svim ostalim aktivnostima sudije odnosno tužioca. Iako nisu zabilježeni slični primjeri u domaćoj disciplinskoj praksi, primjeri iz SAD-a ukazuju na postojanje predubjeđenja koje je javno iskazano u odnosu na stranku u postupku:

Sudija koji je javno iskazivao naklonost prema osobama koje boluju od cerebralne paralize morao se izuzeti iz postupanja u predmetu koji se odnosio na nesavjesno liječenje djeteta sa cerebralnom paralizom. (Deren v. Williams, 521 So. 2d 150 [Fla. 5th DCA 1988])

Sudijini javni komentari o brzopletom izricanju smrtnih kazni su objavljeni u novinama, te je Vrhovni sud Floride smatrao da su ovi komentari dovoljna osnova za izuzeće u predmetu u kojem se razmatra smrtna kazna. (Suarez v. Dugger, 527 So. 2d 190 [Fla. 1988])

Sudija je dobio lično upozorenje zbog toga što je na svojoj Facebook stranici naveo da bi, ukoliko bi se to tražilo od njega, odbio vjenčavati istospolne brakove te je taj stav ponovio i kasnije u svojoj izjavi za medije. Utvrđeno je da su primjedbe takve da dovode u sumnju njegovu sposobnost da postupa nepristrasno prema osobama koje se pojave u postupku pred njim zbog njihove seksualne orijentacije. (Godišnji izvještaj iz 2021.godine, Državna komisija za kodeks sudijske etike u Teksasu, lično upozorenje bivšem mirovnom sudiji 12. 11. 2020, str. 33.)

Jednako kao i u drugim formama javnog prostora, sudija ne smije davati bilo kakvu izjavu na društvenim mrežama koja ukazuje na pristrasnost ili predrasude po osnovu rase, spola, vjere, nacionalnog porijekla, etničke pripadnosti, invaliditeta, godina, seksualne orijentacije ili bračnog statusa.⁶⁸ Osim što ne smiju davati izjave koje odražavaju pristrasnost ili predrasude, sudije ne smiju podržavati ni takve tuđe objave putem „neke afirmativne radnje (npr. 'lajkovanje', 'praćenje', komentarisanje ili ponovno objavljivanje).“⁶⁹ Dužnost sudije da izbjegne pristrasnost odnosi se ne samo na nedavanje i „nelajkovanje“ neprimjerenih komentara već i na brisanje takvih komentara sa vlastite stranice tog sudije.⁷⁰ Ako sudija postane svjestan da komunikacija prijatelja na Facebooku ili sadržaj stranice koju sudija „lajkuje“ ili prati negativno utiču na integritet ili nepristrasnost pravosuđa, sudija mora tu osobu „ukloniti s liste prijatelja“ ili prestati da „lajkuje“ ili „prati“ tu stranicu.⁷¹ Mišljenja savjetodavnih odbora nisu uvijek ista vezano za pregledanje objava „prijatelja“ sudije. Tako jedan odbor navodi da sudije moraju uložiti razumne napore da pregledaju ne samo vlastitu stranicu već i objave „prijatelja“ na drugim stranicama.⁷² Drugi odbori smatraju da sudije ne moraju pratiti sve komentare pojedinaca ili sve stranice subjekata s kojima je sudija povezan na mreži kako bi osigurali da sudija nije povezan s neprikladnim materijalom.⁷³

Rizici za dignitet pravosudne funkcije i povjerenje u nepristrasnost pravosuđa u drugim vrstama istupanja u javnosti

Dignitet pravosudne funkcije i integritet nosioca pravosudne funkcije su ključni za povjerenje javnosti u rad pravosuđa. Integritet lica se uobičajeno procjenjuje u odnosu na ponašanje nosioca pravosudne funkcije prema prisutnima u sudnici i pravosudnoj instituciji, kao i prema pravnoj zajednici u cjelini, ponašanje u javnosti i komunikaciju sa prijateljima i poznanicima, te svijest članova porodice nosioca pravosudne funkcije o čuvanju sudijskog odnosno tužilačkog dostojanstva, ličnosti i ugleda. Integritet se često poistovjećuje sa profesionalnom etikom sudije i tužioca i očekivanjima da nosilac pravosudne funkcije treba da zrači svojim etičkim osobinama, držanjem, poštenjem i pravednošću unutar i van pravosudne institucije. Ponašanje sudije ne bi trebalo da bilo kada dovede u pitanje njegovu nepristrasnost odnosno nepristrasnost pravosuđa u cjelini.

Među **Bangalorškim principima** koji se odnose uopšteno na ponašanje sudije unutar i van pravosudne institucije i promiču visoke standarde sudijskog ponašanja, uključujući svu komunikaciju koju sudija obavlja

⁶⁸ Savjetodavno mišljenje iz Missourija 186 [2015]. Diskriminatorne radnje mogu podrazumijevati i šale. Vidjeti Kodeks sudijske etike Američke advokatske komore iz 2007., komentar 3 na pravilo 3.1.

⁶⁹ Savjetodavno mišljenje iz Massachusettsa 2016-1.

⁷⁰ Savjetodavno mišljenje Udruženja sudija u Kaliforniji 66 [2010].

⁷¹ Savjetodavno mišljenje iz Massachusettsa 2016-1. Vidjeti i Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1.

⁷² Savjetodavno mišljenje iz Missourija 188 [2015].

⁷³ Savjetodavno mišljenje iz Massachusettsa 2016-1. Vidjeti i Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1.

u javnom prostoru, izdvajaju se sljedeći (ovi principi se odnose na sve situacije koje kreiraju etičke dileme, a u kojima se može naći sudija odnosno tužilac):

„1.6 Sudija će demonstrirati i promovirati visoke standarde ponašanja sudija u cilju jačanja povjerenja javnosti u sudstvo, koje je ključno za očuvanje sudijske nezavisnosti.“

„2.2 Sudija će osigurati da njegovo ili njeno ponašanje, u sudu i van suda, održava i jača povjerenje javnosti, pravne profesije i stranaka u nepristrasnost sudije i sudstva.“

2.3 Sudija će, koliko god je to razumno moguće, nastojati da se ponaša tako da izbjegne situacije zbog kojih može biti neophodno njegovo ili njeno izuzeće od razmatranja ili odlučivanja u predmetima.“

„3.1 Sudija će osigurati da je njegovo ili njeno ponašanje besprijekorno u očima razumnog posmatrača.“

3.2 Ponašanje i držanje sudije mora reafirmirati povjerenje građana u integritet sudstva. Pravda ne samo da mora biti zadovoljena već mora biti očigledno da je zadovoljena.“

„4.1. Sudija će izbjegavati neprimjereno ponašanje, kao i utisak neprimjerenosti, u svim sudijskim aktivnostima.“

4.2. Kao osoba izložena stalnom sudu javnosti, sudija mora prihvatiti neka lična ograničenja koja obični građani mogu smatrati otežavajućim, i to treba da uradi slobodno i svojevolarno. Posebno, sudija će se ponašati na način koji je u skladu sa dignitetom sudijske funkcije.“

„4.6. Sudija, kao i svaki drugi građanin, ima pravo na slobodu govora, mišljenja, udruživanja i okupljanja, ali u korištenju ovih prava sudija uvijek mora da se ponaša tako da sačuva dignitet sudijske funkcije i nezavisnost i nepristrasnost sudstva.“

Bangalorški principi, u kontekstu doličnog ponašanja sudije, nalažu prihvatanje određenih ograničenja za sudije. **Komentar na Bangalorške principe** objašnjava da se ova ograničenja mogu odnositi na mjesta koja sudija posjećuje ili aktivnosti u koje se uključuje. Stoga se od sudije zahtijeva kontinuirana suzdržanost u odnosu na određene aktivnosti te aktivno promišljanje o druženjima sa određenim licima, kao što su naprimjer advokati. Ovo preispitivanje treba vršiti iz ugla percepcije razumnog posmatrača.

Komentar na Bangalorške principe naglašava važnost prethodnih aktivnosti sudije, te dozvoljava i učešće sudije u nepravničkim i nepravosudnim aktivnostima, kao što su umjetnost, sport i druge društvene i rekreacione aktivnosti, iz razloga izbjegavanja izolovanosti od ostatka društvene zajednice, ali naravno pod uslovom da ove aktivnosti ne umanjuju dignitet i povjerenje u nepristrasnost sudije. Komentar naglašava da bavljenje nepravosudnim aktivnostima doprinosi širim pogledima sudije i razumijevanju društvenih pitanja, čime se nadopunjuje njegovo znanje za obavljanje pravosudne funkcije. Međutim, ovaj komentar insistira na neophodnosti postojanja balansa između ovih društvenih aktivnosti i potrebe da budu uvijek percipirani kao nezavisni i nepristrasni nosioci pravosudne funkcije. U ovom smislu se može posmatrati i

učešće sudije u građanskim aktivnostima, koje podrazumijevaju davanje izjava užoj ili široj javnosti, kao što je naprimjer sindikalno organizovanje ili potpisivanje peticija vezano za određena društvena pitanja.

Kodeks sudijske etike i Kodeks tužilačke etike u BiH, uopšteno, ukazuju da se sudijsko odnosno tužilačko ponašanje kao nosioca pravosudne funkcije i ponašanje kao privatnog lica duboko prepliću te da ih gotovo nije moguće odvojiti u očima razumnog posmatrača koji cijeni nepristrasnost i nezavisnost nosioca pravosudne funkcije. Stoga, pravosudna dužnost ima prednost nad svim ostalim aktivnostima sudije odnosno tužioca.

„2.2.1. Sudija [Tužilac] može učestvovati u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima pod sljedećim uslovima:

- (a) da izbjegava svaku aktivnost ili vezu koja bi se mogla nepovoljno odraziti na njegovu nepristrasnost ili bi ga mogla omesti u vršenju sudijske [tužilačke] funkcije;
- (b) da ne koristi prestiž svog položaja za prikupljanje sredstava, osim u sudske [tužilačke] ili dobrotvorne svrhe;
- (c) da izbjegava svako učešće u aktivnostima koje bi mogle rezultirati sudskim sporovima; [nije obuhvaćeno Kodeksom tužilačke etike]
- (d) da ne daje pravne, niti savjete u vezi finansijskih ulaganja.“

„2.2.2. Sudija [Tužilac] se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama ili učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost sudije i pravosuđe uopšte [tužilaca].

2.2.2.a Prilikom donošenja odluke o pristupanju organizaciji iz nevladinog sektora, sudija [tužilac] treba pažljivo razmotriti ciljeve te organizacije, njene aktivnosti, izvore finansiranja, rukovodstvo i raznolikost članstva, njihove interese, veze sa vladinim tijelima, pravosudnim institucijama, političkim organizacijama, te posebno voditi računa da ta organizacija ne vrši diskriminaciju po bilo kom osnovu.“

„2.4.c. Sudija [Tužilac] ne smije u medijskim nastupima promovisati poslovne subjekte i komercijalne aktivnosti, niti ugledom svoje pozicije uticati na promociju drugih pravnih ili fizičkih lica ili političkih stranaka.“

„4.1 Sudija [Tužilac], kao predmet stalnog nadzora javnosti, slobodno i voljno prihvata ograničenja koja mu nameće funkcija koju obavlja.“

Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu daju dodatna uputstva za postupanje sudija i tužilaca prilikom istupanja u javnosti. Smjernice upućuju da „Nosilac pravosudne funkcije bi trebao biti svjestan da se njegovo ponašanje i odluke posmatraju kroz prizmu pozicije te da je izložen stalnom sudu javnosti i u tom smislu svojevrijedno prihvatiti ograničenja svojih sloboda u odnosu na druge građane u cilju očuvanja

*integriteta, nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa.*⁷⁴ Smjernice upućuju na tanku liniju u percepciji javnosti o stavovima pojedinačnog sudije ili tužioca i pravosuđa u cjelini: „Nosilac pravosudne funkcije će prilikom javnih nastupa voditi računa da se njegovo javno izrečeno mišljenje može protumačiti kao mišljenje pravosuđa u cjelini, čak i kad naglasi da se radi o njegovom ličnom mišljenju.“⁷⁵

Disciplinska praksa VSTV-a BiH ukazuje na ponašanja nosilaca pravosudnih funkcija koja su sankcionisana kao nedolično ponašanje u sudu odnosno tužilaštvu ili van suda odnosno tužilaštva, kao i ponašanje koje šteti ugledu sudijske odnosno tužilačke funkcije. Izdvojena praksa se odnosi na ponašanje koje je uključivalo istupe u javnoj sferi, bez obzira o kojem segmentu javnog prostora se radi.

Sudija je oglašena odgovornom za disciplinski prekršaj iz člana 56. tačka 22. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena joj je disciplinska mjera javna opomena jer je na glavnom pretresu u jednom predmetu na kojem je kao svjedokinja dala iskaz ostala u sudnici te prilikom saslušanja svjedokinje, svjesna, kao dugogodišnji sudija, potrebe doličnog ponašanja svjedoka i održavanja reda u sudnici, prekinula iskaz svjedokinje, obrativši joj se riječima „laže, laže, ona je psihički bolesnik“. Tužena sudija je na taj način uzrujala svjedokinju, koja je počela plakati i koju je postupajući sudija bio primoran da smiruje i ponudi joj čašu vode prije nego što je nastavila sa davanjem svog iskaza. (04-07-6-666-4/2016)

Predsjednik suda je oglašen odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 56. tačka 22. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena mu je disciplinska mjera privremenog udaljenja od vršenja dužnosti sudije i vršenja dužnosti predsjednika suda jer je kao rukovodilac pravosudne funkcije na radnom mjestu neprimjereno komunicirao sa uposlenicima suda, na način da je svojim postupcima inicirao i stvorio preduslove za neprimjerenu komunikaciju i zbijanje šala lične prirode sa njima, a koje ponašanje je uzrokovalo ili moglo uzrokovati nelagodan osjećaj kod njih. Tuženi je takođe, autoritetom pozicije koju obavlja, svoje ponašanje predstavio kao prihvatljiv način komunikacije u profesionalnom okruženju pravosudne institucije kojom rukovodi, dajući loš primjer uposlenicima i narušavajući ugled funkcije koju obavlja. (11-07-6-487-26/2021)

⁷⁴ Smjernica F.1.1.

⁷⁵ Smjernice D.3.11. , kao i D.3.12. „Nosilac pravosudne funkcije bi trebao obavijestiti rukovodioca pravosudne institucije u kojoj obnaša dužnost o svojim planiranim istupima u javnosti, kao i već datim izjavama, u slučaju neplaniranog obraćanja javnosti.“

Tužilac je oglašen odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 57. tačka 22. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena mu je disciplinska mjera pismena opomena koja se javno ne objavljuje i posebna mjera učestvovanja u programu edukacije iz oblasti Kodeksa tužilačke etike jer je uznemiravao uposlenice tužilaštva dajući nedolične komentare o spolu, seksualnoj opredijeljenosti te fizičkom izgledu. Tuženi tužilac se i na druge načine nedolično ponašao pred većim brojem uposlenika te su vulgarni i neprimjereni komentari tuženog upućeni ženama bili uobičajeni u tužilaštvu. (DCMZ [tužioci] 8/2009)

Ilustrativni su i primjeri iz disciplinske prakse koji uključuju i korištenje društvenih medija. Ovi primjeri mogu postaviti pitanje da li bi nedolično ponašanje uopšte postojalo ili bilo prepoznato kao istupanje u javnosti odnosno nedolično ponašanje da nisu korištene društvene mreže.

Tužilac je oglašen odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 57. tačka 22. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena mu je disciplinska mjera pismena opomena koja se javno ne objavljuje jer je u službenim prostorijama tužilaštva, odnosno u kancelariji u kojoj radi, dozvolio prijateljici, koja mu je tom prilikom došla u privatnu posjetu, da obuče njegovu togu i u istoj se fotografiše, dok je njegova prijateljica tako napravljene fotografije objavila na svom Facebook profilu. (04-07-6-207-1/2018)

Sudija je oglašena odgovornom za disciplinski prekršaj iz člana 56. tačka 22. Zakona o VSTV-u BiH i izrečena joj je disciplinska mjera javna opomena jer je više puta u privatnom aranžmanu, sa prijateljima, kao gost posjećivala ugostiteljski objekat koji je istovremeno bio predmet spora u postupku u kojem je tužena postupala kao sudija, o čemu su na društvenoj mreži „Facebook“ objavljene fotografije kao i statusi kojim je tužena javno izražavala svoje zadovoljstvo i ugodu prilikom posjeta navedenom ugostiteljskom objektu, čime je kod stranke u postupku, koja je po presudi tužene izgubila spor u navedenoj pravnoj stvari, stvorila percepciju o svom pristrasnom postupanju u predmetu i nedostatku integriteta, odnosno, ponašanjem izvan suda naštetila ugledu funkcije koju obavlja. (04-07-6-745-5/2019)

Praksa iz SAD-a ukazuje da se sudije disciplinski sankcionišu i za aktivnosti kojima se krše opšti etički standardi čak i ako nije utvrđeno kršenje konkretnije odredbe kodeksa. Jedan primjer su predmeti koji uključuju nedolično seksualno ponašanje na društvenim mrežama. Naime, od sudija se očekuje da uvijek odražavaju najviše standarde ponašanja i dostojanstva sudijske funkcije. Dakle, etički kodeks se primjenjuje i na lično i na profesionalno ponašanje sudije. Ne postoji izuzetak od ovog principa kada je riječ o društvenim mrežama.

Sudija je razmijenio seksualno eksplicitne poruke na Facebooku sa ženom koja se pojavila pred njim na sudu. (U predmetu Fowler, Javna opomena, Sudska istražna komisija u Zapadnoj Virđžiniji, 14. mart 2014)

Sudija je suspendovan na 30 dana bez plate i uz javnu opomenu zbog toga što se na društvenoj mreži upuštao u seksualne razgovore sa ženama i tražio slike od žena, među ostalima i od pravnice zaposlene u advokatskom uredu koja obavlja poslove u sudu gdje radi taj sudija te od bivše parnične stranke u postupku koji se vodio pred njim za starateljstvo nad djecom. Disciplinsko tijelo je utvrdilo da slanje neprikladnih poruka na društvenim mrežama može uticati na sposobnost sudije da predsjedava u budućim postupcima. Ove okolnosti su odličan primjer, jer se [sudija] morao izuzeti iz predmeta nakon što je stranka saznala za [njegove] aktivnosti na društvenim mrežama i zamolila [ga] da se povuče. (Predmet Young, Odbor za sudijsku etiku iz Tennesseeja, 5. oktobar 2020)

Prethodno navedeni predmet takođe ukazuje na to da ponašanje na društvenim mrežama može biti razlog za izuzeće sudije iz postupka. Prema jednom savjetodavnom mišljenju iz SAD-a, ako će veza sa društvenih ili elektronskih medija često zahtijevati izuzeća, sudija mora razmotriti da li je nastavak te veze primjeren.⁷⁶ Aktivnosti sudije koje mogu predstavljati razlog za izuzeće, prema etičkim principima, treba smanjiti na najmanju moguću mjeru jer one mogu dovesti do ometanja pravilnog vršenja sudijske dužnosti.

Bivši sudija je dobio javnu opomenu zbog obrasca neprimjerene komunikacije sa brojnim ženama na Facebooku, od kojih su mnoge bile uključene u predmete u njegovom sudskom okrugu. Sudija se bavio ovom komunikacijom dok je vodio postupak u sudu i često je pravio pauze, odgađao predmete te se isključivao kako bi vodio razgovore ili imao fizičke susrete koje je dogovarao na Facebooku. (U predmetu Pool, 858S.E.2d 771, Sjeverna Karolina 2021)

Savjetodavna mišljenja tijela u SAD-u ukazuju i na zabranu korištenja prestiža pravosudne funkcije u aktivnostima na društvenim mrežama, jer je ovo protivno osnovnim etičkim principima sudijskog ponašanja u bilo kojoj sferi. Tako jedno mišljenje kaže da prilikom korištenja društvenih mreža, sudije „moraju paziti da ne objave bilo kakav materijal koji bi se mogao protumačiti kao pogodovanje interesu sudije ili drugih“.⁷⁷ Zabrana zloupotrebe prestiža funkcije primjenjuje se i na zabranu podržavanja privrednih subjekata.⁷⁸ Mnoga mišljenja zabranjuju sudijama da pišu online recenzije za restorane, preduzeća ili advokatske urede, posebno ako su objavljene na web-stranici tog preduzeća i ako je vjerovatno da će čitalac moći utvrditi da je objavu napisao sudija. Nasuprot tome, ako je recenzija objavljena na web-stranici treće strane, kao što je internetski poslovni imenik Yelp, a autor objave nije identifikovan kao

⁷⁶ Savjetodavno mišljenje iz Arizone 2014-1; vidjeti i Maryland, Missouri, Novi Meksiko.

⁷⁷ Savjetodavno mišljenje Udruženja sudija u Kaliforniji 66 [2010].

⁷⁸ Savjetodavno mišljenje iz Massachusettsa 2016-1.

sudija, neka savjetodavna mišljenja to dozvoljavaju. Nije bitno da li se recenzijom promoviše ili kritikuje posao ili usluga.⁷⁹

Dok su neki savjetodavni odbori u SAD-u zabranili čak i „lajkovanje“ ili praćenje komercijalnih subjekata na Facebooku,⁸⁰ drugi ovu aktivnost dozvoljavaju istovremeno preporučujući oprez i napominjući da sudija mora procijeniti da li će se „lajkovanje“ nečega pojaviti samo kao „lajk“ u obračunu broja „lajkova“ (ako je ustanova „lajkovana“ na Facebook stranici ustanove) ili će takođe biti navedena na profilu sudije i, u zavisnosti od postavki privatnosti sudije, vidljiva javnosti ili „prijateljima“ sudije. Ako je profil sudije javan, davanje „lajkova“ za preduzeće ili proizvod je vjerovatno nedopuštena zloupotreba prestiža funkcije. U zavisnosti od toga koliko sudija ima „prijatelja“ i u kakvim su odnosima, može doći i do kršenja. Ako sudija „lajkuje“ komentar o preduzeću ili proizvodu na tuđoj stranici ili u komentaru na vlastitoj stranici, pojavit će se činjenica da je sudija „lajkovao“ objavu i korisničko ime sudije. Ako se pojavi pravo ime sudije ili ako oni koji vide objavu mogu utvrditi da korisničko ime pripada sudiji, prestiž funkcije je vjerovatno zloupotrijebljen.⁸¹

Podržavanje advokata koji postupaju u sudu u kojem radi sudija moglo bi biti neprimjereno kao ponašanje koje može dovesti u pitanje njegovu nepristrasnost. Podržavanje političkog kandidata na društvenim mrežama je neprikladna politička aktivnost. I jedno i drugo bi takođe bilo zabranjeno kao neprimjereno korištenje prestiža funkcije radi pogodovanja interesima drugih.

Sudiji u Kentuckyju je izrečena lična opomena zbog „lajkovanja“ Facebook stranica advokata, advokatskih ureda i kandidata. (Naredba kojom se izriče lična opomena, Komisija za sudijsku etiku u Kentuckyu, 2. april 2015)

U SAD-u je dobrotvorno prikupljanje sredstava od strane sudija načelno zabranjeno, uz ograničene izuzetke, kao što je traženje dobrotvornih priloga od članova porodice i sudija nad kojima sudija nema nadzorna ili žalbena ovlaštenja. Ti izuzeci ne dozvoljavaju sudiji da traži sredstva od članova porodice i drugih nosilaca pravosudne funkcije putem objava na društvenim mrežama jer te objave mogu biti dostupne mnogim drugim ljudima unutar društvene mreže.⁸² Sudijama se takođe izriču disciplinske mjere zbog objava na društvenim mrežama o događajima za prikupljanje sredstava.

Sudiji je izrečena javna opomena zbog objave na njegovoj Facebook stranici u kojoj se ljudi ohrabruju da prisustvuju dobrotvornom događaju gdje su prodavane palačinke i tako prikupljana sredstva. (U predmetu Svaren, Klauzula, sporazum i naredba, Komisija za sudijsku etiku u Washingtonu, 7. decembar 2018)

⁷⁹ Savjetodavno mišljenje iz New Yorka 2019-87; Komentar na pravilo 2B, Kodeks sudijske etike iz Kalifornije.

⁸⁰ Savjetodavno mišljenje iz Massachusettsa 2016-1.

⁸¹ Savjetodavno mišljenje Udruženja sudija u Kaliforniji 78 [2020].

⁸² Zahtjev za mišljenje iz Marylanda 2014-30.

Sudiji je izrečena lična opomena zbog prikupljanja sredstava za neprofitnu kompaniju i putem web-stranice te kompanije i putem objava na Facebook stranici sudije. (Lična opomena mirovnog sudije, Državna komisija za sudijsku etiku u Teksasu, 23. april 2013)

Izazovi vezani za korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije – privatno vs. javno

Prethodni pregled ukazuje da je istupanje u javnosti nosioca pravosudne funkcije dozvoljena aktivnost i prihvatljiva je sve dok se tom aktivnošću ne krši nijedna odredba primjenjivog etičkog kodeksa, odnosno sve dok se ne ugrožava nezavisnost, nepristrasnost i dignitet nosilaca pravosudne funkcije, pravosudne institucije u kojoj obavlja dužnost, kao i pravosuđa u cjelini, te ne potkopava povjerenje javnosti u integritet i nezavisan i nepristrasan rad pravosuđa.

Definicija javnog istupa u velikoj mjeri zavisi od definicije javnog prostora. Normativni okvir koji se odnosi na sudijsko i tužilačko ponašanje unutar i van pravosudne institucije u BiH ne definiše niti javni prostor niti javni istup nosioca pravosudne funkcije. Kodeksi i Smjernice regulišu ponašanja sudija odnosno tužilaca u prethodno navedenim situacijama, uzimajući u obzir inherentne rizike svakog od pojedinačno identifikovanih vrsta javnih istupa te dajući uputstva za postupanje. Međutim, s obzirom na nedostatak eksplicitne definicije javnog prostora, ni spisak mogućih manifestacija javnih istupa, kao i eventualnih rizika za dignitet i integritet pravosudne funkcije, te pravosuđa u cjelini, koji su vezani za ove istupe, nije iscrpan.

Naime, postojećim propisima nije detaljno ili uopšte uređeno istupanje nosilaca pravosudne funkcije u kontekstu nedefinisanog prostora između javne i privatne sfere, imajući u vidu naročito „privatne“ konverzacije u „javnom prostoru“ te oglašavanje i izražavanje stavova riječju ili neverbalno na društvenim mrežama. Ovaj „međuprostor“ je interesantan i sa aspekta analize sudije odnosno tužioca kao javne ili privatne ličnosti jer se može pretpostaviti da nosilac pravosudne funkcije u svojim društvenim odnosima (uključujući i prijateljske i neprijateljske) sebe smatra privatnim licem, kao i prilikom korištenja društvenih mreža, iako korištenje društvenih mreža u svojstvu nosioca pravosudne funkcije nije zabranjeno.

Iako se može činiti kao tzv. trik-pitanje, ili čak asocirati na određenu dozu banalnosti i neprimjerenosti, pitanje da li su nosioci pravosudne funkcije javne ličnosti se pojavljuje u stručnim debatama o javnim istupima sudija i tužilaca kao legitimno pitanje za raspravu. Ono se postavlja sa aspekta odgovornosti javne ličnosti za javno izgovorenu riječ i uticaja na društvene odnose, a u slučaju nosilaca pravosudne funkcije ova odgovornost se povećava zbog visokih zahtjeva digniteta i integriteta pravosudne funkcije odnosno društvenog povjerenja u to da su sudije i tužioci u mogućnosti obavljati svoju dužnost nezavisno, nepristrasno i odgovorno.

Pravosudna vlast, kao jedna od tri grane vlasti, praktično čini sastavni dio javnog sektora odnosno javnih institucija, te kako su nosioci vlasti u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti definisani kao nosioci javne funkcije, tako se može zaključiti da su i nosioci funkcija u trećoj grani vlasti nosioci javne funkcije. Prema smjernicama koje je izradilo Vijeće Evrope, „javne ličnosti su lica koja obavljaju javnu funkciju i/ili koriste javne

resurse. U širem smislu, javne ličnosti obuhvataju sve one koji imaju neku ulogu u javnom životu, bez obzira da li je u pitanju oblast politike, ekonomije, umetnosti, društvena sfera, sport ili neka druga oblast⁸³.

Međutim, nije jednostavno zaključiti da li su nosioci javnih funkcija ujedno i javne ličnosti ako im je povjerena javna dužnost s obzirom da nosioci pravosudnih funkcija mogu da ne budu uopšte poznati široj javnosti. Mogući su argumenti da lice koje se u potpunosti identifikuje, bez obzira kojeg je zanimanja, postaje javna ličnost svojim istupanjem u javnosti, koje njega ili nju čini prepoznatljivim (u širem okruženju ili manjoj sredini), čime utiče na kreiranje javnog mnijenja. Smjernice Vijeća Evrope u kontekstu zaštite privatnosti u medijima kažu: „Pri određivanju da li je neko lice javna ličnost, za novinare nije od velike važnosti to da li je određeno lice zaista poznato javnosti. Novinare ne mogu da ograničavaju tvrdnje lica o kojima je reč da oni zapravo nisu poznati javnosti. Ono što je važno jeste da li je lice ušlo u javnu arenu učestvujući u nekoj javnoj raspravi, aktivnim delovanjem u oblasti od javnog značaja ili u javnoj raspravi“⁸⁴. S druge strane, pravna tumačenja termina ukazuju da su privatna lica ona koja nisu tražila pažnju javnosti niti se uključivala u rasprave u javnom prostoru o bilo kojem pitanju.⁸⁵

Ključni međunarodni standardi sudijskog ponašanja, koji se u pravnom sistemu BiH odnose i na tužioce, afirmišu da sudija, kao i svaki drugi građanin, ima pravo na slobodu govora, mišljenja, udruživanja i okupljanja, ali u korištenju ovih prava sudija uvijek mora da se ponaša tako da sačuva dignitet sudijske funkcije i nezavisnost i nepristrasnost sudstva. Ovo ukazuje na osnovni princip i pretpostavku koji se odnose na slobodu izražavanja sudije, a to je da je ova sloboda formalno i suštinski ograničena inherentnim rizicima za dignitet i integritet pravosudne funkcije koji nastaju iz razloga što se nosioci pravosudne funkcije u društvu percipiraju kao nosioci javne funkcije i javne ličnosti te je samim tim njihova privatnost ograničena, a privatni interesi ne smiju imati prednost nad javnim interesom odnosno obavljanjem javne funkcije.

U ovom kontekstu, naročito može biti izazovno razlikovanje davanja izjava u javnosti i privatno te istupanje u javnosti kao nosilac pravosudne funkcije ili privatno lice, dok se ova tanka linija višestruko smanjuje u virtuelnom prostoru, odnosno istupanjem putem društvenih medija.

⁸³ Savet Evrope (2018). Smernice za zaštitu privatnosti u medijima. Dostupno na <https://rm.coe.int/srb-guidelines-on-safeguarding-privacy-in-the-media/1680a012c5>, str. 12.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Vidjeti npr. <https://www.chicagobusinesslawfirm.com/public-figures-vs-private-figures-which-one-are-you.html>.

Standardi za korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije

Pojava i brzo širenje elektronskih platformi komunikacija, te gotovo neograničena dostupnost i masovna upotreba elektronskih izvora stavile su nove mogućnosti kao i rizike pred pravosuđe. S jedne strane, ovaj virtualni medij je doprinio neslućenoj širini i brzini pretraživanja relevantnih podataka. Sudska praksa, pravni propisi i komentari, stručna literatura te konsultacije sa kolegama sada su nadohvat kompjuterske ili telefonske tastature kao neograničen izvor informacija. S druge strane, upravo zbog svoje digitalne brzine, globalne rasprostranjenosti i izazova da se tipka „pošalji“ aktivira i prije nego je pošiljalac „redigovao“ tekst, ovaj medij je postavio niz dilema o rizicima u korištenju elektronskih platformi, uključujući društvene medije. Mogući rizici bi trebali pojačati oprez sudija kako bi održali dignitet funkcije, bez obzira na tehnološke inovacije.

Teško je i zamisliti intenzitet, obim i brzinu kojom se danas bez prestanka odvijaju virtualna komunikacija i korespondencija na globalnom planu. Uz pojavu društvenih mreža otvorila se mogućnost do sada neviđene frekvencije i brzine kako privatne tako i profesionalne komunikacije, bez obzira gdje se korisnik nalazio.

Koliko je poznato, u BiH nije do sada provedena anketa o upotrebi društvenih medija od strane sudija i tužilaca, odnosno u pravosuđu u cjelini. Prije nego se počne istraživati kvalitet komunikacije (etičan, kolegijalan, poslovan – uvredljiv, provokativan, maliciozan) putem ovih medija, potrebno je imati kvantitativne podatke o razmjerama njihovog korištenja među sudijama i tužiocima. Rezultati ovakve analize mogu pokazati da veliki broj nosilaca pravosudne funkcije ne koristi društvene medije, iz razloga suzdržanosti, nepovjerenja prema informacionim tehnologijama i elektronskim platformama. Međutim, može se informisano pretpostaviti da značajan broj nosilaca pravosudne funkcije redovno i na svakodnevnoj osnovi koristi društvene medije u različite svrhe, uključujući druženje i društvene odnose koji su se ranije odvijali najvećim dijelom „uživo“ odnosno van virtualnog svijeta.

U kontekstu digniteta i integriteta pravosudne funkcije i gotovo nepostojeće linije razgraničenja između sudije ili tužioca kao nosioca pravosudne funkcije i kao privatnog lica, izjave, statusi i razmjena informacija na društvenim mrežama izazivaju debate i kontroverze u pravosuđu. To je ukazalo na potrebu da se pitanje etike na ovim mrežama počne pratiti i proučavati u stručnim krugovima. Incidentni slučajevi nedopuštenosti u određenim profesijama, pa i u pravosudnoj zajednici, dobijali su epilog u disciplinskim postupcima, kako je ilustrovano gore nevedenom disciplinskom praksom. Ova praksa, iako ne opsežna, indicira određene izazove vezane za komuniciranje sudija i tužilaca putem društvenih medija sa aspekta njihove nezavisnosti, nepristrasnosti i doličnosti, ali i ukazuje na sveopšte proširenje javnog prostora i sve veću mogućnost otkrivanja do sada diskretnih aktivnosti oku javnosti.

Iz prethodne analize međunarodnih standarda i normativnog okvira koji se primjenjuje na javne istupe nosilaca pravosudne funkcije, jasno je da ovi standardi i propisi nisu ažurirani na način da obuhvate etičke dileme koje se vežu za novije trendove i kanale komuniciranja, koje koriste i nosioci pravosudne funkcije.

Međutim, iako su principi sudijskog i tužilačkog ponašanja u vezi s komunikacijom sa javnošću, a i u privatnoj sferi, znatno „stariji“ od mreže elektronskih društvenih medija i njihove upotrebe, oni ipak nisu zastarjeli. Naime, može se sa sigurnošću tvrditi da se opšti principi javnih istupa nosilaca pravosudne funkcije u javnosti mogu i trebaju primijeniti i na korištenje društvenih medija, koji predstavljaju samo još jedan auditorijum i kanal komunikacije. Međutim, brzina komuniciranja putem elektronskih platformi, koja je uporediva sa direktnim razgovorom u stvarnom vremenu, ima slične inherentne rizike, uz dodatni rizik incidentne komunikacije i neplaniranog obraćanja licima kojima obraćanje nije bilo namijenjeno. Takođe, uočeno je da se etički principi tradicionalne komunikacije nisu direktno i automatski prenijeli u digitalnu sferu, te da je prag tolerancije u ovoj sferi spušten ili da je u obilju informacija i kontakata, kao i u brzini, popustila disciplina i samokontrola korisnika. Poseban izazov predstavljaju nejasna linija između javnog i privatnog prilikom korištenja društvenih medija, imajući u vidu mogućnost različitih postavki privatnosti, ali i nemogućnost potpune kontrole auditorijuma, čak i ako se radi o „odabranim prijateljima“, te činjenica da u društvenim medijima odnosno elektronskom svijetu privatnost nije zagarantovana.⁸⁶

⁸⁶ Preporuka CM/Rec(2012)4 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti ljudskih prava u pogledu usluga društvenih mreža prepoznaje rizike društvenih mreža prvenstveno u oblastima kao što su moguće diskriminatorno upravljanje društvenim platformama, rizici za djecu i mlade, nedostatak zaštite privatnosti i nedovoljna zaštita podataka. Preporučuje se državama članicama da sarađuju s privatnim sektorom i civilnim društvom u cilju očuvanja prava korisnika na slobodu izražavanja, posebno obavezujući se, zajedno s pružiocima društvenih mreža, da će preduzeti sljedeće radnje:

- pomoći korisnicima da razumiju zadane postavke njihovih profila ... Korisnici bi trebalo da budu u mogućnosti da donesu informisanu odluku da daju široj javnosti pristup svojim podacima, posebno u pogledu mogućnosti indeksiranja od strane eksternih pretraživača. S tim u vezi, servis društvenih mreža bi trebao:
 - informisati korisnike o posljedicama otvorenog pristupa (vremenski i geografski) njihovim profilima i komunikacijama, posebno objašnjavajući razlike između privatne i javne komunikacije, te posljedice stavljanja informacija na raspolaganje javnosti, uključujući i podatke trećih strana;
 - jasno staviti do znanja korisnicima – nudeći dostupne alate – da zadržavaju pravo da ograniče pristup svojim podacima, uključujući pravo da uklone podatke iz arhiva i *cache* memorije pretraživača;
 - ponuditi adekvatne, rafinisane mogućnosti omogućavanja korisniku da se „uključi“ kako bi pristao na širi pristup trećih strana;
 - omogućiti korisnicima da kontrolišu svoje informacije. To podrazumijeva da korisnici moraju biti obaviješteni o sljedećem: o potrebi prethodnog pristanka drugih ljudi prije nego što objave svoje lične podatke, uključujući audio i video sadržaj, u slučajevima kada su proširili pristup izvan kontakta koji su sami odabrali; kako potpuno izbrisati njihove profile i sve podatke pohranjene o njima i sa njih na servisu društvenih mreža, i kako koristiti pseudonim. Korisnici bi uvijek trebali imati mogućnost da povuku saglasnost za obradu svojih ličnih podataka...;
 - pomoći korisnicima da donesu informisane odluke o svom online identitetu. Praksa korištenja pseudonimnih profila nudi i mogućnosti i izazove za ljudska prava... Pravo na korištenje pseudonima treba biti zagarantovano kako iz perspektive slobodnog izražavanja i prava na prenošenje i primanje informacija i ideja tako i iz perspektive prava na privatni život. U slučaju da usluga društvenog umrežavanja zahtijeva registraciju stvarnog identiteta, objavljivanje tog pravog identiteta na internetu za korisnike bi trebalo biti opciono. Ovo ne sprečava

Prema Mišljenju Američke advokatske komore: „Uz primjerenu pažnju, korištenje [elektronskih društvenih mreža] od strane sudija nužno ne ugrožava njihove dužnosti iz Etičkog kodeksa, ništa više nego što to čine tradicionalni i manje javni oblici društvenog povezivanja kao što su američka pošta, telefon, e-mail ili slanje SMS poruka.“⁸⁷ Takođe, prema Savjetodavnom mišljenju Udruženja sudija iz Kalifornije, sudija „može koristiti tehnologiju za postizanje onoga što je i inače dozvoljeno prema Kodeksu“.⁸⁸ Nadalje, prema Etičkim principima za sudije, koje je Pravosudno vijeće Kanade usvojilo 2021. godine: „Aktivnosti na društvenim mrežama podliježu sveobuhvatnim principima koji usmjeravaju ponašanje sudija. Sudije bi trebalo da budu svjesne kako se njihove aktivnosti na društvenim mrežama mogu odraziti na njih same i na pravosuđe pa bi trebalo da paze na potencijalne implikacije na njihovu sposobnost za obavljanje sudijske funkcije.“⁸⁹

Pitanje regulisanja korištenja društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije kao posebne vrste istupa u javnosti nije riješeno u BiH, kao ni u mnogim drugim jurisdikcijama, odnosno nije još uvijek odgovoreno na pitanje da li je potrebno posebno regulisati komuniciranje sa javnošću putem novog kanala komuniciranja. Relevantna domaća i inostrana disciplinska praksa najvećim dijelom ukazuje na ponašanja koja bi bila predmetom utvrđivanja disciplinske odgovornosti čak i da su se koristili tradicionalni načini komuniciranja (uključujući direktan razgovor, telefonske razgovore, korespondenciju putem e-maila, kao i štampane medije, TV i radio), a ne društveni mediji. Međutim, postoje predmeti koji ukazuju da vjerovatno ne bi došlo do utvrđivanja disciplinskog prekršaja da nije bilo upotrebe društvenih medija.

Pregled Venecijanske komisije iz 2019. godine,⁹⁰ urađen kao doprinos **Neobavezujućim uputstvima za korištenje društvenih medija od strane sudija** (engl. Non-binding Guidelines on the Use of Social Media by Judges⁹¹) koje je izradila **Globalna mreža UNODC za integritet pravosuđa** (engl. UNODC Global

organe za provođenje zakona da dobiju pristup stvarnom identitetu korisnika kada je to potrebno i podložno odgovarajućim zakonskim mjerama zaštite koje jamče poštovanje osnovnih prava i sloboda;

– pružiti korisnicima sažeta objašnjenja uslova i odredbi usluga društvenih mreža u obliku i jeziku koji je prilagođen i lako razumljiv ciljnim grupama usluga društvenih mreža;

– pružiti korisnicima jasne informacije o uređivačkoj politici pružaoca usluge društvenog umrežavanja u vezi sa načinom na koji postupa sa očigledno nelegalnim sadržajem i onim šta se smatra neprikladnim sadržajem i ponašanjem na mreži.

⁸⁷ Formalno mišljenje Američke advokatske komore 462 [2103].

⁸⁸ Savjetodavno mišljenje Udruženja sudija iz Kalifornije 66 [2010].

⁸⁹ Dostupno na: https://cjc-ccm.ca/sites/default/files/documents/2021/CJC_20-301_Ethical-Principles_Bilingual%20FINAL.pdf.

⁹⁰ Contribution by the Venice Commission to the Guidelines on judges' use of social media prepared by the UNODC Global Judicial Integrity Network, 2019. Dostupno na [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2019\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2019)003-e).

⁹¹ Non-binding Guidelines on the Use of Social Media by Judges, dostupno na https://www.unodc.org/documents/ji/social_media/Draft_Non-binding_Guidelines_on_the_Use_of_Social_Media_by_Judges_-_for_circulation.pdf.

Judicial Integrity Network), ukazuje da većina jurisdikcija koje su dostavile svoje doprinose istraživanju o postojanju regulative o korištenju društvenih medija nije u vrijeme istraživanja imala posebna pravila odnosno uputstva u vezi s ovim pitanjem, već da se opšta deontološka pravila o suzdržanosti nosilaca pravosudne funkcije u javnim istupima odnose i na upotrebu društvenih medija. Izuzeci koji su identifikovani istraživanjem za potrebe ove analize su Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska i Grčka. U Ujedinjenom Kraljevstvu, Vodič za sudijsko ponašanje (engl. Guide to Judicial Conduct⁹²) iz 2020. godine sadrži određena uputstva za korištenje društvenih mreža od strane sudija. Takođe, francusko pravosuđe ima na raspolaganju posebna uputstva vezano za korištenje društvenih medija od strane sudija, kao dio relevantnog etičkog kodeksa iz 2021. godine (fr. Charte de déontologie des membres de la juridiction administrative).⁹³

Primjer uputstava za korištenje društvenih medija za sudije: Ujedinjeno Kraljevstvo, Vodič za sudijsko postupanje

U anglosaksonskom pravosuđu težište se stavlja na usavršavanje etičkog izraza, a od nosioca pravosudne funkcije se očekuje da isti gotovo instinktivno primijeni u odgovarajućoj situaciji prema logici zdravog razuma. Jasno je da se elektronske društvene mreže neminovno šire i usavršavaju, te da se ta tendencija ne može ignorisati, a pogotovo spriječiti u demokratskim društvima. Dakle, polazi se od suštine, tj. sudijske i tužilačke etike koja se permanentno mora preispitivati i usavršavati u okviru vladavine prava, bez obzira na pojavne oblike u kojima će se pravosudni integritet ispoljavati ili degradirati. Naravno da elektronski mediji, svojom brzinom, dostupnošću, globalnom pokrivenošću, šire polje rizika zloupotrebe, neozbiljnosti i greške u komunikaciji, ali to je još uvijek samo tehničko sredstvo za prenos određenog stava, mišljenja, savjeta, reference, protežiranja ili degradiranja, kako pošiljaoca tako i primaoca.

Vodič naglašava da počiva na temelju individualne odgovornosti svakog sudije za procjenu primjerenosti svoje aktivnosti ili načina postupanja. Prema ovom vodiču, „*korištenje društvenih mreža je stvar ličnog izbora*“, ali se skreće pažnja sudiji na posebne smjernice koje je Komisija za pravosudnu tehnologiju izdala o sigurnosnim aspektima korištenja društvenih medija. Pored ovih smjernica, ohrabruju se članovi pravosuđa da vode računa o zaštiti svojih ličnih podataka, putem sopstvenih unosa ili unosa od strane članova porodice ili prijatelja, kao i o postavkama privatnosti. Sudije takođe treba da vode računa o objavljivanju podataka koji mogu dovesti do rizika po ličnu sigurnost (npr. informacije o porodici, planovi za godišnji odmor itd.). Sudije se upozoravaju na nepostojanje kontrole nakon objavljivanja podataka, kao

⁹² Dostupno na <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/03/Guide-to-Judicial-Conduct-Guide-Fourth-Amendment-2020-v3-1.pdf>.

⁹³ Dostupno na http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/sites/default/files/atoms/files/extrait_de_la_charte_de_deontologie_des_membres_de_la_juridiction_administrative_2021.pdf.

i objavljivanja ličnih fotografija u ležernom okruženju, bilo sami ili sa članovima porodice odnosno prijateljima.

Naglašava se da pisanje bloga od strane nosioca pravosudne funkcije nije zabranjeno, ali oni koji pišu blogove (ili koji objavljuju komentare na tuđim blogovima) ne smiju se izjašnjavati kao članovi pravosuđa. Takođe, mora se izbjegavati izražavanje mišljenja koje bi, kada bi se saznalo da obavljaju sudijsku funkciju, moglo naštetiti povjerenju javnosti u nepristrasnost nosioca pravosudne funkcije i pravosuđa uopšte. Ovo uputstvo se takođe odnosi i na anonimne blogove.

Primjer uputstava za korištenje društvenih medija za sudije: Francuska, etički kodeks i zbirka etičkih obaveza sudija

Prema etičkim pravilima koja se odnose na sudije u Francuskoj, upozoravaju se sudije da niko nije imun na javne ekscese i ekscese putem društvenih mreža, čak i kada sami nisu uključeni u objavljivanje sadržaja, uzimajući u obzir široku mogućnost snimanja i objavljivanja. Treba imati na umu da objave uvijek mogu doprijeti do šire grupe od onih kojima je eventualno upućena, putem dijeljenja, snimanja ekrana ili montaža. Svaka poruka objavljena na društvenim mrežama odmah „pobjegne svom autoru“ i može se široko distribuisati, i to bez njegove dozvole, čak i ako ju je on izbrisao. Nalog na društvenim mrežama u principu spada u javni prostor. Stoga, obaveza tajnosti podataka se primjenjuje dosljedno, nezavisno od društvene mreže, korištenih postavki ili broja kontakata vlasnika računara.

Kada sudija koristi društvene mreže, ova upotreba mora biti u skladu sa poštovanjem njegovih etičkih obaveza. Preporučuje se sudiji da analizira stepen povjerljivosti i javnosti svojih objava, kao i da vodi računa prilikom kreiranja i uređivanja svog profila. Najveća suzdržanost se mora osigurati u korištenju društvenih mreža koje nisu isključivo rezervisane za privatni krug i kojima pristup nije zaštićen. Potrebno je čuvati se rizika povezanih s neograničenim arhiviranjem podataka i mogućnostima pretraga, koji mogu omogućiti da se lični odnosi ili privatna mišljenja objave javno, što može izazvati sumnje među strankama u postupku i medijima o nepristrasnosti sudije.

Sudija treba da vodi računa o tome da li koristi ime ili pseudonim, koje fotografije postavlja, ističe li svoju funkciju sudije, da li njegove objave poštuju dignitet pravosuđa ili daje neprimjerene ili uvredljive izjave koje bi mogle naštetiti ugledu pravosuđa. Naglašava se da ukoliko sudija i ne objavi svoju funkciju, postoji mogućnost da treće strane direktno identifikuju sudiju, te je kontrola sadržaja objava neophodna.

Sudije se upozoravaju da ih navodna anonimnost, odnosno korištenje pseudonima, ne može osloboditi obaveze suzdržanosti koju zahtijeva njegova službena dužnost, koja podrazumijeva garancije nepristrasnosti i nezavisnosti za stranke u postupcima. Kada je sudija pozvan da se anonimno izjašnjava na društvenim mrežama, oprez nalaže da daje samo komentare pretpostavljajući da može biti identifikovan. Isto se primjenjuje i na dijeljenje objava drugih lica.

U svakom slučaju, preporučljivo je suzdržati se od učestvovanja u bilo kakvoj kontroverznoj raspravi koja može uticati na rad nosioca pravosudne funkcije ili pravosudne institucije. S obzirom na pretpostavljenu

javnu prirodu i specifičnost digitalnih društvenih mreža, preporučuje se da se ovi mediji ne koriste u svrhe komentaranja ili dijeljenja vijesti o političkim i društvenim događajima.

Što se tiče stručnih pitanja, primjereno je sudijama da pokažu umjerenost u primjedbama te sa budnošću ekvivalentnom onoj koju bi njihovo objavljivanje podrazumijevalo u naučnom časopisu. Što se tiče komentaranja sudske prakse, bez obzira o kojoj instituciji se radi, prihvatljivi su samo odmjereni i izbalansirani komentari edukativne i akademske prirode.

Ako se izraz „prijatelj“, koji se koristi za označavanje ljudi koji pristaju stupiti u kontakt putem društvenih mreža, ne odnosi na prijateljske odnose u tradicionalnom smislu, prijateljstvo na društvenoj mreži sa određenim licem ne ukazuje automatski na pristrasnost sudije. Ipak, razumno je izbjeći prihvatanje kao „prijatelja“ pojedinca u čijem predmetu sudija može postupati.

Sudije se upozoravaju da ne koriste društvene mreže na radnom mjestu, što se smatra nespojivim sa obavljanjem pravosudne funkcije. Čak i kada upotreba društvenih mreža ima za cilj da prikaže svakodnevnu, ljudsku sliku funkcije, posebno kroz ilustracije, zabranjeno je objavljivati konkretne situacije koje mogu biti identifikovane.

Takođe, potrebno je izbjegavati rizike od destabilizacije sudije zbog saznanja o njegovom privatnom životu koji je izložen na društvenim mrežama (npr. sumnja u pristrasnost zbog političkog opredjeljenja sudije, postupanje u odnosu na „prijatelja“ na društvenoj mreži ili osobu sa kojom sudac komunicira na sajtu za upoznavanje itd.).

Primjer uputstava za korištenje društvenih medija za sudije: Kanada, Etički kodeks za sudije

Pravosudno vijeće u Kanadi je inoviralo Etički kodeks za sudije (engl. Ethical Principles for Judges) 2021. godine, obuhvatajući i pitanja korištenja društvenih medija. Ovaj kodeks prepoznaje da pokušaji uticaja na sudije mogu doći iz mnogih izvora, uključujući i društvene mreže, te da bi sudije trebale biti oprezne u komunikaciji na društvenim mrežama u vezi sa pitanjima koja bi se mogla pojaviti pred sudom. Takođe, njihove aktivnosti na društvenim mrežama bi trebalo da se provode na način da ne dovode u pitanje povjerenje javnosti u pravosuđe.

Prema kodeksu, ponašanje sudije, u sudu i van suda, može biti predmet javne kontrole i komentara. Istovremeno, sudije imaju privatni život i imaju pravo da koliko god je to moguće uživaju prava i slobode koje su načelno dostupne svima. Ipak, sudije prihvataju neka ograničenja svojih aktivnosti. Naprimjer, sudije bi trebalo da budu oprezne u korištenju društvenih mreža i trebalo bi da izbjegavaju uključivanje u aktivnosti na društvenim mrežama koje bi se objektivno mogle negativno odraziti na njihovu posvećenost ravnopravnosti.

Aktivnosti na društvenim mrežama podliježu sveobuhvatnim principima koji usmjeravaju ponašanje sudija. Sudije bi trebalo da budu svjesne činjenice da se njihove aktivnosti na društvenim medijima mogu odraziti na njih same i na pravosuđe i trebalo bi da budu pažljivi kad se radi o potencijalnim implikacijama na njihovu sposobnost da obavljaju svoju sudijsku ulogu. Isto tako bi trebalo da vode računa i bilo bi dobro da obavijeste i članove svoje porodice o načinima na koje bi se njihove aktivnosti na društvenim mrežama mogle negativno odraziti na sudiju.

Kodeks naglašava da je komunikacija putem društvenih mreža javna i trajnija od mnogih drugih oblika komunikacije te da omogućava da se poruke ponovo prenesu van kontrole autora i bez njihovog pristanka. Komentari ili slike namijenjeni ograničenoj publici mogu se podijeliti gotovo istog trenutka sa širokom publikom i mogu izazvati puno veću neželjenu reakciju od one koja se eventualno smatrala mogućom. Društveni mediji mogu stvoriti i veće mogućnosti za neprimjerenu komunikaciju prema sudijama od strane drugih osoba.

Sudije koje odluče da koriste društvene mreže trebaju biti vrlo oprezne u komunikaciji i povezivanju unutar ovih mreža, uključujući izražavanje podrške ili protivljenja, jer se komunikacija i povezanost sudija s drugima obično koriste kao osnova za tvrdnje o nedostatku nepristrasnosti. Ovo uključuje informisanje sudija o funkcionisanju i primjeni sigurnosnih i privatnih postavki koje su adekvatne za njihovo korištenje društvenih mreža.

Praksa Sjedinjenih Američkih Država vezana za korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije⁹⁴

Dok praksa disciplinskih i etičkih tijela u BiH i Evropi vezano za postupanje nosilaca pravosudnih funkcija u kontekstu korištenja društvenih medija nije obimna, ili nije dostupna, iz Sjedinjenih Američkih Država dolaze značajni i opsežni izvori disciplinske prakse koja ukazuje na manifestovane višestruke izazove korištenja društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije. Prema analizi ove prakse, interakcija sa tradicionalnim medijima i društvenim mrežama prihvatljiva je sve dok se tom aktivnošću ne krši nijedna odredba etičkog kodeksa, odnosno sve dok se ne ugrožavaju nezavisnost, nepristrasnost i dostojanstvo nosilaca pravosudnih funkcija i ne potkopava povjerenje javnosti u pravosuđe. Primjeri iz prakse pokazuju da korištenje tehnologije i društvenih medija sa sobom nosi slične izazove koji se uočavaju i kod drugih, tradicionalnih vidova ljudske komunikacije.

Sa etičkog i disciplinskog stajališta ne postoje razlike između načina tretiranja korištenja društvenih mreža od strane nosilaca pravosudnih funkcija i načina na koji se tretira njihovo učešće u tradicionalnim javnim nastupima. Širenje društvenih mreža dovodi do novih pitanja koja se prvenstveno zasnivaju na izrazito javnoj prirodi komentara i aktivnosti učesnika. Međutim, društvene mreže su u konačnici produžetak već postojećih javnih foruma. Drugim riječima, isti principi koji se primjenjuju na sudije u drugim javnim sredinama primjenjivat će se i na sudije u „virtuelnom“ okruženju.⁹⁵ Takođe, sudije se upozoravaju na jedinstvene i potencijalno zabrinjavajuće karakteristike online foruma. „*Lakoća elektronske komunikacije može potaknuti neformalnost*“, „*izgraditi iluzorni osjećaj privatnosti*“ i „*omogućiti ishitrene komunikacije koje su nakon što se objave iznenadjuće trajne*“.⁹⁶

Praksa etičkih i disciplinskih tijela ukazuje na posebne izazove koji su vezani za privatnost na društvenim mrežama, izbor društvenih mreža, objelodanjivanje statusa nosioca pravosudne funkcije, prijateljstva, povezivanje, praćenje, dijeljenje, „lajkovanje“ i komentarisanje, kao i korektivne mjere koje se mogu preduzeti.

⁹⁴ Veći dio materijala u ovoj analizi o praksama u SAD-u preuzet je od Nacionalnog centra za državne sudove SAD-a, Centra za pravosudnu etiku *Društvene mreže i pravosudna etika*, dio 1 i 2 i *Izveštaja o društvenim mrežama i pravosudnoj etici* (ažuriran 21. decembra) koje je sastavila Cindy Gray. Sažeci predmeta iz disciplinskih odluka i sažeci mišljenja etičkih savjetodavnih odbora koriste se uz dozvolu Centra. Savjetodavni odbori za pravosudnu etiku osnovani su u četrdeset pet od pedeset država u Sjedinjenim Američkim Državama, Distriktu Kolumbija i Sudskoj konferenciji SAD-a (tijelo za kreiranje politike za savezne sudove). U svih pedeset država i Distrikta Kolumbija postoji sudsko disciplinsko tijelo. Savezni sudovi imaju disciplinski postupak koji vode okružni sudovi.

⁹⁵ Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1.

⁹⁶ U predmetu Whitmarsh, Odluka [Državna komisija za kodeks sudijske etike u New Yorku, 28. decemabr 2016]

POSTAVKE PRIVATNOSTI, UPOZNAVANJE SA SADRŽAJEM I EDUKACIJA

Sudijama se savjetuje da se upoznaju s postavkama privatnosti na društvenim mrežama. Sudija „ne bi trebalo da učestvuje na online stranici društvene mreže a da se nije upoznao s postavkama privatnosti te stranice i kako ih promijeniti“.⁹⁷ Sudije su disciplinski kažnjene jer nisu pravilno upravljale postavkama privatnosti na stranicama društvenih mreža.

Nosilac pravosudne funkcije je dobio javnu opomenu te mu je zabranjeno da dalje obavlja sudijsku funkciju zbog objava na njegovoj Facebook stranici. Kada su uvredljive objave izašle na vidjelo, nosilac pravosudne funkcije je rekao i svom predsjedavajućem sudiji i disciplinskoj komisiji da je obrisao objave i učinio svoju stranicu privatnom. Međutim, „njegovo nepoznavanje tehnologije dovelo je do toga da promjene nisu stupile na snagu“. U disciplinskoj odluci navedeni su propuštanje nosioca pravosudne funkcije da ukloni objave i njegova izlaganja predsjedavajućem sudiji i disciplinskom tijelu. (U predmetu Gianquintom, Odluka i Naredba, Komisija za kodeks sudijske etike u Kaliforniji, 22. avgust 2018.)

Sutkinja je disciplinski kažnjena zbog svojih kritičkih komentara o krivičnoj prijavi protiv kandidata za lokalnu funkciju. Namjeravala je da komentare vide samo njeni prijatelji na Facebooku, zaboravljajući da je nekoliko godina ranije promijenila postavke privatnosti u „javno“. (U predmetu Whitemarsh, Odluka, Državna komisija za kodeks sudijske etike u New Yorku, 28. decembar 2016.)

Sudijama se savjetuje da stalno stiču nova znanja o online forumima, a ako to nisu u mogućnosti, da razmisle o deaktivaciji svojih naloga. Sudija koji koristi Facebook trebao bi „biti prilično informisan o promjenama usluge na toj društvenoj mreži i prema potrebi ponovo procijeniti da li i kako te promjene mogu uticati na njegovu dopuštenu upotrebu Facebooka“.⁹⁸

Sudijama se savjetuje da redovno provjeravaju svoje profile na društvenim mrežama. „Sudija ima obavezu da pažljivo i često provjerava svoju stranicu na mreži kako bi utvrdio da li je tamo neko postavio uvredljive objave.“⁹⁹ „[Ako] se sudije ne prijavljuju na svoje [društvene mreže] stranice relativno redovno, rizikuju da ne budu upoznati s najnovijim ažuriranjem postavki privatnosti ili s uslovima pružanja usluge koji utiču na to kako se dijele njihovi lični podaci.“¹⁰⁰ Kad se radi o korisnicima koji rijetko koriste društvene mreže, ovaj rizik se može eliminisati deaktiviranjem naloga.

Sudijama se preporučuje da koriste postavke sa ograničenim pristupom. „Čak i ako Facebook stranica ima ograničen pristup, stranicu treba smatrati potencijalno dostupnom javnosti“, te se primjenjuju pravila koja

⁹⁷ Savjetodavno mišljenje Udruženja sudija u Kaliforniji 66 [2010]. Vidjeti i Savjetodavno mišljenje iz Ohija 2010-7.

⁹⁸ Pismo mišljenja iz Massachusettsa 2016-1.

⁹⁹ Savjetodavno mišljenje Udruženja sudija u Kaliforniji 66 [2010].

¹⁰⁰ Formalno mišljenje Američke advokatske komore 462 [2013].

regulišu i drugo ponašanje sudija u javnosti.¹⁰¹ Međutim, sudija bi trebalo da pokuša smanjiti mogućnosti za neželjenu distribuciju korištenjem postavki privatnosti kako bi zaštitio svoje online prisustvo koliko god je to moguće.¹⁰²

Sudije moraju voditi računa čak i o ispravnosti nadimaka i drugog identifikacionog materijala koji koriste u vezi sa nalogima na društvenim mrežama.

Sudija je dobio ličnu opomenu za ponašanje koje je uključivalo održavanje naloga e-maila i naloga na društvenim mrežama sa identifikacionim podacima koje dovode u sumnju sposobnost sudije da postupa nepristrasno. (Godišnji izvještaj Komisije za sudijsku etiku u Kaliforniji za 2020., Lična opomena 9, str. 54.)

KORIŠTENJE PRIVATNIH U ODNOSU NA JAVNE POSTAVKE

Bez obzira na postavke koje se koriste, aktivnosti na društvenim mrežama se tretiraju kao javne kako od strane savjetodavnih odbora tako i od disciplinskih tijela. „Koncept 'javnog komentara' se primjenjuje na Facebook bez obzira da li nosilac pravosudne funkcije otvara svoju ličnu stranicu samo za porodicu i prijatelje ili za širu javnost. Za potrebe definicije termina 'javnost', [Komisija] smatra relevantnim dio definicije sadržan u Blackovom pravnom rječniku koji kaže da ova 'riječ ne znači sve ljude niti većinu ljudi niti vrlo mnogo ljudi na nekom mjestu, već je primjeren onaj broj njih na osnovu kojeg je jasno da se ne radi o nekolicini...!’¹⁰³

Sudija je dobio javnu opomenu za objave i reakcije na Facebooku u kojima se izražava podrška ili protivljenje kandidatima za javnu funkciju, bez obzira što su postavke naloga postavljene na privatno. „Održavanje privatne Facebook stranice, posebno kada sudija ima veliku grupu Facebook prijatelja, ne pruža zaštitu za sudiju koji krši Kodeks.“ Premda su postavke naloga bile podešene na privatno, „lajkovi“ sudije na Facebook stranici Donalda Trumpa i neki Trumpovi komentari bili su javni. Sudijinih 70 prijatelja na Facebooku moglo je vidjeti i objaviti aktivnosti sudije na društvenim mrežama. (U predmetu Quinn, Javna opomena, Odbor za sudijske standarde u Minnesoti, 9. mart 2021)

Iako se neki komunikacijski formati poput e-maila ili SMS-a možda smatraju više privatnim od komunikacije na društvenim mrežama, određeno ponašanje će i dalje biti podvrgnuto disciplinskim mjerama uprkos očekivanju sudija da imaju određenu privatnost.

Saveznom sudiji je izrečena javna opomena, te je naloženo da mu se ne dodjeljuju predmeti tokom perioda od 180 dana, a njemu je naloženo da prisustvuje etičkim obukama zbog prosljeđivanja rasističkog i političkog e-maila šestorici prijatelja

¹⁰¹ Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1.

¹⁰² Država protiv Thomasa, 376 P.3. 184 [N.M. 2016].

¹⁰³ U predmetu Jackson, Javna opomena [Sudska istražna komisija u Zapadnoj Virdžiniji, 24. februar 2021].

putem njegovog e-mail naloga u sudu. Tokom istrage u ovom predmetu, na njegovom e-mail nalogu otkriveno je više stotina drugih uvredljivih mejlova. (U vezi sa žalbom na povredu dužnosti sudije, Naredba i Memorandum, Sudsko vijeće devetog okruga, 15. mart 2013)

IZBOR DRUŠTVENE MREŽE – FACEBOOK, LINKEDIN, PISANJE BLOGA

Savjetodavni odbori u jurisdikcijama u kojima se sudijama ne dozvoljava da budu prijatelji na Facebooku sa advokatima za koje postoji opravdana vjerovatnoća da će se pojaviti u postupku pred njima (pogledajte „prijateljstvo“ u nastavku) ne nalaze značajnu razliku između izbora i komunikacijskih karakteristika Facebooka u odnosu na LinkedIn te stoga savjetuju sudije da ne budu „prijatelji” odnosno da ne budu „povezani” sa advokatima ni na jednoj mreži (npr. Florida, Massachusetts).

Pošto je sudijama dozvoljeno da govore, pišu ili predaju, etički odbori nisu pravili razlike na osnovu korištene tehnologije pa su dozvolili pisanje blogova, istovremeno upozoravajući sudije da budu oprezni, posebno ako je blog interaktivan, i da očekuju stalnu kontrolu.¹⁰⁴ Sudije se moraju pobrinuti da objave na blogu ne utiču negativno na sudske postupke, da se ne doživljavaju kao da imaju predrasude ili da su pristrasni ili da dovode do čestih izuzeća.¹⁰⁵ Neki odbori traže od sudija da sa blogovima objavljuju i odricanje od odgovornosti, poput onog da sudija niti „*podržava niti potvrđuje*” komentare drugih te da njihovi komentari ne predstavljaju stav sudija i da su izražena mišljenja „*isključivo mišljenja autora te ih ne bi trebalo pripisivati drugim sudijama*”.¹⁰⁶ Sudije koje vode blog bi trebalo, ako je moguće, da pregledaju komentare drugih prije nego što budu objavljeni, da redovno prate komentare kako bi spriječili da diskusija pređe na zabranjenu temu ili da se ne bi stvorio utisak da obim ili sadržaj primjedbi narušava nepristrasnost sudije.¹⁰⁷

OBJELODANJIVANJE STATUSA NOSILACA PRAVOSUDNE FUNKCIJE I KORIŠTENJE PSEUDONIMA

Sudija može sebe identifikovati kao sudiju na Facebooku „u odgovarajućem kontekstu”. Sudija takođe može „objaviti fotografiju sudije u togi pod uslovom da je fotografija napravljena u odgovarajućem okruženju gdje bi nošenje toge inače bilo primjereno, poput ureda sudije“ i da je „prikazana u kontekstu koji ne narušava integritet njegove funkcije”. Sudija može sebe identifikovati kao sudiju i na LinkedIn profilu te identifikovati sud u kojem sudija radi.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Savjetodavno mišljenje iz Floride 2012-7.

¹⁰⁵ Savjetodavno mišljenje iz Arizone 2014-1.

¹⁰⁶ Savjetodavno mišljenje iz Floride 2012-7; Savjetodavno mišljenje iz Washingtona 2009-5.

¹⁰⁷ Savjetodavno mišljenje iz Washingtona 2009-5.

¹⁰⁸ Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1; Savjetodavno mišljenje iz Arizone 2014-1.

Isto tako, sudiji je dozvoljeno da koristi ekransko ime ili pseudonim na društvenim mrežama i ne mora se identifikovati kao sudija kako bi eventualno spriječio neprimjerenu *ex parte* komunikaciju ili iz sigurnosnih razloga.¹⁰⁹ Međutim, sudija koji koristi društvene mreže „*mora preuzeti vlasništvo nad svojim korištenjem*“ i ne smije se „*kriti iza alijasa ili pseudonima*“.¹¹⁰

Sudija je smijenjen sa funkcije zbog, pored drugih povreda dužnosti, objavljivanja neprimjerenih izjava o spolu, rasi i seksualnom odnosu pod pseudonimom na javnoj web-stranici navijača univerzitetskog sportskog tima. (Komisija za disciplinske postupke protiv Maggija, 440 S.W.3d 333 Arkansas 2014)

Sudija se ne smije baviti određenim vrstama aktivnosti na internetu – naprimjer, rasističkim objavama ili političkim aktivnostima u koje se sudija „*ne smije upuštati... tačka*“ – bez obzira na to da li koristi svoju sudijsku titulu ili se na drugi način može identifikovati kao sudija.¹¹¹

Nosilac pravosudne funkcije je kažnjen zbog uvredljivih objava i ponovnih objava na svojoj javnoj Facebook stranici iako na njegovom Facebook profilu nije bio vidljiv njegov status sudije. (U predmetu koji se odnosi Gianquintoa, Odluka i Naredba, Komisija za sudijsku etiku iz Kalifornije, 22. avgust 2018)

Ako sudija postane svjestan da komunikacija prijatelja na Facebooku ili sadržaj stranice koju sudija „lajkuje“ ili „prati“ negativno utiču na integritet ili nepristrasnost pravosuđa, sudija mora tu osobu „ukloniti s liste prijatelja“ ili prestati da „lajkuje“ ili „prati“ tu stranicu.¹¹² Nosioci pravosudnih funkcija bi trebalo da redovno pregledaju tuđe objave na vlastitim web-stranicama te preduzimaju korektivne mjere u vezi s objavama i povezivanjem. Međutim, jedan odbor navodi da sudija može pratiti blog o pravnim ili političkim pitanjima koji prate advokati i političari i da ne mora stalno pratiti sadržaj i komentare kako bi spriječio povezivanje s materijalom koji bi se mogao loše odraziti na pravosuđe.¹¹³

PRIJATELJSTVO, POVEZIVANJE, PRAĆENJE, DIJELJENJE, „LAJKOVANJE“ I KOMENTARISANJE

U brojnim savjetodavnim mišljenjima navodi se s kim nosioci pravosudnih funkcija mogu biti „prijatelji“ odnosno s kim se mogu povezati na društvenim mrežama. Sudija može biti prijatelj na društvenim mrežama sa zaposlenima u sudu.¹¹⁴ Savjetodavni odbori donose različita mišljenja o online prijateljstvima između sudija i onih koji mogu biti redovni učesnici u sudskim postupcima, kao što su policijski službenici, socijalni radnici, vještaci ili stranke. Neka mišljenja (npr. u Kentuckyju) dozvoljavaju online povezivanje sve

¹⁰⁹ Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1; Pismo mišljenja iz Massachusettsa 2016-1.

¹¹⁰ Savjetodavno mišljenje o društvenim medijima iz Novog Meksika [2016].

¹¹¹ Formalno mišljenje Udruženja sudija iz Kalifornije 78 [2020].

¹¹² Savjetodavno mišljenje iz Massachusettsa 2016-1. Vidjeti i Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1.

¹¹³ Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1.

¹¹⁴ Neformalno mišljenje iz Connecticuta 2013-6.

dok se ne raspravlja o sudskim postupcima. Druga ne preporučuju online prijateljstvo sa sudijom ako se lice redovno pojavljuje pred sudijom u ulozi suprotne strane (npr. Connecticut, Massachusetts, Oklahoma). Sudije mogu biti „prijatelji“ sa advokatima za koje ne postoji objektivna vjerovatnoća da će se pojaviti pred njima (npr. ne postupaju u sudskim postupcima, već se bave postupcima koji ne dolaze pred sudiju, rade u drugom regionu) ili čiji bi već postojeći odnos sa sudijom zahtijevao izuzeće. O tome da li sudije mogu biti „prijatelji“ ili „povezani“ sa advokatima za koje postoji „objektivna vjerovatnoća da će se pojaviti“ pred njima, zauzeti su različiti pristupi. U nekim jurisdikcijama (npr. Connecticut, Florida, Massachusetts, Oklahoma), sudijama se savjetuje da ne dodaju za „prijatelje“ advokate za koje postoji objektivna vjerovatnoća da će se pojaviti pred njima. Druge jurisdikcije navode da odluka o tome da li će se sudija na društvenim mrežama moći povezati s advokatom koji se pojavljuje pred sudijom zavisi od analize prirode i obima konkretnog odnosa. Ovo uključuje: prirodu sudijine stranice na društvenoj mreži (više lična ili profesionalna), broj „prijatelja“ na stranici, praksu sudije pri odlučivanju s kim će postati „prijatelj“ (ekskluzivna ili inkluzivna), te koliko redovno se advokat pojavljuje pred sudijom.¹¹⁵

Različiti pristupi „prijateljstvu“ proširuju se i na pitanje sudija koji imaju „vezu“ sa advokatom na LinkedInu. Savjetodavni odbori u jurisdikcijama koje ne dozvoljavaju sudijama da budu prijatelji na Facebooku s advokatima za koje postoji objektivna vjerovatnoća da će se pojaviti pred njima ne nalaze značajnu razliku između odabira i komunikacijskih karakteristika Facebooka u odnosu na LinkedIn i stoga ne preporučuju sudijama da budu „prijatelji“ ili „povezani“ sa advokatima na bilo kojoj od mreža (npr. Florida, Massachusetts). Prema pristupu u kojem se razmatra više faktora koje su usvojili mnogi odbori u drugim jurisdikcijama, „veze“ s manje ličnim, a više profesionalnim fokusom LinkedIna vjerovatno će se smatrati manje problematičnim od Facebooka.

U brojnim savjetodavnim mišljenjima i jednoj odluci Vrhovnog suda razmatrano je pitanje kada online odnosi između nosilaca pravosudnih funkcija i drugih zahtijevaju objelodanjivanje te veze ili izuzeće. Nisu svi zauzeli isti pristup. Prema jednom mišljenju, sudija bi trebalo da „ukloni s liste prijatelja“ advokata koji se stvarno pojavljuje pred sudijom.¹¹⁶ Brojna mišljenja, međutim, navode da izuzeće nije nužno potrebno kada se advokat ili druga osoba s kojom sudija ima vezu na društvenim mrežama pojavi pred sudijom.¹¹⁷

Slično tome, Vrhovni sud Floride smatrao je da „prijateljstvo“ sudije na Facebooku sa advokatom koji se pojavljuje pred sudijom samo po sebi ne predstavlja dovoljan zakonski osnov za izuzeće.¹¹⁸ Savjetodavni odbori bili su mišljenja da je online odnos samo jedan faktor koji treba uzeti u obzir pri odlučivanju o tome da li bi se nepristrasnost sudije mogla objektivno dovesti u pitanje. Faktori koje treba uzeti u obzir

¹¹⁵ Savjetodavno mišljenje Udruženja sudija iz Kalifornije 66 [2010]; vidjeti i Savjetodavno mišljenje o društvenim medijima iz Novog Meksika [2016].

¹¹⁶ Savjetodavno mišljenje Udruženja sudija u Kaliforniji 66 [2010].

¹¹⁷ Savjetodavno mišljenje iz Arizone 2014-1, Mišljenje iz Massachusettsa 2016-1, a i druge jurisdikcije su odbacile taj pristup kao pretjerano opterećujući i nepraktičan. Savjetodavno mišljenje iz Floride 2012-12.

¹¹⁸ Advokatske kancelarije Herssein & Herssein protiv Automobilskog udruženja SAD-a, 271 So.3d 889 [Florida 2018].

uključuju one koji su navedeni u mišljenjima u vezi sa odlukom sudije da li će postati „prijatelj“ sa advokatom koji se pojavljuje pred sudijom: priroda sudijske stranice na društvenim mrežama (više lična ili profesionalna), broj „prijatelja“ na stranici, praksa sudije pri odlučivanju s kim će postati „prijatelj“ (ekskluzivna ili inkluzivna), te koliko redovno se advokat pojavljuje pred sudijom. Osim toga, odluka o izuzeću takođe zahtijeva razmatranje učestalosti kontakata sudije i komunikacije na društvenim mrežama s određenim pojedincem, suštinu tih kontakata i komunikacija, obim prijateljstva na društvenim mrežama i da li sudija i taj prijatelj imaju česte lične kontakte u stvarnom životu, a ne samo na mreži.¹¹⁹ Ako se radi o online vezi na LinkedInu, jedan odbor preporučuje da sudija takođe razmotri da li je, dok je on bio advokat, objavio preporuku ili podršku na LinkedIn profilu tog advokata.¹²⁰

Ako se traži izuzeće sudije kada se sudijin „prijatelj“ pojavi pred sudijom, „brisanje iz liste prijatelja“ tog pojedinca nije dovoljno za prestanak potrebe za izuzećem.¹²¹ Najmanje dva savjetodavna odbora preporučuju da interakcija na mreži mora prestati kada se pred sudijom pojavi advokat koji ima online vezu sa sudijom. Online veza mora biti objelodanjena i sudija mora ukloniti advokata iz liste prijatelja.¹²²

Dok neki odbori preporučuju da sudija mora objelodaniti „prijateljstvo“ ili vezu u svakom predmetu u kojem se pojavljuje advokat koji je „prijatelj“ sa sudijom,¹²³ drugi samo navode da bi takvo objelodanjivanje moglo biti dobra praksa.¹²⁴ Jedan odbor preporučuje da sudija treba da objelodani da li je advokat koji se pojavljuje pred sudijom bivši prijatelj na Facebooku.¹²⁵ Ako je advokat koji se pojavljuje pred sudijom bivša veza na LinkedInu, sudija treba da razmotri prirodu prethodne veze kako bi utvrdio da li je objelodanjivanje opravdano.¹²⁶

Sudija je dobio javnu opomenu zbog toga što je na Facebooku prijatelj sa advokatima koji su se redovno pojavljivali pred njim a da nije objelodanio tu vezu, pored drugih povreda dužnosti. (U predmetu koji se tiče Fergusona, Javna opomena. Komisija za sudijsku etiku iz Kalifornije, 31. maj 2017)

Budući da se „lajkovanje“ smatra afirmativnom radnjom kojom se podržava pojedinac ili objava, „lajkovanje“ nije ispravno ako sadržaj ili veza koji se „lajkuju“ dovode u pitanje nepristrasnost ili predstavljaju podršku komercijalnom ili ličnom interesu sudije ili drugih, neprimjereni komentar na predmet koji je u toku ili sporu, neprimjerenom prikupljanje sredstava ili političku aktivnost. „Lajkovi su, po

¹¹⁹ Savjeti o korištenju društvenih mreža iz Sjeverne Karoline [2021].

¹²⁰ Mišljenje iz Massachusettsa 2016-8.

¹²¹ Savjetodavno mišljenje iz Arizone 2014-1.

¹²² Etičko mišljenje Udruženja sudija iz Kalifornije 66 [2010]; Mišljenje iz Massachusettsa 2016-1.

¹²³ Etičko mišljenje Udruženja sudija u Kaliforniji 66 [2010].

¹²⁴ Savjetodavno mišljenje iz New Yorka 2013-39. Vidjeti takođe Missouri, Arizona.

¹²⁵ Mišljenje iz Massachusettsa 2016-1.

¹²⁶ Mišljenje iz Massachusettsa 2016-8

sebi, indicija da se osobi sviđa sadržaj.“¹²⁷ „Lajkovanje“ tuđih komentara u vezi s predmetom koji je u toku tretira se kao neprimjeren javni komentar sudije.¹²⁸

Ako nema ništa više, sam status „Facebook prijatelja“ sa roditeljima ili starateljima određenih maloljetnika koji su navodno bili pogođeni ponašanjem optuženog u krivičnom predmetu pred sudijom bio je nedovoljan osnov da se traži izuzeće sudije. (Savjetodavno mišljenje iz New Yorka 2013-39.)

Upozorenja su, međutim, data dvojici sudija koji su vodili prethodni postupak u krivičnim predmetima kada su sudije bile prijatelji na Facebooku sa žrtvom, majkom žrtve, bakom i djedom žrtve, službenikom koji je izvršio hapšenje i/ili drugima koji su bili uključeni u predmet. (Godišnji izvještaj za 2018, Odbor za sudijsku etiku u Pennsylvaniji, str.14.)

Jedan odbor je napravio razliku između „lajkovanja“ nekoga na Facebooku i preporučivanja nekoga na LinkedInu, tretirajući preporuku kao jaču izjavu o vještinama advokata, te je savjetovao sudijama da ne „preporučuju“ nekoga ko se redovno pojavljuje pred sudijom. Odbor je takođe naveo da je izuzeće potrebno ako se advokat pojavi pred sudijom koji je preporučio advokata na osnovu interakcije sudije sa advokatom na sudu.¹²⁹

Što se tiče praćenja, sudije su pozvane da razmotre da li bi nalozi koje sudija prati i nalozi s kojih se prati sudija naveli razumnu osobu da dovede u pitanje njegovu nepristrasnost.¹³⁰ „Ponovno objavljivanje“, slično „lajkovanju“, „praćenju“ i „komentaranju“, afirmativna je radnja kojom se objava podržava.¹³¹ Sudije su kažnjene za ponovno objavljivanje (dijeljenje, retvitovanje), kao i za originalne objave.¹³²

U Sjedinjenim Američkim Državama, većina parametara za nosioce pravosudnih funkcija koji su aktivni na društvenim mrežama je u početku utvrđivana putem savjetodavnih mišljenja. Kodeks sudijske etike Američke advokatske komore, posljednji put revidiran 2010. godine, ne sadrži odredbe koje se posebno odnose na korištenje društvenih mreža, a postoji samo usputna referenca na elektronske medije u raspravi o nezavisnim istragama u okviru zabrane komunikacije *ex parte*. („Zabrana sudiji da istražuje činjenice u predmetu proteže se na informacije dostupne u svim medijima, uključujući elektronske.“ Kodeks sudijske etike Američke advokatske komore, pravilo 2.9 Komunikacije *ex parte*, komentar [6]) Američka

¹²⁷ U predmetu koji se tiče O'Garrae, Odluka i naredba za izricanje javne opomene, str.2. [Komisija za sudijsku etiku u Kaliforniji, 14. septembar 2021.]

¹²⁸ Vidjeti u predmetu Whitmarsh, Odluka [Komisija za sudijsku etiku države New York, 28. decembar 2016].

¹²⁹ Neformalno savjetodavno mišljenje iz Utaha 2012-1.

¹³⁰ Savjetodavno mišljenje iz Massachusettsa 2016-9.

¹³¹ Savjetodavno mišljenje iz Massachusettsa 2016-1.

¹³² U predmetu u vezi s Gianquintom, Odluka i Naredba [Komisija za sudijsku etiku, 22. avgust 2018].

advokatska komora je izdala savjetodavno mišljenje o korištenju društvenih mreža od strane sudija u 2013.¹³³

Neke jurisdikcije su razmatrale pitanja društvenih mreža izmjenom svojih etičkih kodeksa za nosioce pravosudnih funkcija. U oktobru 2018. Vrhovni sud u Kaliforniji je dodao komentar pravilu 2A državnog kodeksa sudijske etike u kojem se navodi:

„Sudija mora biti oprezan kada se uključi u bilo koju vrstu elektronske komunikacije, uključujući komunikaciju putem SMS poruka ili e-maila, ili kada je aktivan online na stranicama društvenih mreža ili na drugi način objavljuje materijal na internetu, s obzirom na dostupnost, rasprostranjenost prenošenja i postojanost elektronskih komunikacija i materijala objavljenog na internetu. Ista pravila koja regulišu sposobnost sudije da se druži lično, na papiru ili telefonom primjenjuju se i na elektronsku komunikaciju, uključujući korištenje interneta i društvenih mreža. Ta pravila uključuju, ali nisu ograničena na Pravilo 2B(2) (zloupotreba prestiža sudske funkcije), 3B(7) (ex parte komunikacija), 3B(9) (javni komentar na predmete koji su u toku ili komentarisanje predstojećih postupaka), 3E(2) (objelodanjivanje informacija relevantnih za izuzeće) i 4A (provođenje vansudskih aktivnosti kako bi se izbjegla sumnja u sposobnost sudije da djeluje nepristrasno, omalovažavanje sudijske funkcije ili česta izuzeća).“¹³⁴

Nekoliko država je objavilo savjete za sudije na društvenim mrežama. Naprimjer, država Michigan je 2020. godine kreirala spisak „Često postavljanih pitanja o društvenim mrežama u Michiganu“. Dokument uključuje neke uopštene savjete, a zatim daje odgovore na sljedeća pitanja:

- Da li je dozvoljeno da sudija bude Facebook „prijatelj“, Twitter „pratilac“ ili LinkedIn „veza“ sa advokatom ako se on pojavljuje pred tim sudijom u predmetu koji je u toku?
- Da li je dozvoljeno da sudija bude Facebook „prijatelj“, Twitter „pratilac“, LinkedIn „veza“ ili nešto drugo na nekoj sličnoj društvenoj mreži sa stranom koja se pojavljuje pred tim sudijom u predmetu koji je u toku?
- Da li je dozvoljeno da sudija komunicira preko naloga na društvenim mrežama sa advokatom koji će se pojaviti pred tim sudijom u predmetu koji je u toku?
- Ako je sudija Facebook „prijatelj“ sa advokatom prije dodjeljivanja predmeta, a predmet advokata je kasnije dodijeljen tom sudiji, da li je potrebno izuzeće?
- Može li sudija „preporučiti“ advokate na LinkedInu ili drugim društvenim mrežama?
- Može li sudija podržati neko preduzeće na društvenim mrežama?

¹³³ Formalno mišljenje Američke advokatske komore 462 [2013].

¹³⁴ California Code of Judicial Ethics. Dostupno na: https://www.courts.ca.gov/documents/ca_code_judicial_ethics.pdf.

- Može li sudija podržati kandidata za sudiju na društvenim mrežama?
- Može li sudija podržati dobrotvornu organizaciju na društvenim mrežama?

Globalna mreža UNODC za integritet pravosuđa – „Neobavezujuće smjernice sudijama u korištenju društvenih mreža“

Potrebno je, međutim, naglasiti da su UNODC i Globalna mreža za integritet pravosuđa 2019. godine, nakon pomenutog Vodiča za diskusiju, objavili „**Neobavezujuće smjernice sudijama u korištenju društvenih mreža**“. Ove smjernice naglašavaju da „*Bangalorski principi sudijskog ponašanja i drugi postojeći međunarodni, regionalni i nacionalni propisi, standardi i konvencije o sudijskom ponašanju i sudijskoj etici se primjenjuju na digitalne živote sudija jednako kao i na njihove stvarne živote*“,¹³⁵ s tim da društveni mediji, bez obzira o kojim se radi, sa sobom nose posebne izazove i prilike kojih nosioci pravosudne funkcije trebaju biti svjesni.¹³⁶ Smjernice uopšteno upućuju na to da „*Korištenje društvenih medija od strane sudija kao pojedinaca treba da odražava moralni autoritet, integritet, ugled i dignitet pravosudne funkcije.*“¹³⁷ Takođe, ove smjernice preporučuju edukaciju sudija o društvenim medijima, te njihovim koristima i rizicima, kao i korištenje institucionalnih (naspram ličnih) društvenih medija radi promovisanja pristupa pravdi, upravljanja pravosudnim sektorom, odgovornosti pravosuđa, transparentnosti i povjerenja javnosti u rad pravosuđa.

Konkretnije, Neobavezujuće smjernice daju uputstva o:

- Identifikaciji sudija na društvenim medijima
- Sadržajima i ponašanju na društvenim medijima
- Prijateljstvima i vezama u elektronskom prostoru / na mrežama
- Privatnosti i sigurnosti.

¹³⁵ Non-binding Guidelines on the Use of Social Media by Judges, dostupno na: https://www.unodc.org/documents/ji/social_media/Draft_Non-binding_Guidelines_on_the_Use_of_Social_Media_by_Judges_-_for_circulation.pdf, stav 2. Svi izvodi iz ovog dokumenta su prevedeni od strane autora.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Non-binding Guidelines on the Use of Social Media by Judges, dostupno na: https://www.unodc.org/documents/ji/social_media/Draft_Non-binding_Guidelines_on_the_Use_of_Social_Media_by_Judges_-_for_circulation.pdf, stav 5.

Institut CEELI – „Praktične smjernice za korištenje društvenih medija namijenjene sudijama: Centralna i Istočna Evropa“

Važno je spomenuti i vrijedan izvor smjernica za korištenje društvenih medija čiji je autor grupa sudija, uključujući sudije iz BiH, Hrvatske, Češke Republike, Mađarske, Litvanije i Rumunije, koja je u okviru Instituta CEELI izradila „**Praktične smjernice za korištenje društvenih medija namijenjene sudijama: Centralna i Istočna Evropa**“.¹³⁸ Ove smjernice daju konkretnija uputstva za ponašanje na društvenim mrežama vezane za:

- Dostojno predstavljanje pravosuđa u svim sadržajima na društvenim mrežama
- Zabranu komentarisanja predmeta koji su u toku
- Zabranu korištenja društvenih medija za istraživanje stranaka
- Prihvatanje „prijatelja“ i „lajkovanje“
- Izbjegavanje političkih komentara i iznošenje stavova
- Prilagođavanje i praćenje postavki privatnosti
- Zaštitu ličnih podataka
- Edukaciju porodice i prijatelja
- Korištenje društvenih mreža u edukovanju javnosti
- Kontinuiranu edukaciju o društvenim mrežama.

¹³⁸ Institut CEELI (2019). Izvještaj Instituta CEELI, Praktične smjernice za korištenje društvenih medija namijenjene sudijama: Centralna i Istočna Evropa. Dostupno na: <https://ceeliinstitute.org/old-website/wp-content/uploads/2020/04/pdfservlet.pdf>.

Preporuke za VSTV BiH i nosioce pravosudne funkcije prilikom istupanja u javnosti

Imajući u vidu prethodno analizirane propise, standarde, uputstva, kao i sudsku i disciplinsku praksu u BiH i inostranstvu vezanu za javne istupe nosilaca pravosudne funkcije, te uzimajući u obzir širenje komunikacijskih kanala koje mogu koristiti nosioci pravosudne funkcije, potrebno je razmotriti promociju ovih standarda među pravosudnom zajednicom u BiH. U nedostatku posebno definisanih smjernica za korištenje društvenih medija, neophodno je kontinuirano naglašavati unutar pravosudne zajednice da se jednaki etički principi i pravila odnose i na istupanje putem tradicionalnih i društvenih medija, te u cjelokupnom javnom prostoru. Neophodno je isticati sve tanju liniju između privatnog i javnog prostora zbog razvoja savremenih tehnologija koje se koriste za komunikaciju, te samim tim i povećanje rizika za dignitet, integritet, nepristrasnost i nezavisnost pravosudne funkcije. U kontekstu društvenih medija, potreba za suzdržanošću nosilaca pravosudne funkcije postaje još veća, a rizici vezani za istupanje u tradicionalnijim kontekstima se ne umanjuju. Ovo se naročito odnosi na komentarisanja postupaka koji su u toku i završenih predmeta, komunikaciju *ex parte*, učešće u stručnim raspravama i edukativnim aktivnostima, učešće u političkim i raspravama o drugim kontroverznim pitanjima, kao i komunikaciju i ponašanje nosilaca pravosudne funkcije u javnosti uopšte. Rizici i eventualne etičke dileme koje su istaknute u ovoj analizi ne minimiziraju pravo nosilaca pravosudne funkcije na slobodu izražavanja, iako skreću pažnju na određena ograničenja i uslove pod kojima se može praktikovati sloboda izražavanja od strane nosilaca pravosudne funkcije.

Analiza je pokazala da su pojedine jurisdikcije u Evropi i Sjevernoj Americi donijele posebne uputstva/smjernice/mišljenja za korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudnih funkcija. Većinom ove smjernice čine dopunu već postojećih etičkih kodeksa. Postoji značajan broj izvora koji obrađuju gotovo svaki aspekt korištenja društvenih medija od strane nosilaca pravosudnih funkcija. Stoga se preporučuje VSTV-u BiH da uzme u obzir snažniju promociju ovih međunarodnih i regionalnih smjernica putem specijalizovane i kontinuirane obuke nosilaca pravosudne funkcije o pitanjima javnih istupa uopšte, a uključujući i korištenje društvenih medija. Takođe se preporučuje dalje promovisanje Kodeksa sudijske etike i Kodeksa tužilačke etike, kao i Smjernica za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, kroz edukaciju, naglašavajući kontinuirano da se jednaki etički principi odnose na ponašanje na društvenim mrežama kao i u tradicionalnijem javnom prostoru. Može se razmotriti i mogućnost izmjena i dopuna postojećih etičkih kodeksa smjericama koje adresiraju ključne rizike vezane za javno istupanje nosilaca pravosudne funkcije, uključujući korištenje društvenih medija (privatnost, sigurnost, primjerenost sadržaja i komunikacije i sl.) bez praktičnih detalja vezano za korištenje društvenih mreža koji su već ponuđeni u drugim mjerodavnim izvorima.

Na osnovu analize domaće i međunarodne prakse, primjenjivih normi i prihvaćenih etičkih standarda, preporučuju se sljedeće smjernice za nosioce pravosudne funkcije koje su vezane kako za istupe u javnosti uopšteno tako i za istupanje putem društvenih medija:

1. Nosilac pravosudne funkcije se uvijek treba pridržavati principa suzdržanosti prilikom istupanja u javnosti i biti svjestan ograničenja na njegovu slobodu izražavanja radi legitimnog interesa očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.
2. Nosilac pravosudne funkcije treba biti svjestan da njegova lična izjava može ostaviti utisak da predstavlja stavove pravosuđa u cjelini te prilikom istupanja u javnosti voditi računa o informacijama i vrijednosnim sudovima koji se iznose.
3. U istupanju u javnosti, nosilac pravosudne funkcije treba procijeniti da li su ovo istupanje i njegov sadržaj u javnom interesu, odnosno da li se odnose na pravo, pravni sistem i pravosuđe, te da li istupanjem u javnosti nosilac pravosudne funkcije doprinosi stručnoj debati.
4. Prije pristanka na učešće u javnoj raspravi ili u TV panelu, nosilac pravosudne funkcije treba vrlo odgovorno i bez sujete razmisliti o svom karakteru i psihološkom stanju koji mogu biti neadekvatni za ograničeni studijski prostor, koji karakterišu kamere, jaka rasvjeta, poseban i ne uvijek udoban raspored sjedenja i sl. Nosilac pravosudne funkcije treba procijeniti da li može izdržati pritisak panela u dobroj mentalnoj kondiciji i da li će kod većine publike ostati zapamćen kao intelektualac, siguran u sebe s razlogom i dignitetom. Posebno je važno, ako se radi o širem panelu, provjeriti ko će biti ostali učesnici. Sudijski odnosno tužilački integritet ne smije sudiji odnosno tužiocu dozvoliti da sjedi i diskutuje s pojedincima za koje ima saznanja ili koji se u javnosti pominju u kontekstu nekog krivičnog postupka.
5. Nosilac pravosudne funkcije treba uvijek procjenjivati da li njegovi istupi u javnosti mogu uticati na pravo stranaka na nepristrasan sud, kao i ugroziti integritet sudskog postupka, te da li na ovaj način mogu podrivati povjerenje javnosti u pravosuđe u cjelini.
6. Nosilac pravosudne funkcije treba voditi računa da ne iznosi stavove koji ne mogu biti činjenično potkrijepljeni ili se odnose na neosnovane glasine i nepotkrijepljenu kritiku. Čak i kada iznosi činjenično tačne informacije, nosilac pravosudne funkcije treba voditi računa o umjernosti i doličnosti izražavanja. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao davati demantije, bez obzira na eventualne provokacije ili drugo iznošenje informacija koje smatra netačnim.
7. Nosioci pravosudne funkcije bi naročito trebali voditi računa o svom javnom istupanju vezano za postupke koji su u toku i završene predmete, komunikaciji ex parte, učešću u stručnim i edukativnim aktivnostima i raspravama, učešću u raspravama o aktuelnim političkim i drugim kontroverznim pitanjima, kao i drugim javnim istupima u ličnom ili svojstvu nosioca pravosudne funkcije.
8. Nosioci pravosudne funkcije ne bi trebali nikad, privatno ili javno, komentarisati postupke koji su u toku, bilo da se radi o njihovim ili predmetima njihovih kolega. Ovo uključuje davanje informacija koje bi mogle samo i sugerisati o kojem se predmetu radi. Nosilac pravosudne funkcije treba imati u vidu da u vrijeme savremenih tehnologija rijetko koji razgovor može biti privatn.

9. Nosioци pravosudne funkcije govore isključivo kroz svoje odluke u postupcima koji su u toku, a dalje informisanje javnosti o ovim postupcima, kao i eventualne demantije, trebali bi prepustiti licima koja su u pravosudnoj instituciji zadužena za informisanje javnosti.
10. Nosioци pravosudne funkcije ne bi trebali davati podatke o karakteristikama drugih nosilaca pravosudne funkcije.
11. Kada komentarišu odluke u završenim predmetima, bilo u govoru, pisanom radu ili na drugi način, nosioци pravosudne funkcije bi ovo trebali činiti isključivo sa akademskog aspekta.
12. Nosioци pravosudne funkcije bi trebali posmatrati i komunikaciju *ex parte* kao vid komentarisanja postupaka koji su u toku, odnosno odavanje informacija vezanih za taj predmet, povrh jasne definicije ovakve komunikacije. Ovo se odnosi i na komunikaciju *ex parte* na društvenim mrežama, koja bi trebala biti odmah prekinuta kao i u stvarnom životu.
13. Nosioци pravosudne funkcije trebaju voditi računa da se, s obzirom na korištenje pseudonima od strane lica na društvenim mrežama, mogu naći u situaciji komunikacije *ex parte* i takve situacije treba izbjegavati ignorišući bilo kakvo komentarisanje predmeta koji su u toku na društvenim mrežama.
14. Nosioци pravosudne funkcije se trebaju suzdržati od istraživanja činjenica, stranaka, zastupnika i svjedoka u postupku putem bilo kojeg društvenog medija.
15. Nosioци pravosudne funkcije bi trebali učestvovati u stručnim raspravama o pravu, pravnom sistemu i pravosuđu jer se nalaze među pozvanim ekspertima za ova pitanja. Prilikom učešća u ovakvim raspravama, nosioци pravosudne funkcije se trebaju pridržavati principa doličnosti i umjerenosti, te voditi računa o očuvanju integriteta, nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa u odnosu na druge grane vlasti.
16. Nosilac pravosudne funkcije uvijek treba procjenjivati da li će svojim istupima u javnosti doprinijeti edukaciji ili boljoj informisanosti javnosti o pravu, pravnom sistemu i pravosuđu, te da li se pitanja o kojima govori odnose samo na njega pojedinačno ili na čitavu profesionalnu zajednicu.
17. Nosioци pravosudne funkcije bi uvijek trebali procijeniti, prilikom učešća u stručnim raspravama, da li je bolje oglasiti se samostalno ili putem strukovnih udruženja.
18. U tradicionalnim ili društvenim medijima, kao i u stvarnim i virtuelnim forumima, nosioци pravosudne funkcije trebaju komunicirati u cilju akademskog zastupanja određenih rješenja, a nikako u pogledu bilo kojeg pojedinačnog slučaja iz prakse ili određene osobe.
19. Nosioци pravosudnih funkcija bi trebali učestvovati u edukativnim aktivnostima kolega, advokata, policije, studenata, predstavnika nevladinog sektora i javnosti, uvijek naglašavajući da njihova izlaganja i izjave nemaju funkciju pravnih mišljenja niti demonstraciju pravnih stavova koje bi zauzeli u postupcima.
20. Nosioци pravosudnih funkcija bi trebali pohađati specijalizovanu obuku o komunikaciji i sa medijima i javnosti uopšte. Ova obuka bi trebala obraditi pitanja suzdržanosti, doličnosti i umjerenosti te rizika javnog istupanja u odnosu na nepristrasnost i nezavisnost nosioca pravosudne funkcije i pravosuđa u

cjelini. Obuka o komunikaciji bi takođe trebala obuhvatati sadržaje za izgradnju prezentacijskih i komunikacijskih vještina kao i sadržaje vezane za ulogu pravosudnih institucija u informisanju javnosti o radu pravosuđa.

21. Nosioci pravosudne institucije bi trebali voditi računa da se prilikom obavljanja stručnih i obrazovnih aktivnosti, kao i prilikom korištenja društvenih medija, suzdrže od davanja pravnih savjeta.
22. Nosioci pravosudne funkcije ne bi trebali učestvovati u političkim ili drugim kontroverznim diskusijama u bilo kojoj javnoj sferi, uključujući društvene mreže. Nosioci pravosudne funkcije bi trebali biti oprezni kad se radi o „prijateljstvima“ na društvenim mrežama sa političkim kandidatima i nosiocima političkih funkcija, kao i povezivanjima sa stranicama političkih stranaka.
23. Nosioci pravosudne funkcije trebaju voditi računa kada daju izjave o kontroverznim društvenim pitanjima u bilo kojem kontekstu, imajući u vidu zaštitu načela nepristrasnosti pravosuđa te uvijek pretpostavljajući da njihovo javno izrečeno mišljenje, odnosno vrijednosni stav, koje može biti tumačeno kao predrasuda ili predubjeđenje, može zahtijevati njihovo izuzeće u određenom postupku, što se direktno veže na pravilno obavljanje pravosudnih dužnosti.
24. Nosilac pravosudne funkcije uvijek treba ostavljati utisak distanciranog lica, koje je otvorenog uma, bez predrasuda, predubjeđenja i nepristrasno, te koje ima jednak pristup prema svima. Ovo podrazumijeva i suzdržanost od bilo kakve političke aktivnosti te komentarisanja kontroverznih društvenih tema, kao i neophodnost postojanja balansa između društvenih aktivnosti i potrebe da bude uvijek percipiran kao nezavisni i nepristrasni nosilac pravosudne funkcije.
25. Nosioci pravosudne funkcije trebaju biti svjesni da ih „razuman posmatrač“ vidi kao javnu ličnost zbog toga što obavljaju javnu funkciju i zbog toga što pravosudna funkcija istorijski uživa značajan ugled. Nosioci pravosudne funkcije trebaju znati da javnost rijetko ili nikako pravi razliku između njih kao privatnih i javnih lica. Ovo je naročito potrebno imati u vidu kod istupanja u javnosti u društvenim prilikama, uključujući i društvene mreže.
26. Nosioci pravosudne funkcije bi trebali znati da je za njihov integritet podjednako važno postupanje i unutar i van pravosudne institucije, te da ponašanje van institucije, uključujući virtualni prostor, može biti razlog za njihovo izuzeće i rizik za pravilno obavljanje pravosudnih dužnosti.
27. Nosioci pravosudnih funkcija bi se trebali suzdržati od nedoličnog ponašanja, kao i rizika koji bi mogli dovesti do njihove destabilizacije kao ličnosti zbog snimanja ili prenošenja njihovog ponašanja putem savremenih tehnologija. Nosioci pravosudnih funkcija trebaju voditi računa o prikazivanju svog imidža i životnog stila na društvenim mrežama, izbjegavajući samoreklamerstvo i potencijalne negativne reakcije koje mogu provocirati dalju diskusiju neprimjerenu za nosioca pravosudne funkcije.
28. Nosioci pravosudnih funkcija trebaju paziti na to da ne koriste prestiž svoje funkcije za promovisanje vlastitih ili interesa drugih lica (fizičkih ili pravnih). Ovdje naročito treba voditi računa o funkcijama „lajkovanja“, „praćenja“, „dijeljenja“ i „komentarisanja“ koje pružaju društvene mreže i mediji. Ova preporuka se odnosi i na prikupljanje sredstava.

29. Nosioци pravosudne funkcije trebaju uvijek znati da im obavljanje javne funkcije daje karakteristike javne ličnosti, odnosno ličnosti čije izjave imaju široki odjek, te da i u situacijama kada ne ističu svoju funkciju mogu biti identifikovani kao sudije odnosno tužionici te predstavnici pravosuđa u cjelini. Nosioци pravosudne funkcije takođe trebaju uvijek biti svjesni činjenice da i u onim odnosima i aktivnostima koje smatraju privatnim imaju obavezu doličnog ponašanja, uključujući i izjave koje daju, imajući u vidu ograničenja koja voljno prihvataju zbog funkcije koju obavljaju.
30. Nosioци pravosudne funkcije trebaju uvijek imati na umu tanku liniju između privatnog i javnog, odnosno širinu javnog prostora i sužavanje okvira privatnosti, naročito kao rezultat korištenja tehnologija.
31. Nosioци pravosudne funkcije trebaju biti svjesni da korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije podliježe istim etičkim principima i pravilima koji se odnose na druga ponašanja i istupanja u javnosti. Korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudne funkcije uvijek treba biti tako da ne dovodi u pitanje dignitet i integritet pravosudne funkcije i pravosuđa te nezavisnost i nepristrasnost nosioca pravosudne funkcije.
32. Prilikom korištenja društvenih medija, nosioци pravosudne funkcije trebaju imati u vidu brzinu komunikacije i nepostojanje kontrole nakon objavljivanja podataka. Nosilac pravosudne funkcije uvijek treba biti svjestan postavki privatnosti i sigurnosti te opšteg ograničenja privatnosti i sigurnosti na virtuelnim platformama. Takođe, nosioци pravosudne funkcije trebaju imati u vidu da su društveni mediji u suštini javni prostor, bez obzira na postavke privatnosti.
33. Nosilac pravosudne funkcije treba biti svjestan činjenice da i ako ne objavi svoju funkciju na društvenim medijima, pa i ako koristi pseudonim, postoji mogućnost da treće strane mogu direktno identifikovati sudiju, te je kontrola sadržaja objava neophodna. Nosilac pravosudne funkcije takođe treba znati da ga korištenje pseudonima ne može osloboditi obaveze suzdržanosti koju zahtijeva njegova službena dužnost.
34. Nosioци pravosudne funkcije trebaju biti svjesni da pokušaji uticaja na njih mogu doći iz mnogih izvora, uključujući i društvene mreže, te da bi trebali biti oprezni u komunikaciji na društvenim mrežama u vezi sa pitanjima koja bi se mogla pojaviti pred sudom. Oni trebaju imati u vidu da društveni mediji mogu stvoriti veće mogućnosti za neprimjerenu komunikaciju prema sudijama od strane drugih osoba.
35. Nosioци pravosudne funkcije se trebaju redovno informisati o postavkama i karakteristikama društvenih medija koje koriste, kao i redovno provjeravati sadržaje na svojim profilima, uključujući reakcije i komentare drugih lica, radi preduzimanja korektivnih mjera. Nosioци pravosudne funkcije trebaju pažljivo razmatrati svoja „prijateljstva“ kako radi izbjegavanja razloga za izuzeće tako i radi osiguranja integriteta, digniteta, nepristrasnosti i nezavisnosti pravosudne funkcije.
36. Nosioци pravosudne funkcije bi trebali biti uključeni u kreiranje sadržaja institucionalnih društvenih medija pravosudnih institucija ili strukovnih udruženja radi promovisanja pristupa pravdi, upravljanja pravosudnim sektorom, odgovornosti pravosuđa, transparentnosti i povjerenja javnosti u rad pravosuđa, te redukovati upotrebu ličnih profila u ove svrhe.

Kao zaključak, preporučuje se VSTV-u da navedene smjernice usvoji kao poseban dokument s ciljem promovisanja principa i standarda primjenjivih u ovoj oblasti, te da u narednom periodu, zajedno sa entitetskim centrima za edukaciju sudija i tužilaca, razvije posebne obuke na ovu temu koje bi pored nosilaca pravosudne funkcije pohađalo i relevantno stručno osoblje.